

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

V. évfolyam – 2010. augusztus–szeptember

SZAKRÁLIS MŰVÉSZETEK HETE

*Kivel beszélgetünk? – a szakrális művészet
kommunikációs funkcióiról*

*Nagy B. István, Gy. Szabó Kálmán,
Katona György emlékkiállításai;*

Domján József és Mikola Nándor emlékezete

*Könyv- és folyóiratszemle (több mint 20 ajánlattal);
Ujváry Zoltán anekdota-kutatásaiból*

Paul Valéry és a Nárcisz-motívum

Múzeumi hírek – válaszversek – exlibrisek

*Magyar Kultúra Alapítvány:
Keresztes Zsuzsa kiállítása*

VITÉZ FERENC

**irodalmi és művészeti
folyóirata**

---

34. kötet
(23. megjelenés)

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, V. évfolyam; 2010. augusztus–szeptember

(34. kötet; 23. megjelenés)*

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com;

📄 dr. Vitéz Ferenc, 4027 Debrecen, Füredi út 67/B. Fszt. 2.;

☎ +36–20/965–2921

www.vitezferencphd.shp.hu

ISSN 1788–8034

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben (Debrecenben, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtárban, Hajdú-Bihar városaiban, nagyobb településein, a Debreceni Egyetem, a Kölcsey-főiskola és a Református Kollégium könyvtáraiban); Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest, Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Tolna, Somogy, Baranya és Zala megye egyes múzeumaiban, közintézményeiben; a határon túli magyar művelődési intézményekben.

Fellapozható a *Medgyessy Ferenc Emlékmúzeumban*, a *Déri Múzeumban*, a *Holló László Emlékmúzeumban*, a Holló László-emlékhelyeken, a *Debreceni Művelődési Központban és egységeiben* (Belvárosi, Homokkerti, Újkerti, Józsai, Kismacsi Közösségi Ház, Debreceni Mű-Terem Galéria, Tímárház–Kézművesek Háza, Amerikai Kuckó), a *Holló László Galériában*, a *Csokonai Házban*, a *Líra Könyvárúházzban*, a *Szabó Magda Könyvesboltban és Kávézóban*, az *Óbester Hotelben*, a *BLONDEX Művészellátóban*, és egyes képzőművészeti események helyszínein.

Nyomta: ONIX Nyomda Kft.; felelős vezető: Dr. Karancsi János

Kötészet: Kapitális Kft.; tulajdonos: Kapusi József

* A *Néző • Pont* 27. kötete KÜLÖNKIADÁS volt, *Radnóti Miklós publicisztikájával* foglalkozott, a költő születésének centenáriumán látott napvilágot. *(Korlátozott számban rendelhető.)*

HOTEL ÓBESTER

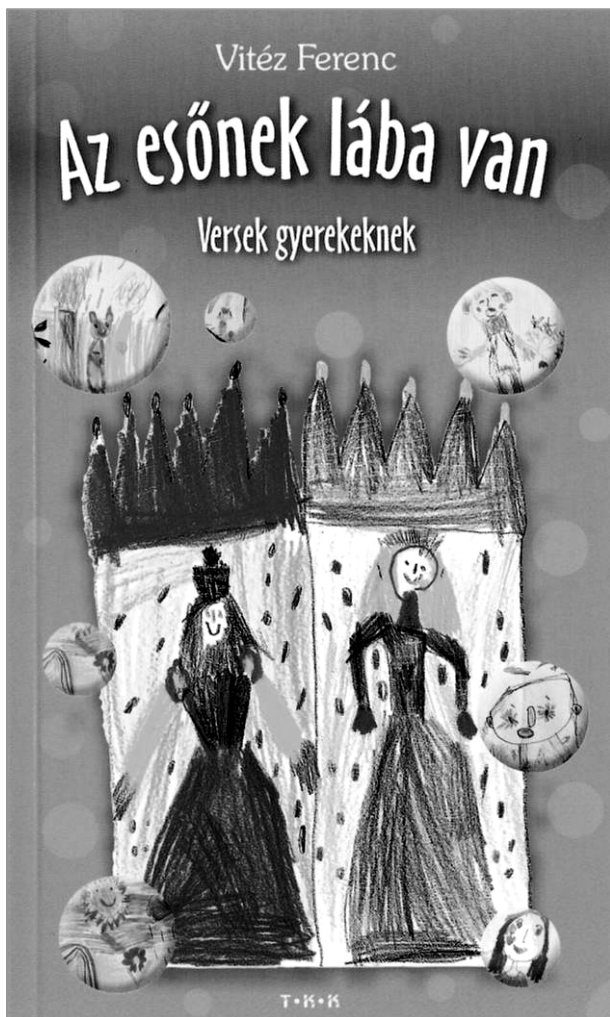
A 4 csillagos új debreceni szálloda 40 szobájával, 1-1 elnöki és családi, 3 nászutas lakosztállyal, továbbá pubbal, konferencia- és rendezvényteremmel, wellness és fitness teremmel, Tömlöc pizzériával és szivarszobával (képünkön) várja Vendégeit. A Hotel Óbester Magyarország és a világ első szállodája, mely a huszárságnak állít emléket – a hallban látható monumentális pannó mellett egyedi berendezései, kiállított tárgyai a huszárvilágot idézik meg.

H-4026 Debrecen, Péterfia u. 49. Fax: +36/52-696-162; Mobil: +36/20-449-49-49;
E-mail: info@hotelobester.hu; Web: www.hotelobester.hu

*A budapesti várnegyed (Szentháromság tér), a Mátyás templom „tövében”
a Magyar Kultúra Alapítvány székházával*

***Az esőnek lába van... című gyerekvers-kötetet
(Vitéz Anna és Vitéz Kata rajzaival)***

*az idei könyvhétre jelentette meg a Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
A könyv megvásárolható a Tóth Könyvkereskedés országos bolthálózatában*

A folyóirat ajánlott ára: 900 Ft
Ajánlott támogatói ár: 1. 500 Ft

KIVEL BESZÉLGETÜNK? A TRANSCENDENS MEGSZÓLALÁSÁNAK REPREZENTÁCIÓJA

Néhány szempont a szakrális kommunikáció művészeti vonatkozásaihoz

Keleti homlokzatmezők Giotto freskóival az 1304–06 között festett padovai Arena kápolnában – Gábrriel főangyal és Mária alakjával

Ha felidézünk a kommunikációs alappodell ismert elemeit, azok közt az adó, a vevő, a kommunikációs csatorna, az üzenet s az annak kódját feloldó közös jelrendszer fogalmait szerepelnek. Az adó a beszélővel, a vevőt a hallgatóval azonosítjuk, kommunikációs csatorna az a közeg, ahol a beszéd vagy párbeszéd lezajlik. Ez általában valamilyen médium: könyv, tévé és rádió, internet, de lehet egy köztér s az ott elhelyezett plakát, egy tanóra, a művészeti kommunikációban pedig a kép vagy maga a kiállítás stb.

Üzenet az, amit mondunk, vagy a mondással közölni, megérteni, megvilágítani szeretnénk, tehát a beszélgetés témája; a közös jelrendszer az adó és vevő által egyaránt ismert beszélgető-nyelv (anyanyelv, argó vagy rétegyelv, titkosírás, közlekedérendészeti szabályrendszer, Braille-írás, siketnéma-jelrendszer stb.), melyek használata és megértése azon a kódon alapul, amelyet mind a két fél ismer.

A hétköznapi (személyközi, avagy interperszonális) kommunikáción kívül a pár-

beszéd- és közlésformák sokasága létezik, így említhetjük a társadalmi, gazdasági, interkulturális (kultúra-közi), politikai, intézményi és szervezeti vagy megannyi más, köztük a szakrális kommunikációt.

A párbeszéd- és közlésformák közötti különbségtétel azért indokolt, mert nem mindegyik kommunikációs helyzetben vesz részt egyaránt aktív módon mind a két fél. Amikor ugyanis csak beszélőről vagy csak hallgatóról van szó, különválnak az aktív és a passzív kommunikáció (az aktív a közlésre, a passzív jelző a befogadásra vonatkozik), amikor pedig valódi, aktív párbeszédhelyzet alakul ki, az (leegyszerűsítve) interaktív kommunikáció.

Itt mindkét félnek van lehetősége reagálni a másik által elmondottakra: a tömegkommunikációs eszközök gyakorlatában (amely egyébként a beszélő részéről aktív, ám az úgynevezett tömeg passzív módon fogadja be az üzenetet) erre szolgálnak például az olvasói levelek és az azokra adott válaszok, a betelefonálás műsorok vagy az SMS- és e-mail üzenetek. A

„tömeg” egy-egy szereplője emelkedik ki, lesz a beszélő partnere, képviselve egyúttal a névtelen többséget is.

A kommunikáció egy másik általános definíció szerint nem más, mint: *valakivel, valahol beszélgetünk valamiről*. A kommunikációs folyamat csak ott valósul meg, ahol az ágenesek konkretizálódnak: Zoli és Péter a sajtótörténeti vizsga után az egyetemi klubban beszélnek meg, mi lehetett az oka rossz teljesítményüknek. A téma mindkét fél számára ismert („közös élmény”), s amennyiben a tudományterületi fogalmakat is használják, e közös háttértudás része a szaknyelv. Kommunikációjuk célja, hogy kicséréljék tapasztalataikat, tanuljanak is e tapasztalatokból, a kibeszélés révén kompenzálják sikertelenségüket, s előfordulhat, hogy valamilyen közös, követendő stratégiát alakítsanak ki a jövőre vonatkozóan.

A fönt vázolt alaphelyzet érvényes (alkalmazható) a három nagyobb irányban fejlődő szakrális kommunikációs modellben. Az egyiket, a közéleti kommunikáció részeként, *egyházi* (vagy *vallási*), a másikat egyházon belüli, *liturgikus*, a harmadikat pedig tényleges *szakrális* kommunikációnak (Isten és ember között létrejövő, vagy az emberek között Istenről folytatott párbeszédnek) nevezhetjük.

A kommunikációban résztvevő ügynevezett „ágensek” (a beszélők és hallgatók, feladók és címzettek) rendszerint közösségekben élnek, kommunikációjuk (üzenetváltásuk) kooperatív és kompetitív (együttműködő és versengő) helyzetekben valósul meg, illetve ilyen helyzeteket eredményez. Amennyiben a társadalom a benne élő egyének által alkotott különböző közösségek/szervezetek/intézmények nem feltétlenül hierarchikusan rendeződő struktúrája épül, úgy a társadalom életét ezen ágensek kommunikációs helyzetei vagy tevékenységei is befolyásolják, alakítják. (Erre a nyilvánvaló jelenségre – mások mellett Berger, Horányi munkáira hivatkozva – Korpics Márta és P. Szilcz Dóra is föl hívja a figyelmet az általuk

szerkesztett *Szagrális kommunikáció* című tanulmánykötet bevezetőjében. Ez alapján tesz különbséget az egyházi és szakrális kommunikáció között Thomka Miklós, és így építi föl szakrális kommunikációs modelljét Lovász Irén.)

Bármely aspektust vizsgáljuk, bár fontos a feladó és a címzett kiléte, még fontosabb a közvetítendő üzenet jellege és tartalma. A közös jelrendszer, illetve kód az egyházon belüli vagy liturgikus kommunikációban a társadalmi jelenléttől viszonylag független, noha az egyházi nyelv és a liturgia nyelvének közérthetőségével vagy érthetlenségével újabban maguk a teológusok is foglalkoznak. (Lásd például Gaál Botond tanulmányát a *Debreceni Szemle* 2007/4. számából *A „kánaáni nyelv” és a református teológiai nyelvújítás* címmel, melyben a professzor megállapítja: a teológiai vagy a prédikációnyelvi újításra egyebek mellett azért van szükség, mert az egyház megváltozott nyelvi közegben prédikál, illetve a teológia sok tekintetben új nyelvi kultúrájú fiatalokat oktat. – A tanulmány alapjait ismerttettem a *Néző • Pont* 2008/18. kötetében, 759–761. oldal.)

Szintén külön tanulmányt igényelne az egyház és a média viszonyának vizsgálata, az egyház tömegkommunikációban való részvétele: a médiumok, azok lehetőségeinek használata egyre inkább elengedhetetlen az egyházak társadalmi jelenlétében, ennek értelmében az egyház a közéleti kommunikáció egyik fontos színtere.

A kérdés kutatói külön is foglalkoznak (mintegy a negyedik aspektust tárgyalva) az egyes közösségeket jellemző vallásos-szagrális viselkedésformák, rítusszerkezetek és -gyakorlatok vizsgálatával, beleértve a szent jelentésének reprezentációs formáit (szakrális tárgyakat, szent helyeket, liturgiát, különböző vallási szimbólumokat) feltérképező értékeket, ám ez a megközelítés szorosan összekapcsolódik az Isten és ember közötti, vagy az emberek között Istenről folytatott kommunikációs tevékenységgel.

Tehát azzal, hogy miként mutatkozik meg az ember számára a transzcendens, milyen módon építi be ezt az egyén és a közösség mindennapjaiba. Itt kell figyelembe venni a hermeneutikai aspektusokat (mit tekinthetünk az Isten önközlésének) s az úgynevezett fenomenológiai perspektívát: az egyes ember vagy közösség mennyire, milyen formában nyitott a transzcendens irányában, az isteni megnyilatkozások mennyiben s hogyan befolyásolják az emberek mindennapjait.

A transzcendens, ezen belül a szakrális minden esetben szimbolikus reprezentációk formájában lesz megragadható az emberek számára, és ezek közé a szimbólumok közé a liturgikus (és rituális) cselekedetek ugyanúgy odatartoznak, mint a szent helyek, köztük templomok. A kutatás arra a kultúrától és vallástól függően eltérő gyakorlatra irányul: hogyan kíván kapcsolatot teremteni az ember a természetfölöttivel. A szakrális kommunikáció szerteágazó kérdéskörét taglaló kötet bevezető tanulmányában a szerzők (szerkesztők) ezért is hangsúlyozzák, hogy a vallási közösségek mindig fontosnak tartják a szimbólumok átörökítését, ami a hagyományban (a hagyományozós módjában) figyelhető meg.

„A hagyomány funkciója, hogy generációkon keresztül fenntartsa és legitímáljon egy olyan felkészültséget, melyek révén az ágensek e hagyományban (itt: szakrális felkészültségben) részesülők csoportja közös tapasztalatra tehet szert, legalábbis abban az értelemben, hogy számukra a transzcendens mutatózások és a világ dolgai éppen emiatt hasonló módon legyenek megérthetők.”

E hagyományátörökítésben töltenek be fontos szerepet például a szent iratok, az imák és a hitvallások, az igemagyarázatok, s a népi vallásosság számos eleme is ide sorolható. A szakrális kommunikáció tehát elsősorban a transzcendenssel kapcsolatba lépő embert vizsgálja, nem foglalkozik az adott vallás igazságtartalmával, de a közösségi hagyomány által megalko-

tott transzcendens-képpel igen. A szakrális párbeszédet az ember oldaláról megközelítő vizsgálatok viszont azt feltételezik, hogy ezt a párbeszédet az ember kezdeményezi, és a kapcsolatot az általa kódolt szimbolizációs eszközök révén tartja fenn.

A szakrális kommunikációban, a transzcendens megmutatkozásában ugyanakkor a beszélő és a címzett, az üzenet, a közös nyelv, a rítusokon alapuló kódrendszer és a segítségükkel eljuttatott üzenet vizsgálata azért okoz látszólagos nehézségeket, mert a *valaki beszélget valakiel valamiről* alaphelyzetében az egyik valaki éppen a Szent Másik, és szent voltából adódóan a hierarchikus kommunikációról (alá- és fölérendeltségi viszonyról) van szó. De ez nem jelenti azt, hogy a fölérendelt nem kezdeményez párbeszédet az alárendelttel. Egy újabb megközelítésben így nemcsak arra érdemes figyelnünk: a közösségi szertartási vagy az intim keretek között hogyan szólítja meg az ember Istent, de arra is: hogyan kezdeményez párbeszédet Isten az emberrel, továbbá, hogy ennek milyen reprezentációi létezhetnek.

„Ha létezik Isten, és kommunikál az emberekkel, hogyan kutathatjuk átfogó módon a humán kommunikációt úgy, hogy ezt nem vesszük figyelembe? És hogyan azonosíthatja a transzcendens beszédet egy tudós, és mit gondoljon róla?” – teszi föl a gondolatindító kérdést Quentin J. Schultze a szakrális kommunikáció egy fontos alap- elemére, az úgynevezett „Isten-probléma” kommunikációkutatásban való jelenlétére, a visszatérő, de a napirendről régóta lekerült, csupán a posztmodern által újra felszínre hozott témára utalva, egyúttal azt is megjegyezve: „Bizonyosan vannak tudósok, akik úgy gondolják, hogy ezt a munkát a spekulatív teológiára kell hagyni.

A probléma ugyanakkor jóval kevésbé misztikus annál, mintsem gondolnánk. Egyes kutatók számára a felvilágosodás racionalizmusát és a karteziánus dualizmust egyaránt támadó szemlélet megnyitotta a kérdést, hogyan illik bele Isten lehetséges beszéde a humán interakciókba.

„Vajon Isten beszéde inkább az emberi képzelet terméke, mint az általunk művelt tudomány?”

Szembe kell viszont néznünk azzal a visszatérő dilemmával, hogy „a szövegtől a jelentésig vagy a jelentéstől a szövegig történő elmozdulást többé-kevésbé mindig megzavarja a saját magunk keltette zaj.” Ez azt is jelenti, hogy míg az üzeneteket értelmezzük, folyton újabb üzeneteket gyártunk, s az értelmezésbe beleszól saját kultúránk. A tudományos vizsgálódások előítélettel fogadják a „mindennapi kultúra” valóságértelmezéseit.

„Még ha az Isten–ember kommunikáció legalább annyira zavarba ejtő is, mint az ember és ember közötti kommunikáció, úgy tűnik, hogy az Isten mint lehetséges beszélő gondolata nem akar kihalni az emberi kultúrákból. Miért kellene akkor automatikusan kiltani a tudományból? Felsőbbrendűek volnánk talán azoknál, akik nem tudósok? Az emberi kultúra története – ahogyan a kortárs antropológusok leírásaiból, történelmi feljegyzésekből és szakrális szövegekből ismerjük – éppen hogy arra enged következtetni, hogy az Istennel való kommunikáció, bár szinte szétbogozhatatlanul társul különböző politikai és gazdasági érdekekkel, döntő fontosságú gyakorlat volt az ember számára, ahogyan ma is az. Nem lehetséges, hogy az Isten–ember kommunikáció tisztán emberi, naturalista felfogása csupán egy nagyon makacs kortárs előítélet? Hogyan értsük például azt, hogy a kommunikáció-tankönyvek szerint az ember *adja* a dolgok értelmét, és nem *felfedezi* azokat (vagy legalábbis egy részüket)? Vajon tényleg nincs értelme a dolgoknak, csak annyi, amennyit saját kútfőnk vagy kultúránk tulajdonít nekik?”

Érdeemes tehát figyelni az Isten-problémáról szóló, diszciplínán kívüli diskurzusokra is, következtet Schultze, aki három lehetőséggel számol – amennyiben megtartjuk az Isten-problémát a tudomány horizontjában. A naturalista azt a lehetőséget mérlegeli, hogy a dolgok értelme az

emberek által létrehozott kommunikációs rendszeren kívülről származik. Elfogadható a „Szent Másik” létezésének lehetősége, aki nem tud kommunikálni velünk, azt legalábbis ritkán teszi. Ha az Isten (vagy a „Szent Másik”) nem beszél velünk, akkor mindaddig el kell fogadni, hogy hallgat, amíg ennek az ellenkezőjéről meg nem bizonyosodunk. Végül hihetünk a megszólaló Istenben „az ezzel járó összes titokkal szembenézve”.

S a művészi mellett az etnográfiai vizsgálódás irányítja rá a tudomány figyelmét arra, hogy egy-egy kulturális kontextusban Isten jelen van az emberek között, élő személyként, aki résztvevője és alakítója a mindennapi gyakorlatnak. A közösség spirituális tapasztalatai meghatározzák a közösség gyakorlati életét is.

A felvilágosult racionalizmus vagy a marxizmus vallásértelmezésével szemben Eugenio Trias a művészet és a filozófia között álló vallási képzeteket (vagy a vallási illúziót) az abszolút lényeg jelképes

kifejeződéseként ugyanúgy el tudja fogadni, mint a hatalomakarás gyengülésének jeleként. Azzal, ahogyan a vallás „jövőjének” szimbolikus kategóriák által is megteremtett feltételrendszerén gondolkodik, s arra a következtetésre jut, hogy a világ egységét megteremtő szimbolikus események bekövetkezte (avagy a szimbolizált és a szimbolizáló összevetése) valamilyen, a vallási mechanizmusokat is működtető modell alapján képzelhető el, egyúttal olyan értelmezési lehetőséget kínál, mely a művészet szakralizáló aktusait is újabb megvilágításba helyezheti.

Egy műalkotás ugyanis – hasonlóan a vallási rítusokhoz – egy fajta szimbolikus újraegyesülés tárgyi „dokumentuma” és mágiikus eszköze a jelen és múlt, az egyén és közösség, a vágyak és lehetőségek stb. között, így nélkülözhető belőle a „tanúságtételi viszony” kifejezése. A mű elrendezése (mint szimbolikus kozmoszkép) lehetővé teszi, hogy tényként nyilvánuljon meg benne a szent jelenlét, s annak létezéséről az emberi tanú (a művész) számoljon be.

A „beszámoló” pedig maga a mű, így a jelentés megfogalmazásához, megértéséhez és interpretációjához szükséges közös kódok közül a szakrális értelmezés legalább olyan hatékonyan járulhat hozzá, mint a közös hagyományra hivatkozások, konkrét ráutalások sora. Annál is inkább, mivel a vallás nemcsak része a hagyománynak, de maga is hagyomány, tapasztalat és reflexió – így a művészi kifejezés, mint aktív (és reflexív) kommunikációs folyamat a szakrális szimbólumképzésben ugyanolyan hatékony, mint a közösségi (nem vallási) szokáshagyományban, s a jelentések nem megkérdőjelezik, hanem fölerősítik egymást.

Az előző oldalon a *Művészet és szakralitás* című, Dvorszky Hedvig művészettörténész, a Magyar Katolikus Rádió munkatársa által készített interjúkból és riportokból válogatott kötet címlapját láthattuk, a borítón Olasz Ferenc Sümegen készült *Krisztus* című fotójával. A Krisztus-, Mária- és a szent-ábrázolásokra most nem térünk

ki, bár ez a legelterjedtebb a kép-, szobor- és kegytárgyábrázolásokon vagy a különböző illusztrációkon. E szimbolikus megtestesülésnek nagy szerepe van a keresztény hagyományban, művészi kommunikációs szempontból viszont izgalmasabbak maguk a párbeszéd-ábrázolások.

S itt csoportosítjuk a szakrális kommunikáció művészi kifejező-elemeit, módzatait – nem tárgyalva a zene, a költészet vagy a dramatikus formák szakrális művészi kommunikációban betöltött szerepét. (Dramatikus formának tekintjük a passiójáték és a hitvitázó dráma mellett a liturgiát is, ide értve a templom falain kívül eső színházakat, például a karmot.)

Lovász Irén a szakrális kommunikáció három csoportját különíti el – a verbális és non-verbális csatornákon működőket, illetve a kulturális szimbólumok szintjét, mint amilyen a ruha és a hajviselet lehet. Más megközelítésben hat csoportot, az akciók kommunikáción belül pedig további öt megjelenési formát ismertet. A meditációs csendnek ugyanolyan fontos szerepe lehet, mint a vokális megnyilvánulásnak (sírás, ének, zene, ritmus stb.), a mimikai és a tekintet-kommunikáció mellett jelképszeret kaphat a szag (tömjenfüst). A mozgásos (akciók) kommunikációs csatornák közt pedig az imára kulcsolt kéz, a lehajtott fej, térdepelés, keresztvetés vagy más liturgikus mozgássorok, valamint a taktilis közlések (másik ember vagy szobor megérintése) mellett a térközszabályozás (az elrendezés vagy sorrend) szintén jelen van.

A szakrális kommunikáció eszköztárában külön csoportot képeznek a liturgiához kapcsolódó – gyakran szimbolikus – tárgyak. Közöttük számában, jelentőségében felekezetenként eltérő szerepe van a művészi tárgyoknak – az oltár vagy az Úr asztala, illetve a sákramentumok kiszolgáltatása során használt kellékek már a megformálás módjával is kiemelik azokat a hétköznapi funkcióból. Ezek önmagukban nem párbeszéd-ábrázolások, bár megletük elengedhetetlen az Isten és ember közti kommunikációs aktus létrejöttéhez.

Külön vizsgálható a templomtér díszítése, mely illeszkedik a térbeli elrendezés szabályaihoz, akár puritán, illetve látványosan gazdag környezetről van szó. A protestáns díszítések (a festőasztalosok munkái, az úrasztali terítők és edények iparművészeti alkotások) a bibliai kommunikáció alapelemeit idézik föl (alfa és omega, Biblia, szőlővessző, Krisztus-jelképként feltűnhet a pelikán, megjelenhet a címermotívum, a zászlós bárány). A katolikus és ortodox díszítések sora olyan szerteágazó, hogy azokról összefoglalóan csak annyit mondunk: történetileg szimbolikus és liturgikus szerepük egyaránt van, s azon túl, hogy az egyház hatalmát is kifejezni hivatottak, a szent szövegek vagy az egyház életének narratívájaként a hétköznapi megértést segítették elő. Sok más jelenet között itt fedezzük fel a szakrális párbeszéd-ábrázolásokat, melyek vagy az akcióra, vagy a verbális tartalom reprezentációjára vonatkoznak. Kiemeljük közülük az *Angyali üdvözlés* motívumát, mellyel külön is foglalkozunk.

De maga a templom is építőművészeti alkotás, mely egyrészt a tényleges párbeszéd közösségi helye, s mint szimbolikus építmény, része az egyházi kommunikációnak: magával az építménnyel is üzenetet fogalmaz meg az egyház a társadalom azon része felé, amely nem használja a templomot. A 2009 első felében a Modem rendezte *A mindenség modellje* című kortárs magyar templomépítészeti kiállítást elemző tanulmányban foglalkoztunk részletesen a *Mediárium* 2009/tavaszi nyári számában (*Örök vándorlás szent helyek között*, 99–105.).

Az *imago mundi* (isteni világ) földi képmását hozva létre, az ember templomot építve virtualizálja magát az örökkévalóban, tárgyiasítva ezzel saját fizikai terében a szellemét. A szimbolikus építéssel egyik alaptípusa a templom, itt lesz a művészet a vallás analóg területe: mindkettő kapcsolódik a földi, véges természeti élethez, miközben Isten (avagy a természetfölötti) a tudat tárgyaként jelenik meg benne. A

Hegel szerinti művészet és vallás közötti azonosításnak így leginkább az építészeti felel meg, amely (mint alapvetően szimbolikus művészeti forma) „egyenleti Isten adekvát ábrázolásának útját”. A templom is lakóhely: „Isten hajléka”, vagy Istennek és a gyülekezetnek „körülfogása”, mely a fizikai teret alakítva, mágikus térképződményként a profán tér káoszában segíti a rituális tájékozódást, maga is a rítus gyakorlásának színtere. Bár a templom „Isten hajléka”, benne az ember talál otthonra, biztonságos lelki „lakóhelyre” – a templom Ég és Föld, ember és Isten találkozásának intézményesült helye, s mint ilyen a szakrális kommunikáció alapvető színtere.

A biztonság-szükséglet nem az Istenre, hanem az emberi közösségre vonatkozik. Ez a szükségletpiramis második szintje, míg a templom a „piramis” csúcsát jelenti: a kognitív és esztétikai szükségletek egyesülnek benne. A templom (megkülönböztetett szerepénél fogva) a magasabb rendű tudás szentélye, fölépítésében ötvöződik mindaz az esztétikai tapasztalat, amely a kort, kultúrát és közösséget jellemzi. Egy-egy korstílus nemcsak a leglátványosabb, de a legösszetettebb formában mutatkozik meg az építészetben – a templomépítészeti stílus a kanonizált művészeti eszményekről számol be, másrészt a társadalom gondolkodásáról ad képet.

A Ruskin szerinti civilizáló korszakok három könyvben írják történelmüket: a *Tettek*, a *Szavak és a Művészet* könyvében (a *tettek* a hadviselést, a *szavak* a filozófiát és vallást jelölik); egyik sem fogható fel a másik kettő ismerete nélkül – ám a legmegbízhatóbb forrás a *Művészet* könyve. Ez értelemben a templom olyan esztétikai tárgy, amely ugyanúgy magába sűríti az isteni tudást és a benne való hitet, mint a harcot: a küzdelmet a megmaradásért, a hódításért, más vonatkozásban: Isten jóindulatának elnyeréséért – s mint művészi szintézis: a szépséget, jóságot és igazságot szolgálja, s a Gadamer-féle három esztétikai alapsajátosság, a játék, a szimbólum és az ünnep kommunikatív viszonyára épül.

A templom mediális képződmény (közvetítő és közepén lévő értelemben), így a középpontot jelképezi. Ég és Föld között áll, de arra szolgál, hogy önmagában testesítse meg e kettőt. Mindezekkel együtt (mint imago mundi is) a templomépítéssel gondolkodást formál. Az isteni világ tükörcsképeének elvéhez igazodik, kulturális modellt kínál a közösség számára. Referenciális önmeghatározásán s a társadalmi környezetre adott reflexión túl az építéset képes a templomot saját biztonságának, hajlékának tekintő közösség gondolkodását (tudását és hitét) alakítani, s a környezetet formáló térelemként, látható és körbejárható vizuális jelként vagy helyként üzen a külvilág számára.

Különbséget kell tenni a transzcendens megnyilvánulása (láthatóvá válása) és a transzcendens megszólalása közt. Az ember számára a transzcendens közvetlenül is megnyilvánulhat a tapasztalat, a vallási élmény formájában. A beszélő és a hallgató felváltva lehet aktív vagy passzív: az imában az ember szólítja meg Istent, s mikor az ima meghallgatásra lel, az Isten szólítja meg az embert. Isten azonban az ember párbeszéd-kezdményezése nélkül is megszólal, például, amikor figyelmeztet, kér, parancsol, s ennek valamilyen jelét adja. Ám itt is különbség van a közvetlen és közvetett megszólalások között.

A közvetítő „csatorna” egyaránt lehet a próféta, a Biblia, a szertartás, illetve lehet olyan művészi tárgy, amely Isten „megszólalását” teszi láthatóvá.

Ezek a szakrális művészi kommunikációs formák tárgykörünk meghatározó csoportját képezik. Isten megszólalásának művészi ábrázolásai oly gazdag művészettörténeti rétegeket bontanak föl, melyek bemutatása, vázlatosan is, alaposabb körbejárást, tájékozódást igényel. A majdani nagyobb, monografikus értelmezés reményében villantunk föl végül néhány típuspéldát Isten megszólalásának művészi láthatóvá tételére, a szakrális kommunikáció művészi aspektusainak egyféle interpretációját adva.

Henri Matisse: *Conversation (Beszélgetés)*

balra: *Krakkói oltárszárny-részlet (Szentháromság-triptichon; ismeretlen)*

S kivel is beszélgetünk? A fönti Matisse-kép a *Kommunikáció* című könyv (Rosen-gren) borítóján áll. Kiválóan rávilágít arra a kérdésre, hogy a párbeszéd során milyen térbeli és szerepviszonyok, szimbolikus üzenetek érvényesülhetnek. Azonosítható a helyzet (a polgári lakásban a férj s feleség reggeli beszélgetésének vagyunk tanúi), a beszélői és hallgatói pozíció, az alá- és fölérendeltségi viszony (pizzaszá-

ban, hálóköntösben vannak, az öltözék egyenrangúságot sugall, a férj zsebre tett kézzel, az asszony ülve beszél, a maga szempontjából mind a kettő fölérendelt szerepet játszik). A helyzetbe beleérezhető a beszélgetés tárgya (időjárás vagy napi teendők), továbbá az ablak és az általa megnyitott külső világ allegorikus elem, így nyomon követhető a lehetséges jelentésmódosulások sora is.

A krakkói oltárkép az említett *Szagrális kommunikáció* című kötet borítóján látható, s jól illusztrálja a meg nem jelenő Szent Másik alakját. Az imára kulcsolt kéz vagy az áhítatos tekintet nem verbális jelként utal a kommunikációs helyzetre, az imára: a párbeszédre Istennel.

A szagrális kommunikáció (a közösségi hagyománykincs, a transzcendens megjelenítésére, a vele való kapcsolatfelvételre irányuló rituális cselekvések rendszere, így az ember részéről aktív beszédkezdeményezés) elsősorban az emberi megnyilvánulásokat követi figyelemmel. Természetesen emberi cselekedet, s ha úgy tetszik, emberi kezdeményezés Isten beszédének láthatóvá tétele, a képzőművészeti alkotások segítségével. Az ószövetségi Isten az angyalok és a próféták közvetítésével szolt az emberekhez, utóbb (magában rejtve a mediális módosulás lehetőségét) az üzenet a próféták általi narratívaként jelent meg a közösség tudatában. Ritkábban szimbolikusan, mégis közvetlenebb módon szólalt meg, beszédértékű akciók, Istennek tulajdonított jelcselekvések formájában, aktív kommunikációs reflexeket mozgósítva a párbeszédben résztvevő embernél.

A párbeszédet többnyire itt is az ember kezdeményezi: imádkozik Istenhez. Erre adott válasz az égő csipkebokor, a csodatétel (víz fakad a kősziklából), Isten beszéde a Tízparancsolat kőbe vésése, az angyal figyelmeztetése az áldozati kos megjelenésére, amikor Ábrahám feláldozni készült Izsákot. Isten beszéde a tíz csapás, a sivatagi manna – s hosszan lehet sorolni a próféták által közvetített üzeneteket is.

Születtek művészi ábrázolások a közvetlen, noha jelképes Istenmegszólalásokról – s ne feledjük: Isten magával a fényvel is üzen, erre utalnak a katedrálisok rózsaaablakai, melyeket a bibliai jelenetekkel festett üvegablakok egészítettek ki, s az isteni szándék fény révén nyilvánul meg az angyali üdvözlésben –, ám összehasonlíthatatlanul gazdagabb Jézus életének és halálának (különösképpen Jézus imáadásának és a Kálvária állomásainak) képzőművészeti reprezentációja. Jézus életének ábrázolása Isten látható (s hallható) megnyilvánulásainak teljessége, ráadásul a művész az Emberben tudja a legérzékletesebb és legérthetőbb módon megragadni és elbeszélni a transzcendens.

Jézus születésétől kezdve Isten konkrétan s Jézus által, a Megváltó személyében beszél az emberrel. Tanításainak és cselekedeteinek (a kettő össze is kapcsolódik) mindig van közönsége, olykor csak egyetlen személy, máskor a tanítványok, s több ezer ember a hegyi beszédnél. Annak is van emberi tanúja, elbeszélő narrátora, mikor Jézus az Atyával beszélget (hozzá imádkozik, vagy a keresztfán megszólítja Őt).

Jézus halála és feltámadása, mennybemenetele és a Szentlélek kitöltése után Isten újra szimbolikusan, már közbeiktatott médiumok segítségével, reprezentációk (megtestesülések, jelképek, utalások és helyettesítések) formájában folytat párbeszédet. Jézus születése előtt a transzcendens beszédét Gábor főangyal közvetíti, bejelentve, hogy Mária fiút fog szülni, akit Messiásnak neveznek.

Cavallini Angyali üdvözlete (1291)

Ez az angyali üdvözlés témája, s azért van különös jelentősége a szakrális képzőművészeti ábrázolásokban, mert határpontot jelent a transzcendens megnyilvánulásának a jelkéпитől a tárgyiasult formáig vezető folyamatában.

Az angyali üdvözlés képtípusa (latinul: *Annuntiata*) legkorábbi a római katedrálisokban található a 3. század végétől, s az 5. századtól a bizánci művészetben is rendszeresen visszatér a motívum, állandó helyet kapva az ikonosztázok ajtaján. Az angyal szinte a kezdetektől a beszélő gesztusával lép be Máriához, később mondat-szalagot is látunk kezében. A 9–10. századtól feltűnő épület Názáretet vagy Mária házáat jelzi, majd a Mária és az angyal közt fekvő könyv a Szűz bölcsességére utal. A megtestesülést pedig fényugár jelzi.

A művészek előbb meglegedtek a két szereplő egymás mellé állításával, a trecento viszont már kecses jelenetet kínált (Giotto, 1304–06; Martini, 1333). Mária és az angyal Giottónál a tekintettel és a kézmozdulattal kommunikál – az angyal megjelenése az ablakban a fény-szimbolikát helyettesíti. Ugyanez a fény másfél évszázaddal később Fra Angelico művén jól láthatóan töri át az eget és a boltíves előteret, míg a Napból érkezve eléri Máriát.

Mária hol alázatos szolgálóként fogadja a hírt, hol koronát visel, vagy trónuson ül (Cavallininél). Az angyali üdvözlés ábrázolása gyakori volt a 14–15. század oltárképein, és pásztorbotokon, tabernákulumok ajtaján is látható.

A németalföldi festészet a rejtett szimbolika teljes fegyvertárával mutatta be (van Eyck ünnepélyesen, 1420–30; van der Weyden hálószobában, díszes tárgyakkal, 1450 k.). Mária gyakran könyvet olvas, imádkozik (Leonardo, 1475); üveg-edény van mellette, melyen a fény áthatol, ami Mária szüzességére utal (Filippo Lippi, 1439 k.). A tisztaság jelképeként számító liliom vázában látható Martininél, az angyal hozza kezében Lippinél. A vázában liliom helyett nőszirm is állhat a fájdalom szimbólumaként, illetve róza.

Fentről lefelé: Giotto (1304–06),
Martini (1333) és Fra Angelico (1450)
Angyali üdvözlés ábrázolásai

Botticelli (1470 k.) és Lippi (1439) festményei az Angyali üdvözlés témájára

A szakrális kommunikáció művészi vonatkozásairól – Isten beszédének látható reprezentációról – szóló tanulmány a Néző • Pont következő kötetében folytatódik

---

Hozzásimulva a csendhez – két zsoltár között

*A Nőről, amilyenén Madarász
Kathy Margit öltözékétől válik*

Ki ez a lány, ez a hajnalba nyíló tulipán,
kelyhe közt a fényel a pironkodó ker-
tek alatt?

Úgy nőtt ki reggelre a csöndből, mint
ahogy templommá boltosul az Isten álma
biztonságot áhító emberek szívében. Ru-
hája ékszer, s aranszálak pendülnek,
tarsolylemez-pártakottáról zengve ezer
év dobbanásait hozsánnás erekből.

Gregorián-szerelem az égben, angyal
kacsint tekintetében, ha-ja mély bongá-
sú ében: hozzá érni nem szabad, a re-
megő ujjak nehogy megsebezze a szár-
nyakat. Tulipán-táncal kúszik keresz-
tek tövéből világfa törzsén a boltja nyíló
mindenségbe, esküt tenni tisztul hozzá a
fényhez, férjhez menni kész, imádkozik,
aranyfüst-lehelet a lépte.

Milyen asszony lesz majd a frigyben? Ha jönnek ünnepek, felvirágozza magát tétől talpig, bársony mosollyal hinti körbe az utcát, ahol elmegy, megérinti a levegőben a láthatatlan színeket, érintése hozzásimul a csendhez két zsoldár között.

S ha jönnek majd szürke reggelek, emlékezni kell az ünnep-mozdulatra, mert olyanná vált az asszony is, milyen ruhája volt, azzá lett a lelke, mivé a test is változott a kék-ezüst, arany-vörös mögött.

Nézem ezt a nőt. Nézem az Időt. Ruhája boltívét – lépkedő katedrális –, az égbe nyúló oszlopot, aranyszálakra hímzett rózsablakot, nézek ezer évet, s nézem benne az örökifúságot. Mert a nőnek nincs kora ebben az öltözékben, csak ideje van, mert maga a tetten ért Szépség: játék, jelkép és ünnep.

Arra gondolok, hogy nincs férfi, ki ne változna költővé egy pillanatra legalább, ha találkozik a reménnyel. Mert a templomi vagy nagyasszonyi ruha, az ünnepi kabát is olyan máriás remény, mint a trubadúr-lovagoké.

A reneszánsz ihletés nem a Botticelli-Vénuszé, de a hercegnői vagy anyakirálynői méltóságé. Az alázata, ami felemel, ami a Szent Istváni tisztességtől Mátyás-kastélyokon keresztül vezet a paraszthímző-asszonyokhoz, s a cifraszobák hűvöséből öntözi fénnel a tulipánt.

Egy papnő áll előttem, gondolom, mert eszembe sem jut, hogy az asszonynak vagy lánynak lenne teste is. Csak lelke van, csak ruhája van. S távolsága és ideje, boldogsága és fájdalma, ölében lüktető szerelme s palástból kinyúló angyalszárnya összenő az ezernyi színű kékben, pironkodik a vörösben, elalszik, majd felizzik újra a feketében.

Embert barátjáról, asszonyt ruhájáról?

Zöld erdőben,
kék mezőben,
ezüstholdas,
aranszirmú,
bíbort zengő
szép szellőben
magam maradtam a kertek alatt.

Már csak arra emlékszem, hogy járt itt valaki, akinek könnyű léptéből kinőtt egy tulipán – és most zsoldárt énekel.

---

*Madarász Kathy Margit Ferenczy
Noémi- és Zilahy- díjas textiltervező
iparművész és Madarász Gyula Holló
László-, Csokonai- és Kölcsey-díjas
festőművész jubileumi kiállítását
októberben rendezik meg a Kölcsey
Központ Bényi Árpád Galériájában*

**Öltöztetős ábrázolások, szakrális textilek Magyarországon
a balassagyarmati Palóc Múzeumban (2010. 06. 11 – 12. 18.)**

A népi szakralitást bemutató időszaki kiállítás-sorozatában a balassagyarmati Palóc Múzeum az elmúlt évi, hasonló időszakban megrendezett, *Boldogasszony fehér fátyolával – Öltöztetős ábrázolások és szakrális textilek* című, Közép-Európára koncentráló programját folytatja. A mostani, a sorozat második részeként bemutatott tárlat csomópontjait a történelmi haza kegyhelyei képezik, többségükben öltöztetős ábrázolásokkal. Számos búcsújáró helyünk interetnikus kapcsolatok központja is, ahova magyarok és térségbeli nemzetiségek, olykor különféle felekezetűek egyaránt járnak. Eleink térszemléletükben kiemelték a természetfeletti jelentőségűnek érzékelt helyeket, melyeket sokféle szűkségekben kerestek föl, és nyertek ott orvoslást.

A címfelirattal együtt a történelmi haza szakrális térszerkezetét szemléltető ország-kép fogadja a látogatót, melyben a kegyhelyek és vonzáskörzeteik alkotják a Kárpát-medencét. Patrona Hungariae előtt hungarus nemzetünk hódol bevezető látványként: egyházi és világi, főnemes és jobbágy; magyar, német, szlovák – tehát nemzetiségek s etnikumok egyaránt. A háttérben Szent István király ajánlja föl a Koronát s vele az országot a Boldogasszonynak – három rudas társulati lobogón.

A kiállítás további egységeiben is jól tetten érhető ez a többrétűség, így például a főnemesi szakrális emlékek, zárdamunkák, melyek mellett a Mária-házak öltöztetős szobraiban egészen népi párhuzamokat is látunk, szemléltetve a korábbi nemzeti kultúra egységes karakterét.

A felvilágosodás és modernizáció a társadalmi rétegek differenciálódását hozta, és a szakrális szoboröltöztetés szokása egyre inkább csupán a nép és a vidék teremtményként való élni akarását, sőt élni tudását reprezentálta.

Teremtés és teremtettség, Menny és Föld, trianoni országhatáron innen és túl, betegség és egészség fogadalmi tárgyi anyaga, és a társadalmi rétegek, illetve a nemzet együttműködése jelenik meg a tárlatban. A bemutatott „tárgyak” elválaszthatatlanok az „ábrázolt” szenttől, és csodás interaktív szerepet töltek/töltenek be a közösség életében. Tárgy és lélek olyan szétválaszthatatlan együttesét alkották, melynek következtében az ábrázolásban magát a szentet érzékelték.

A kiállítás elénk tárja szinte az egész esztendő körét az egyes kegyhelyek főbb búcsús ünnepei szerint, az öltözetek liturgikus színeknek megfelelő változataiban. Sok-sok lélekemelő szépség, igényes, művészi megformálás válik itt láthatóvá, eleink égieknek szóló áldozatos szeretet-megnyilatkozásaként.

A ruhafőljánlás – más esetben aprólékos díszítés – szakrális kommunikáció is, kérés vagy hálaadás szűkséghelyzet megoldódásáért. Az elődöknek ez az Ég felé fordulása az élet egyik legfontosabb forrásának számított. Napjainkban e mentalitás újra felfedezésének is tanúi vagyunk.

A kiállításban megérezhetjük: az élet több mint racionalitás, több mint az egyéniség kibontakoztatása, több mint földi perspektíva...

(Forrás: www.muzeum.hu/paloc.balassagyarmat;

további információk: Palóc Múzeum, 2660 Balassagyarmat, Palóc liget 1.)

**Boldogasszony fehér fátyolával
Öltöztetős ábrázolások és szakrális
textilek Közép-Európában I. Palócföld**

A Palóc Múzeum archívumában járva bukkanunk rá a 2009. június 11. és december 18. között rendezett kiállítás ismertetőjére. Ebben a sajátos arculatú kiállításban olyan sokrétű szellemi, lelki és kulturális koncentrátum megjelenéseit láthatuk, melyek esetében Ég és föld, ember és természet, egyén és közösség, inspiráltság és alkotás, emberi szükség és kultusz vált érzékelhetővé. Végső soron nem is ábrázolásokról beszélhetünk, hanem a palóc elődök létforrásainak tekinthető meghatározó tárgyi környezetéről a szakrális aktusok alanyairól. E „tárgyak” (csodás interaktív szereplőként) még életvezető tanácsokat is nyújthattak – például: kezdjen a gazda házépítésbe, mert áldás lesz rajta; politikai üldöztetés ellenére se emigráljon, mert gondviselésben részesül; bízson, és gyermekáldást kap; kigyógyul szerelmi bánatából és jó férje lesz; ne tekintsek vidékies, avult kultusz tárgyának, mert lesújt a villámcsapás. Gondozásuk az imádság sajátos formájává vált.

Volt, aki egész hajkoronáját is „Máriácskának” ajánlotta, és a Boldogasszony iránti tisztelet-szeretet, bensőséges bizalom sokféle formában tárgyiasult. Főként ruhákban, de rózsafüzérben, ékszerben, gyertyában, szobrocskában, köszöntésben, fohászban, érintésben vagy akár csókban is. Így jött létre szakrális kontaktus menny és föld között, hogy az élet élhető legyen, egyensúlyban legyen, oltalom alatt álljon és átöröklődjön nemzedékről nemzedékre. De ez a kultusz nemcsak a múlt, hanem a nemesítő jelen is, amint több helyen ma is készülnék ruhák a Szent Szív számára, és az írásbeliség mindennaposává válásával a korábbi fohászok cédulákon rögzült kérésekké és hálajelekké válnak.

A palócok „Máriácskája” a paraszti érzékelésre is meghatározó jelentőségű volt. E képek és szobrok azt a tradicionális emberi mentalitást képviselik, amelyben az ábrázolás nem idegenedett el az ábrázolttól, amelyben a kimondott szó egykori erejéhez hasonlóan a tárgyalkotás teremtő erejű cselekedetnek számított, amelyben nem a szobor fizikális jellemzői, nem a materiális érzékelés az elsődleges, hanem éppen fordítva, az érzékelés „tárgya” vagy célja határozza meg a percepciót. Polgári szemmel lehet akár csúnya is némelyik alkotás, paraszti látásmóddal azonban csak gyönyörű lehet, hisz az a „Máriácska”, a Szűz Mária.

Az Isten Báránya – Agnus Dei ábrázolások népi tárgyakon

A Szakrális Művészetek Hete 2009. évi programsorozatának keretében a Néprajzi Múzeum a keresztény ikonográfia egyik egyetemes jelképét mutatta be kamara-kiállításán. A lábával zászolt emelő bárány, néha ló vagy oroszlán – az Agnus Dei motívum – eredete az ókeresztény korba nyúlik vissza. Magyarországon legkorábbi ábrázolásait falusi templomok faragott kövein láthatjuk, igazán elterjedtté azonban a barokk vallásosság tette. A Néprajzi Múzeum számos olyan műtárgyat őriz, melyen ez a Krisztus-jelkép jelenik meg. Lepedő- és párnavegék, szőttek, ostyasütők, mángorló és berakással díszített láda – többnyire 18–19. századi köznépi tárgyak őrizték meg a motívum változatait. A kollekción bemutatva az Agnus Dei ábrázolások jellegzetes típusait

IV. SZAKRÁLIS MŰVÉSZETEK HETE – 2010. szeptember 18–26. között

---

„Ti vagytok a föld sója” (Mt 5,13)

A Szakrális Művészetek Hete 2007-ben Budapesten, a Városmisszió részeként szerveződött. A civil kezdeményezésből mára egy olyan nagy ívű kulturális rendezvénysorozat bontakozott ki, amelynek célja a remény jeleinek felmutatása a kultúrában – magas művészi színvonalú programokon keresztül, mindenki számára ingyenesen hozzáférhető módon.

Ehhez a múlt nem egyszer ritkán hozzáférhető művészeti kincseinek bemutatása mellett a kortárs művészetek bevonásával, fiatal alkotók, előadók megismertetésével, valamint a különböző művészeti ágak együttes megjelenítésével járulnak hozzá a szervezők. A komoly-, és könnyűzenei koncerteket több helyen is irodalmi előadások színesítik. A Szakrális Művészetek Hete fesztivál szorosan együttműködik a Kulturális Örökség Napjai programmal.

A budapesti rendezvényként induló sorozat 2008-ban országossá duzzadt, 2009-ben pedig már a határokon túlra is kiterjedt. Az elmúlt évben már huszonöt különböző településen több mint 120 programot rendeztek.

A rendezvénysorozat nyitó napján, **szeptember 18-án** rendezik meg országsszerte a **Templomok éjszakája** programot is.

A kulturális és művészeti rendezvényekkel, előadásokkal és szakmai programokkal résztvevők ebben az esztendőben is maguk állítják össze programjaikat, kínálják azok helyszíneit, gondoskodnak a rendezvények lebonyolításáról. Az országos rendezvénynaptár összeállítása lapzártakor még tartott, de a folyóirat megjelenésekor már mindenki részletesen tájékozódhat az eseményekről a www.szmh.hu honlapon.

SZAKRALITÁS – EGYHÁZ – KOMMUNIKÁCIÓ Tudományos ülés Debrecenben

---

A Szakrális Művészetek hete programjaihoz kapcsolódik a Kölcsey Ferenc Református Főiskola Kommunikáció- és Médiatudományi Intézete által szervezett tudományos ülés, melynek előadásai szeptember 23-án (csütörtökön) hangzanak el a főiskola I. emeleti tanácstermében (Debrecen, Péterfia u. 1–7.)

Előadások (lapzártakor cím szerint még nem végleges) tematikája más kérdéskörök mellett merít a zsolttárok „alakváltozásainak” és párbeszédhelyzetének, a szakrális szimbólumok mai megjelenésének, az egyházi és szakrális kommunikációs új képzési lehetőségek területéről. Szó lesz a liturgiai elemek kommunikációs szerepéről, a szakralitás és a filozófia kapcsolatáról; itt hangzik el a transzcendens megszólalásának képzőművészeti reprezentációiról a folyóirat élen közölt tanulmány néhány problémafelvetése, különös hangsúllyal az anyagi üdvözet motívumainak ábrázolására; és más témakörök mellett izgalmasnak ígérkezik a szakrális és a profán kapcsolatát Szentkuthy Miklós írásművészetében vizsgáló tanulmány.

SÚGOTT KÉPEK
Nagy B. István (1933–2006) emlékkiállítása
a debreceni Kölcsey Központ Bényi Árpád Galériájában

„Súgott képek” címmel Nagy B. István Munkácsy-díjas festőművész két alkalommal rendezett kiállítást műveiből: 2000-ben a budapesti Magyar Borok Házában s 2001-ben a debreceni Lícium Galériában. Mint a róla szóló kritika gyakran emlegeti: e címadással jellemezte saját alkotói tevékenységéről vallott felfogását, s ez jelentette azonosságtudatának alapját. A szellemi örökséget őrző emléktárlatok is e címmel járnak az országot, így 2009 őszén a keszthelyi Balatoni Múzeum, a debreceni, június 4.–július 11. között nyitva állt kiállítást megelőzően pedig a nagykanizsai Thúry György Múzeum fogadta a *Súgott képeket*.

Nagy B. István vallomása szerint képei azért „nem szépek”, mert nyugalma soha nem volt a művésznek, „az elidegenedtség kényszernyugalmát” pedig nem tudta vállalni. Nem szépek az idilli, a könnyen befogadható látvány szerinti értelemben, ám „talán az igazság keresése ad nekik olykor valamilyen esztétikai minőséget. Technicizáló korunkban nagyon védtelennek érzem őket, és úgy gondolom, szükségük van arra a meleg fészekre, amit bársonyból építkező körük. Hogy bennük mi van, az remélem, könnyen kibontható – hazai fonálból, sokunk sorsának szálaiból készült.”

H. Szilasi Ágota művészettörténész – ez az *Artportal* internetes művészlexikon és képzőművészeti honlap egy hosszabb közleményéből kiderül – két kiállítás-megnyitójában s egy önálló tanulmányában összegezte Nagy B. István alkotói küldetéséről megfogalmazott gondolatait:

„... festményei a hétköznapi viszonylatok nyers valóságát igen jól ismerő, mégis attól elrejtőző, elidegenedő, az emberi elmúlás felismeréséhez, keserűségének elviseléséhez az isteni transzcendenciából, útmutató tartalmú vonzásából erőt merítő, illetve a nüansznyi finomságú lelki rezdüléseket, mélységes fájdalmakat tapintato-

san boncolgató – 'súgott' képek," melyek szinte önmagukat festik. A kép diktál tehát – az alkotó csupán közvetítő csatorna egy transzcendens, mondhatni: szakrális kommunikációs folyamatban, amelyben akár természetes is lehet, hogy a csatornán közvetített üzenet maga a jóság. De azt a titkot, hogy mindezt honnan diktálják, s hogy mi számít jónak – annak ellenére, hogy a képek egy szellemi erő mentén, s mintegy kultikus cselekedetek formájában szerveződnek –, nem boncolgatja. „Hiszen ez a jelenség sem filozófiai vagy hitbéli felpuffasztott fejtegetésekre, sem divatos művészeti teóriákra, sem a tanultság dolgaira, sem a tehetség misztériumára nem vezethető vissza” – írja H. Szilasi Ágota, Nagy B. Istvánt a kortárs magyar képzőművészet meghatározó egyéniségének tartva.

Nagy B. István festményeiből

Életútja Szilvásváradról indult, a sárospataki református gimnáziumba járt, Budapesten az Iparművészeti, majd a Képzőművészeti Főiskolán tanult. Méltatója kiemeli: gazdag árnyalatú világképének kibontakozása jól követhető életműve jellegzetes alkotás-csoportja, a *Zsámbék*-sorozat darabjain. A diplomomrom motívuma az 1960-as évek közepétől halálig foglalkoztatta (összesen 81 ilyen művét sorszámozta). Első önálló kiállításait Debrecenben és Egerben rendezte, majd 1971-ben a Múcsarnokban mutatkozott be. A Római Magyar Akadémia ösztöndíjasa volt, 1984-ben az itáliai élmények hívták elő a *Római beszélő szobrok* című sorozatot, ebben H. Szilasi szerint „az emberi lét értelmezésének reális lehetőségeit – annak társadalmi meghatározottsága mellett – egyre inkább a transzcendens valóság viszonyrendszerében találta meg”. (Ez az ihletés készítette elő a pálya egyik szellemi csúcspontjának tekinthető *El Greco-tanulmányokat*.) A *Sára és Izsák*, az *Ábrahám és Izsák* kép-párok mellett az *Apostolok* az alkotói pálya utolsó művei. „Kifejezőerejüknek ugyanolyan lényeges eleme a befejezetlenség ténye, mint a festékezelés vagy a kompozícióépítés minden sajátossága.”

***

Az egri Eszterházy Károly Főiskola honlapja külön híradást közölt a debreceni kiállításról és az alaklomra megjelent életmű-albumról. Nagy B. a főiskola vizuális művészeti tanszékének volt a vezetője, a tárlat előtti műhelybeszélgetésen az egykori pályatársak is részt vettek. E felületen olvassuk az alábbi részleteket az albumból – köztük a művész főntebb idézett vallomásával és H. Szilasi Ágota elemzésével, melyből szintén idéztem részleteket.

„Nagy B. István az üres divatok és a lélektelen modernizmus elől félrehúzódva dacoló művész. Megjelenésével, halk szavával nem kényszerítette ki

a festményeiben megjelenített felkavaró erejű, sőt, sokszor megrázó valóságképet megillető figyelmünket. Belső biztonsággal megépített kompozíciói, pontos határozottsággal kezelt ecsetje és képeinek szinkultúrája azonban nagyfokú alkotói öntudatosságot mutatnak” – írja Bakonyvári M. Ágnes művészettörténész.

Földi Péter Kossuth-díjas és Prima Primissima-díjas festőművész pedig a következőket írja: „Azt az empátiát, azt a szakmai odafigyelést, tapintatot és azt a kérlelhetetlen szakmaiságot, ami a hallgatókkal szembeni viselkedését meghatározta, soha nem fogom elfelejteni. Mintaértékű számomra az az alázat, ahogy együtt kavarta velük a festéket, és együtt örült annak, amikor a masszából egyszer csak a szín költészetét tudta előhívni. Minden hallgatóval, még a legkevésbé szorgalmassal is úgy tudott beszélni, hogy annak megismert személyiségét elfogadva, önmagában erősítette meg őt. Azt a belső képességet, azt a belső tehetséget tárta föl mindenkiben, amitől a munkakedv valódi lesz. Hiszen úgy érdemes művészetet létrehozni, hogy közben önmagunkat találjuk meg.

(...) Ez a halk szavú, de nagyon konok és nagyon tiszta művészet minden időben egyértelműen és megmászhatatlanul leképezi Istvánnak a szellemiségét és gondolkodásmódját. Felidézi személyiségét, aki – ha csendesen is, de – mindig jelen volt; nyomósan és jelentékenyen volt jelen. Úgy tudott létezni, hogy annak súlya volt. (...) A szeretetnek ez a mámora misztikus módon eljuttat bennünket abba az emelkedettségbe, amely a családnál nagyobb közösséget, akár egy országnyt is összetarthat. Nagy B. István ez által lesz nemzeti festő! Ez által lesz az a megkérdőjelezhetetlen ember, akinek az útmutatása ennek az országnak szól. Ha egyszer megértené ezt a világ, hová juthatnánk!

És amíg mi ezzel próbálkozunk, addig ő fönt Grecoval beszélget arról, hogy ha a párizsi kéket a kobaltkéekkel összekeverjük, és adunk hozzá egy kis, mondjuk cölinkéket, meg még a jég-kéket is hozzákeverjük, akkor milyen távlatot tudunk adni annak a levegőperspektívának, amiben lelkek találkoznak, néha reménytelenül, néha pedig összeölelkezve.

Én remélem, hogy egyszer majd találkozunk.”

Részlet a debreceni Kölcsey Központ kiállításáról – Fotó: dr. TÓTH Tibor mestertanár

BARANGOLÁSOK

In memoriam Gy. Szabó Béla

Az erdélyi képzőművészet talán legnagyobb „utazója”, Gy. Szabó Béla mintegy félszáz fametszetéből rendezett március végétől emlékkiállítását a kolozsvári Apáczai Galéria.

Körösi Csoma Sándor
Apáczai Csere János (jobbra)
Gy. Szabó Béla fametszetei

A tárlatot ajánló Székely Géza festőművész kiemelte: a művek főképp a magyar szellemi élet olyan nagyságait jelenítik meg, mint: Apáczai Csere János, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Körösi Csoma Sándor, Madách Imre, Ady Endre, Koós Károly, Reményik Sándor, Szabó T. Attila, Kelemen Lajos; s az arcmások mellett viszontlátjuk életterük jelképivé emelkedett színtereit: Petőfi székely-

keresztúri körtefáját, az erdődi kastélyt, a koltói somfát, Körösi Csoma Sándor göttingi házát, Ady szülőházát. A Csokonai Lilla-dalok versciklusához készült illusztrációit más sorozatok darabjai is kísérik: a Dante Emberi színjáték, illetve János evangélista Jelenések könyve alapján készült továbbgondolások.

Székely Géza szerint a Gy. Szabó-életmű egyik fontos állomása a Fára mászó című lap, amely nem véletlenül kapott helyet épp a Hármas önarckép mellett. „Az előbbi alkotás az erdélyi kisebbségi sors parafrázisaként, akár alkotói ars poétikájának is tekinthető. Hiszen kezdő kiállító művészként fogadta meg Koós Károly intelmét, aki idejekorán meglátva személyében az eljövendő kiváló fametsző művészt, tanácsolta: 'másszon fiatal ember fára!'. Kisebbségi léthelyzetéből adódóan azonban koronája-tört fát adott

végzete, amint e kisméretű fametszetén is látható. De a fölfele kúszó alak tekintete az eget, a madarak röptének útját pásztázva, mintegy sejtetni engedi: képzeletünknek, alkotó kedvünknek semmi nem szabhat határt. (És mindezt a két világháború közti időszak gazdasági válsága miatt munkanélkülivé vált, és annak serkentő hatására mérnökből művészé vált Gy. Szabó-i életút önmagán túlmutatva máig hatóan példázza. Hiszen ekképpen vált úgymondó szabadúszó alkotóvá, aki mindent művészi önkiteljesedésének rendelt alá, s így születhetett meg az a rendkívülien gazdag életmű, amely 15 000 szén- és tusrajzból, 1 500 fametszetből, közel 200 olajképből és csaknem 1 300 pasztellrajzból tevődik össze.)” – írta Székely Géza abban az ismertető anyagban, amelyet a kiállításról készített.

Miközben már a kezdeti, a húszas évek elejéről származó rajzai, metszetei markáns egyéniséget sejtetnek, a későbbiekben sikerült kialakítania egy – leginkább talán Dsida Jenő költészetével rokonítható – panteisztikus drámaiságba oltott lírai látásmódot. A hangsúlyosan kontrasztos fekete-fehér foltokat mindinkább át- meg átszővi a Gy. Szabó Béla művészetére jellemző mívés kivitelezés, műveinek különleges fényhatása pedig valamilyen transzcendentális jelleget kölcsönöz.

„Lelki, szellemi és földrajzi barangolásai közepette fedezi fel formálódó életműve számára a levegő vibráló, mindent átítató, átlényegítő természetét, lett légyen az valamely arckép, építészeti emlékhely, az idő forgandóságára emlékeztető évszakok, hónapok arculatának meg-

rajzolását szolgáló valamely tájmotívum: erdőrészlet, vízpart, kertek titkos mélye (...), vagy a táj fölé rajzolódó felhők és madarak szabdalta, nem evilági távlatosságot, mennybéliséget sugalló égboltozat. Nem véletlen tehát, hogy a lélek belső tájai felé történő barangolásai közepette eljut a Dante-i *La Divina Comedia* sokrétű, gondolatgazdag, alapvető sorskérdéseket faggató világához, vagy János Jelenéseéhez.”

Gy. Szabó a külföldi utak során kapott ösztönzést a hazai táj szépségeinek felfedezésére, az erdélyi szellemiség megvalósításainak nagyszerűségére – művészi barangolásai szintén az önmagára találás küzdelmét jelképezik. „Szellemi előljáróink, nagyjaink vonásai által is tulajdonképpen a szülőföld miben-lévőségét kereste. Tette mindezt oly módon, hogy a jól dokumentáltság hitelessége nem gyöngíti, de erősíti látásmódjának belülről építkező, a pályáiv előre haladtával egyre inkább mélyülő intenzitását.”

Gy. Szabó Béla: A koltói somfa

„AZ ÉN KERESZTEM”

Katona György Holló László-díjas grafikusművész (1953–2009) emlékkiállítására Gyomaendrődön, a Vidovszky Béla Képtárban

Katona György festő- és grafikusművészről egyéni kiállításai vagy a Holló László-díj átvétele után is írtam a *korábbi Néző • Pont* kötetekben, utóbb (a 30., február–márciusi kötetben) a legszomorúbb aktualitással méltatták művészetét, emberiségét a tavaly őszi temetésén elhangzottakból formálva nekrológot.

Katona György: Karacsi tanya (szitanyomat)

Év elején még úgy tudtam: emlékkiállítását Szent György napon, április 24-én rendezik meg Gyomaendrődön, azonban dr. Szonda István, a békési város összevont kulturális és művelődési-művészeti intézményeinek igazgatója úgy látta méltónak, ha az emléktárlat a 3. Holló László Alkotótábor idejére esik, és a képeket annak bemutatkozó anyagával együtt te-

kintheti meg a közönség. Katona György ugyanis a telep alapító törzstagja volt, így egyúttal a művésztársak is emlékeztek rá, a családdal és a barátokkal tekintve meg *Az én keresztem* című kiállítást.

A Marosvásárhelyen született, 1977-ben Magyarországra települt grafikusművész több mint 30 munkát (szén-, pác-, kréta- és tusrajzokat, vegyes technikájú műveket, szita- és üvegnymatokat, illetve más monotípiákat, akrill és akvarell képeket) soroló emlékkiállításának anyagát – mint hagyatékrészt – Ujváry Zoltán, a Debreceni Egyetem professor emeritusa adományozta a városnak a birtokában lévő Katona-alkotásokból (csakúgy, mint a múlt évben Holló László 70 alkotását, melyek a Kossuth-díjas művész emlékszobájában az állandó anyag részeként láthatók).

A Kusztos Endre-, Bocskai Vince-, Kuti Dénes- és Plugor Sándor-tanítvány 1979-től rendszeresen kiállított Magyarországon, egyéni tárlatokat rendezett és csoportkiállításokon vett részt – az utóbbi kategóriában elsősorban az endrődi, a szolnoki, a hortobágyi, a hajdúböszörményi vagy a hajdúszoboszlói művésztelepek és alkotótáborok meghívott tagjaként jelentkezett.

Katona György művészetét több alkalommal méltattam, s igen nehéz valamilyen tömör vázlatot adni róla, hiszen az összetett karakter, a folyton kísérletező jellem, a képalkotás sokárnyalátúsága és a szinte folyamatos otthonkeresés belső vibrálásainak szikraként pattogó, néha elhalkuló, olykor emésztő tüze magát a művészetét is többretegűvé formálta, még ha látszólag vissza-visszatért is az egyértelmű látványba szűrt alaphangokhoz.

Szonda István úgy látta, hogy művein a rajzi erővonalak és a „puha színkezelés”

összhangját teremtette meg, s ehhez azt is hozzátehetjük, hogy figurális munkáin a lírai alaphangot folyton átértelmezte a groteszk (vagy szelíden ironikus) szemlélet, illetve a képi metaforákat és allegóriákat az elszakadni nem tudás és a sorskereső-értelmező szándék töltötte fel (és ki) a drámaisággal rokon expresszív indulati karakterrel.

Katona György életműve múlt év őszén torzó maradt – kísérletező kedvét számos témabeli és technikai variációban bontakoztatta ki: az in memoriamtól az érzéki látomásokig, a székely tájélményektől a gyöker-lombfák tükör-metaforájáig, a hortobágyi allegóriáktól a parasztportrékig.

Figyelemre méltó Tóth Gábor (főnöke a Kartonpacknál, de barátja is) megjegyzése, miszerint Gyuri nem tudta, de lehet, hogy nem is akarta kikerülni az elvtelen és értelmetlen harcokat, ütközéseket, és feltételezi, hogy a hirtelen jött betegségben is szerepe volt e szorongásoknak.

(Ezt az emlékező vallomást egyébként annak a színes katalógusnak a bevezetőjében olvassuk, amelyet az emléktárlatra, a hagyatéki anyagból válogatott képekből, állított össze Szonda István – és írt maga is értékelő esszét *Az erdélyi szikla keménysége* címmel –, s amely az Ethnica kiadásában jelent meg a Kartonpack Nyrt. támogatásával.)

E megjegyzés irányítja rá figyelmünket az újabb értelmezői mezőre, miszerint Katona György a képei jelentős részében egy sajátos szorongásélményt fogalmazott meg, talán a lét bizonytalanságát a vissza nem hozható és az el nem érhető között.

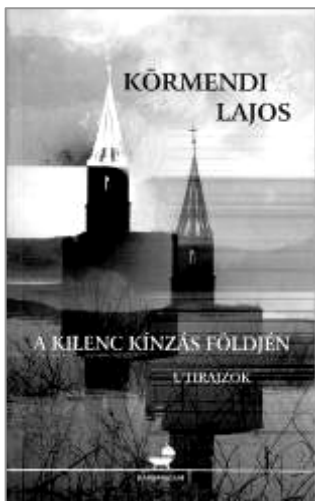
---

*Katona György:
Hortobágy (akril);
fenti kép: A tékozló
lány (vegyes)*

(Katona György in memoriam kiállítása július közepéig volt látható a gyomaendrődi Vidovszky Béla Képtár és Helytörténeti Gyűjtemény nagytermében, július közepétől pedig állandó kiállítási anyagként őrzi a képeket az endrődi Népház.)

**KÖRÖMDI LAJOS:
A KILENC KÍNZÁS FÖLDJÉN**

Útirajzok a Barbaricum Könyvműhelytől (Karcag, 2009)

Posztumusz kötettel jelent meg köztünk Kőrömdi Lajos – Kocsis Csaba író, fotográfus, a Kőrömdi által alapított Barbaricum Könyvműhely vezetője művészi borítótervével (kár, hogy a belső tipográfia nem követi ezt az igényességet). Kőrömdi kiadatlan írásait (a mostani kötetet ajánló) Sarusi Mihály több könyvre valónak becsüli-értékeli. Jegyzetsorozat, Metró-cikkek ciklusa volt már összeállítva az úti napló mellett, sőt, egy irodalmi riportkötet anyaga is könyvlapokra kínálkozik. *A kilenc kínzás földjén* már 2003 végén kiadásra készen állt, a *Karcagi Hírmondó* beharangozta *A rúzsos szájú barnamedve* című kötet megjelenését. A cím változott, a címadó úti tárca benne maradt a kötetben. *A kilenc kínzás földjén* egy mongóliai utazás rögzített emléke, s tulajdonképpen – a sajátos táj- és társadalmi atmoszféra mellett –

ugyanaz ragad meg benne, mint a többi, erdélyi, székely, délvidéki, felföldi, bolgár, francia, lengyel, orosz, velencei, kazah, török vagy kínai rajzokban, úti riportokban: nem egyszerű földrajzi térbejárásról és annak dokumentációjáról van szó, hanem a valós mellett többszörösen jelképi utazásokról. Utazásról kultúrák, idők, sorsélmények között, a jelenből a múltba, hogy végül, szinte a világot is megkerülve, önmagunk középpontjág jussunk el.

**Nagy Gáborné Pataki Erzsébet:
HIT, REMÉNY, SZERETET**

*Válogatott versek, imádságok és prózai írások
(Debrecen, 2008, magánkiadásban)*

Posztumusz kötet ez is, a férj (dr. Nagy Gábor) emlékállítása a 2007-ben, 80. évében elhunyt szeretett felségnek (Pataki Erzsébetnek). Derencsényi István esperes-lelképásztor – aki Nagy Gábornét búcsúztatta) a 200 oldalas kötet előszavában azt mondja: Pataki Erzsébet soha nem (s évtizedeken keresztül) azzal a szándékkal írta verseit, vetette papírra imádságait vagy aforizmaszerű gondolatait, hogy azok egyszer kötetben jelenjenek meg. Halála után, mintegy utolsó, de maradandó ajándékként kerültek elő az írások a személyes holmik közül.

Bibliás reflexiók ezek a versek a mindennapokra, s így nem egyszerű, lírai naplójegyzetek, hanem bizonyágtevések. Az elfogadás, a megértés versei, és ha még azt írja is, hogy mit és hogyan szeretne mással (vagy a társsal) – mindent, mindenkor csak a Krisztusban.

AZ ADHATÁS GYÖNYÖRŰSÉGE ÉS A MA ÖRÖME

Tanulmányok a 70 éves Nanszákne dr. Cserfalvi Ilona Tiszteletére

(Kölcsy Ferenc Református Tanítóképző Főiskola,
Debrecen, 2010 – Pinczésné dr. Palásthy Ildikó
szerkesztésében)

„Nanszákne dr. Cserfalvi Ilona a Kölsy Ferenc Református Tanítóképző Főiskola tanára 1976 óta. Egész élet-útja, pályája összekapcsolódik a neveléssel, oktatással, felsőoktatással, felnőtt-neveléssel – gyakorlati tevékenységében és tudományos munkásságában egyaránt. 70. születésnapja alkalmából személyisége, oktatói, szervezői és tudományos tevékenysége előtt tisztelegnek kollégái, a főiskola és a gyakorlóiskola oktatói e kötettel.

A címet (...) egyik könyve (*Az adhatás gyönyörűsége*) sugalmazta, benne az Ady-idézetet folytattuk (*Az adhatás gyönyörűsége / És a ma öröme*), hiszen magunk is egyetértünk e gondolat hivatásszerű értelmezhetőségével.

A kötetbe szánt tanulmányok igen széles skáláját mutatják fel a főiskola oktatóinak szakmai érdeklődéséről. Tematikus elrendezésükkor öt fejezet kínálkozott. Az első tanulmány-csoportba olyan írások kerültek, melyek az egyház és a pedagógia kapcsolódási pontjait kutatják. Csorba Péter egy jeles reformpedagógiai személyiségről, Fürj Zoltán egy jelentős egyházpolitikai eseményről, Hodossi Sándor pedig a gyülekezetben folyó tanításról ír.

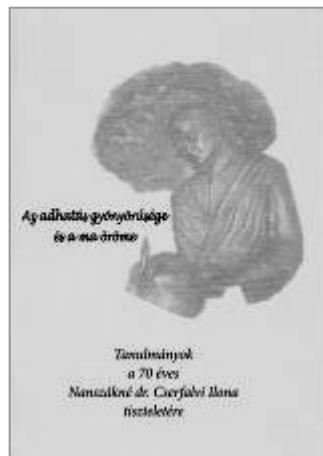
A második nagy egység erőteljesebben neveléstörténeti indítatású tanulmányokat tartalmaz. Rózsáné Szabó Dóra Comenius *Didactica Magna* című művéről ír, Tamusné Molnár Viktória már a Hodossi-tanulmányban is hivatkozott Karácsony Sándor pedagógiai nézeteit méltatja, Tamus István három jelentős debreceni képzőművész-tanárról értekezik, Szele Barna pedig a debreceni felsőfokú tanítóképzés 50 éves történetét foglalja össze.

Az *Oktatás – nevelés – képzés* című fejezetben különböző tantárgyak, az angol (Csillag Andrea), az etika és társadalomismeret (Erdeiné Nyilas Ildikó), hittan (Rácz Klára), illetve módszerek, mint differenciált fejlesztés és pedagógia (Kathyné Mogyoróssy Anita és Bartha Jánosné) felsőoktatási vonatkozásairól olvashatunk.

Az utolsó három az oktatók személyes tudományos érdeklődése által inspirált tanulmány: Pinczésné Palásthy Ildikó a drámapedagógia iskolai alkalmazási lehetőségeire mutat rá, Berek Sándor egy szociológiai terepmunka részleteibe avat be, Vitéz Ferenc a szövegfolklorról értekezik. A kötet utolsó fejezetében Nagy Zoltán Nanszákne Cserfalvi Ilonával készült korábbi – nyomtatásban még meg nem jelent – interjújának közlését olvashatjuk.”

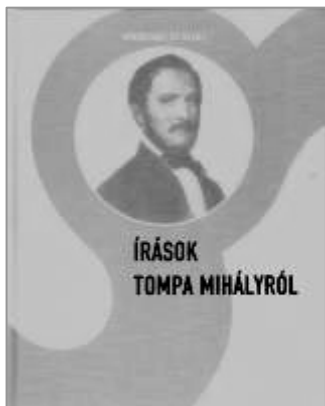
(A szerkesztő, Pinczésné Palásthy Ildikó Előszavából,
mely egyúttal a tanulmánykötetet ajánló recenzió szerepét is betölti.)

ETHNICA, 2010/1.; 2. – 12. évfolyam
Szerkeszti: UJVÁRY ZOLTÁN

A Debrecenben szerkesztett, országos jelentőségű, negyedévenként immár 12. esztendeje megjelenő folyóirat idei első két számában a nagyobb antropológiai tanulmányok mellett több tudományos igényű, dokumentatív (és narratíva-elemző), valamint érdekes-olvasmányos cikkel, kisebb közleménnyel találkozunk.

Az első negyedéves kiadásban érdeklődéssel olvastunk a buddhista zarándoklat hármasságáról Bagi Judit tollából, illetve Földi Ádámtól a csempészet néprajzi kutatásáról, mely téma fölkarolása egyúttal azt is mutatja: a néprajzi vizsgálódások, az antropológiai vonatkozások előtérbe helyezése számos jelenségre kiterjeszhető. A mind divatosabb vizuális antropológiai kutatások sorába illeszkedik Antal Ágnes tanulmánya, amelyben egy házaspár fényképállományát elemzi. A *Jubileum* rovat a 70 éves Voigt Vilmost köszönti, az *in memoriam* a 100 éve született Lükő Gábor alakját idézi föl. Bihari Nagy Éva négy közleménnyel van jelen a *Miscellanea* rovatban, s a folyóirat tavaszi számában is három adalékot közöl régi folklórkincsünkhöz, elsősorban a ponyva-megjelenéseket, a históriákat és kalendáriumokat követve figyelemmel. Szintén az ide második füzetben mutatja be Mészáros Márta az édes sült tésztákat a 17. századi szakácskönyvek tükrében, s figyelemre méltó Bálint Péter tanulmánya, aki a „Halálkoma-típusú” mesékben megjelenő halálmotívumot értelmezi.

ÍRÁSOK TOMPA MIHÁLYRÓL

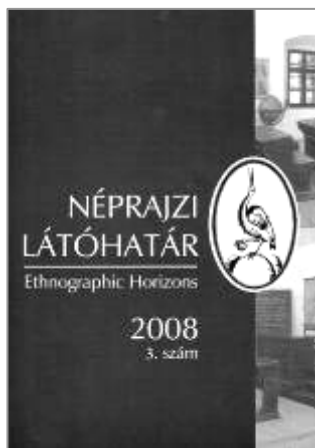
*A Gömöri múlt és jelen I. kötet
a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület
kiadásában; Putnok, 2009.*

A most indult, Zs. Ujváry Mária által szerkesztett sorozat a regionális muzeológiai kutatások eredményeit teszi közzé azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet a történelmi Gömör megye kulturális értékeire, művészetére, irodalmi, történelmi és néprajzi hagyományaira. Az első kötet a 19. századi nagy költői triász gömöri alakjáról, Tompa Mihály papköltőről emlékezik meg. Tanulmányai (Mile Lajos, Kováts Dániel, Versényi György, Kovács Kálmán, Ujváry Zoltán, Rácz Győző, É. Kovács László írásai) fölidézik Tompa költészetének fontosabb

állomásait, irodalmi és tudományos értékeit; a kötet második részében Tompa költeményeit, a függelékben a hozzá és róla írott verseket adva közre. A kiadvány egyúttal tisztelgés az 50 éves Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület tevékenysége előtt.

NÉPRAJZI LÁTÓHATÁR (2008/3. szám)

A történelmi narratívák vizsgálata áll a Gyórfy István Néprajzi Egyesület Keményfi Róbert által szerkesztett egyik utóbbi köteté fókuszában. A nemzeti eszme és a csángókérdés két világháború közti tudományos és publicisztikai narratívákban megjelenő cselekvés-értelmezése köré épül Lajos Veronika cikke; Szalma Anna-Mária tanulmánya (*A fénykép mint narratívum*) egy egyéni fényképállomány analízisére tesz kísérletet. Fölteszi a kérdést: képesek-e a fotók az élettörténet „elbeszélésére”, lehet-e rekonstruálni az egyén életpályáját csupán a fényképek segítségével, vagy mindez egy újabb konstrukciót eredményez, így a fényképek által megalkotott történet csak egy variánsa a megélt élet dokumentumainak. Ugyanis az elbeszél szöveget gyakran a fotó generálja, s paradoxona, hogy rögzített emlékezetként is képes újabb jelentést adni a múltnak.

MÚLTIDÉZŐ KÉPESLAPOK Debreceni utcák Az UROPATH kiadásában

A régi Debrecen képeplapokon bemutató sorozat ötödik, tíz postázható kártyát tartalmazó mappájával jelentkezett dr. Nagy Attila a könyvhétre, de a debreceni utcák sorozata után már az egykori tereket bemutató képeplap-ciklus nyomdai előkészítését is elvégezte a múlt megtartó, épített és szellemi értékei mellett csökkönyösen kitarító orvos, aki a dolgok néven nevezésével, hajthatatlan igazmondásával, egyszerre patrióta és lokálpatrióta karakterével, erkölcsi alapállásával olykor még az egzisztenciális konfliktusokat is képes felvállalni. Albumai, tényfeltáró és publicisztikai könyvei mellett igazi érték-csemegék e kis mappák, melyek anyagát Nagy Attila a Károlyi József Alapítvány és a saját gyűjteményéből válogatta.

*A Rózsa utca;
(lent) az Arany János és
a Piac utca torkolata
– a képeplaphoz szolgáló
felvétel 1907 előtt készült, a
Kistemplom toronysisakja
ugyanis még a helyén áll*

Dr. Nagy Attila
orvos, közíró,
urbanológus
UroPATH Bt., Debrecen
Kar u. 37. 4026 Hungary
www.drnagyattila.hu
E-mail:
level@drnagyattila.hu
Tel.: +3670/252-2831

UROPATH

KÖNYVHETI „EXLIBRISEK” – 2010

Negyedik éve volt jelen könyvheti nyomataival a debreceni Grafikusművészek Ajtói Dürer Egyesülete az Alföldi Nyomdával közösen felállított sátorban, ahol a nyomatokból összeállított tablón szereplő 11 alkotó közül heten is dedikálták ajándék exlibriseiket a könyv- és művészetbarátoknak június 3–7. között.

---

*László Ákos nyomata
a Csonkatemplommal*

Ezek a nagyobb tenyérnyi munkák önállóan is installálhatók, könyvbe ragasztásra kevésbé alkalmasak, és a tablók is az egyesület kiállítási darabjai között szerepelnek. Nem is annyira mosolygató, mint inkább árulkodó a visszatérő szituáció: a sátrak közt bolyongó fél megállni, elfogadni a grafikai lapot, azt gondolja, hogy fizetni kell érte...

Gonda Zoltán linómetszete az egykori homokkerti görög katolikus temetővel és a kápolnával

A korábban feldolgozott tematikus kínálatban szerepelt már a debreceni alkotók (tudósok, irodalmárok és képzőművészek) emlékezte, 2008-ban a Reneszánsz év, tavaly dominánsan jelent meg a sorozatban egy erotikus grafikai blokk, ezúttal pedig a város-, illetve szűkebben az épületábrázolás állt a középpontban.

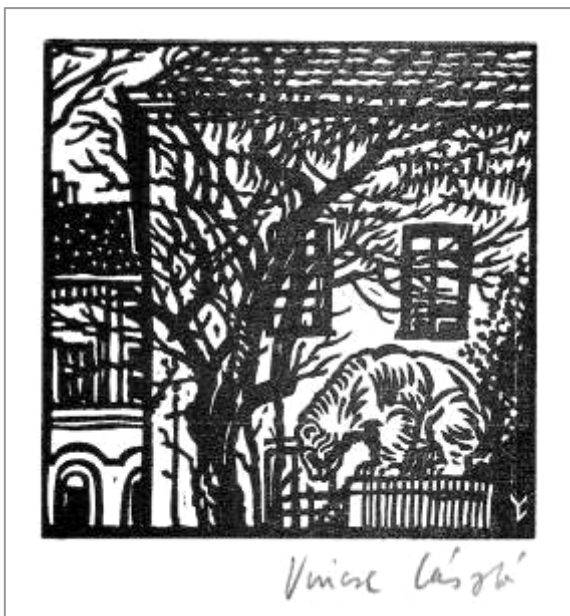

Tamus István exlibrise a Nagytemplom táncoló tornyaival

Magam is megszereztem László Ákos, Gonda Zoltán, Tamus István, Lukács Gábor, Burai István és Vincze László egy-egy lapját, melyek mind azt mutatják: hogyan lelkesül át egy épület vagy annak környezete a művészi gondolat nyomán.

Vincze László linómetszete Medgyessy Ferenc mészkió ivókút-szobrával (Mackós kút). A városháza Sas utcai keleti vége, szemközt a Kossuth utca épületrészletével – legalábbis a szobor készítésének idejét jellemző, hatvan évvel ezelőtti hangulatot tükrözi

UJVÁRY ZOLTÁN:
DUGONICS ANDRÁS PÉLDABESZÉDEI
Mondák, anekdoták, szokások

Magyar Néprajzi Könyvtár, Debrecen, 2009., 608 o., Lovas Kiss Antal illusztrációival

Ujváry Zoltán: Száz kis írás. Mondák, anekdoták, szólások.

Ethnica Kiadás, Debrecen, 2010.336 o., Komizsár János illusztrációival

Ujváry Zoltán huncut adoma-gyűjteménye egy egészen friss képzőművészeti illusztráció-sorozatot hívott életre, írtam még a folyóirat 31–32. kötetében, Komizsár János Holló László-díjas festőművész *Száz kis íráshoz* készített 78 lavírozott tusráját bemutatva (*100 adoma, 78 rajz – Grafikai „csattanók a lapokon. Néző • Pont, 2010/április–május, 180–183. o.*). Magam akkor java részt még csak az illusztrációkkal ismerkedhettem meg, ám időközben kézbe vehettem a könyvet, szinte egy időben Ujváry professzor Dugonics András példabeszédeit ismertető-elemző, Dugonics folklór-példatárának gyökereit, párhuzamait, illetve az egyes proverbiумok és a hozzájuk kapcsolódó szokások további sorsát is figyelemmel követő nagyobb munkájával.

A két kiadványt akár egymás után is olvashatjuk, hiszen mintegy kísérő szövegyűjteménye, kisebb párdarabja, avagy folytatása a Dugonics-példabeszédek bemutatásának a *Száz kis írás*, mely szintén a Dugonics művében előforduló példákat ismerteti, azok párhuzamait elemzi.

Itt is fontos szempont volt Ujváry számára, hogy az ismertetett folklórmotívumok ne csak a tudományt, de az élményszerzést is szolgálják. S ami az élményszerzés karakterét illeti, szögezzük le: fontos erénye mind a két munkának, hogy a jeles folklorista tulajdonképpen mai értelemben is „olvashatóvá” teszi Dugonics szövegeit. Nem csupán annak köszönhetően, hogy a párhuzamok és a motívum-továbbélések vizsgálatok más és későbbi szövegidezeteket is felhasznál – Gyulai, Erdélyi, illetve a 19. századi folklórgyűjtők vagy éppen Jókai, Móra, Tóth Béla interpretációiból – a jelentés és a környezet megvilágításához, hanem azzal is, hogy az idézeteket folyamatosan a saját szövegei, értelmező kommentárjai és folklór-, irodalom- vagy művelődéstörténeti ismertetései, elemzései közé illeszti.

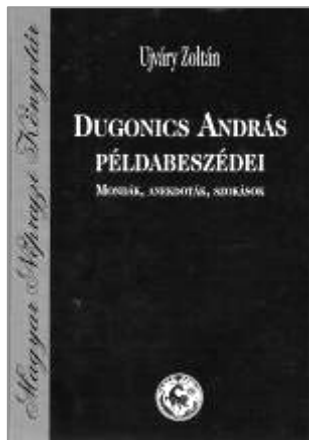
Az olvasás folytonossága, a szövegtípusok és -stílusok egymásra is reflektáló jellege megadja a felfedezés-megismerés élményének folytonosságát. Mindazonáltal – miként a címből következtetni tudunk erre – az egyes anekdota- vagy proverbium-értelmezések olyan önálló cikkekként, tudományos közleményekként, melyekhez hasonló írásokat rendszeresen olvasunk a szerzőtől miscellanea-i között (akár az általa alapított-szerkesztett *Ethnica* folyóiratban, akár az idődről-időre kiadott *Miscellanea*-kötetekben), s melyek további legalább négy fontos elvárást teljesítenek. Egyrészt – az egyszerű művelt olvasó számára – valóban a szó legpozitívabb értelmében nyújtanak szellemi szórakozást; másrészt segítenek abban, ha valaki kíváncsi egy általa ismert szólás vagy anekdotikus történet eredetére, hogy megismerje annak háttérét, a jelentés(ek) módosulását. Harmadsorban a tudományos érdeklődés számára is mértékadó, elemző munkáról van szó, negyedrészt a könyv egészével gyakorlatilag egy folklórtörténeti kalauzt kapunk kézhez.

Amikor a *Száz kis írás* apropóján a friss képzőművészeti illusztráció-sorozatot emlegettem, még nem vehettem figyelembe, hogy egy másik hasonló sorozat is megszületett Lovas Kiss Antal grafikai műhelyében, mely a Dugonics András folklór munkásságának szinte egészét áttekinthető nagyobb kötet példaelemzéseire készült. (Hangsúlyozzuk, hogy a két könyv akár egy monumentális munka két kötetének is tekinthető.)

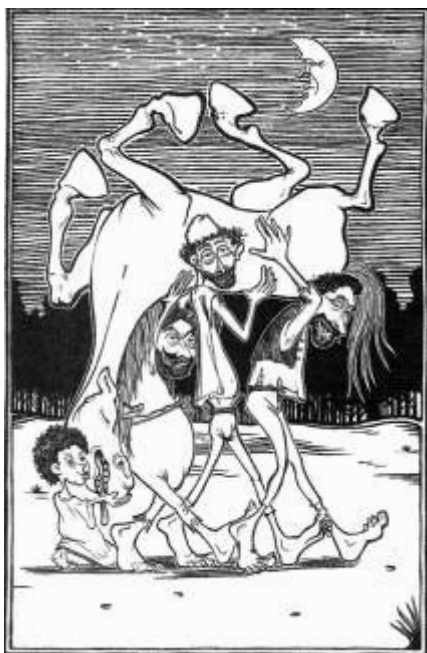
Nem hiszem, hogy Dugonics András *Etelkáját* – amely a magyar regényirodalom első eredeti műve volt 1788-ban – manapság bárki is nagy élvezettel forgatná, hacsak nem, miként a teljes címben olvassuk, „egy igen ritka magyar kisasszony” kezébe kerülne. S bár még az 1900-as évek elején is „a nemzeti szellem tüzes ébresztőjeként” írtak róla, néhány évtized múlva azonban Féja Géza már „iskolás színvonalú irodalmi fércelésnek” tartotta a Benedek Marcell szerinti „teljességgel olvashatlan” könyvet, amelynek viszont maradandó érdeme az lehet, hogy regényre tanította a Jókai előtti olvasóközönseget. Az *Etelkában* is nagy szerepet kaptak a régi magyarok szokásai, melyeket Dugonics maga is kutatott – s folklór-elemei, néprajzi vonatkozásai révén útmutató volt a népiesség mozgalma előtt –, ám folklórtörténeti (sőt, nyelvészeti) szempontból igazán jelentős a Szegeден halála évében (1820) posztumusz megjelent, igen nagy anyagismeretről tanúszkodó, kétkötetes *Magyar példa beszédek és jeles mondások* című gyűjteménye volt.

Dugonics András munkásságáról, egész életművének folklór vonatkozásairól Ujváry Zoltán egyébként részletesen írt a *Magyar folklórtörténet* 2007-ben megjelent első kötetében, mely gyakorlatilag teljes, szerzőkre bontva is monografikus összefoglalását adja a 20. század előtti folklórgyűjtéseknek, rávilágítva arra is, hogy ez a hagyománykincs elválaszthatatlan volt például a szépirodalomtól.

Az új kötet(ek)ben tehát Ujváry Dugonics András példabeszédeit vizsgálja meg, a szóban forgó könyvben a szólásmondásokhoz és szokásokhoz kapcsolt jegyzetek hatalmas példatárából mintegy fél ezret mutatva be – a *Függelékben* további több mint háromszázat közöl, melyek akár egy harmadik kötethez is alapul szolgálhatnak –, s mind a proverbiumokat, mind az úgynevezett monda-anekdótákat irodalmi, néphagyománybeli és egyéb forrásokból vett párhuzamokkal egészíti ki. Amellett, hogy a kutató előszavában külön is méltatja az *Etelka* folklórtörténeti erőit, a *Magyar példa beszédek és jeles mondások* anyagához fordulva, kiváló – s e szempontból szinte feltáratlan – alapra lelt, hiszen a kétkötetes Dugonics-mű a mondák, anekdoták és élménytörténetek valóságos kincsestára.

Kosarat kapott – Lovas Kiss Antal grafikája

A 19. századi szólás- és közmondás-kötetek java része (Ballagi Mór, Erdélyi János, Sirisaka Andor, Margalits Ede vagy mások munkái) nagy részükben vagy szinte egészében Dugonics jeles mondásából merített, és bár a nyelvtudomány gyakorta idézi a Dugonics-példákat, ám a folklórkutatók csupán egy-egy témára figyeltek föl.

Ujváry Zoltán egyszerre leíró és történeti-analitikus megközelítésével a jegyzetek folklórpárhuzamai mellett azok irodalmi, történeti forrásait, illetve utóéletét vizsgálja meg. „Szinte majd minden magyarzó jegyzet egy folklórtéma – írja –, amelynek a gyökerei szétágaznak a magyar történelemben, irodalomban és néphagyományban”, a proverbiumok tehát nyilvánvalóan izgalmas adalékokkal járulnak hozzá a honi folklór- és művelődéstörténet kutatásához.

---

*„Jobb az Isten öltte, mint az ember vágta”
Lovas Kiss Antal illusztrációja*

Az elfeledett képes szófordulatok, elmés népi tanulságok mellett számos, ma is használt szólás és közmondás eredetébe, illetve a mai jelentés kialakulásának teljes folyamatába tekinthetünk be Ujváry munkája révén.

Ne a tükröt okold, ha a képed ferde – Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond – Hasonló a hasonlóval barátkozik – Hátra van még a feketeleves – Maga alatt vágja a fát – Nem lát tovább az orránál – Más kárán sem tanul – Úgy áll rajta a ruha, mintha vasvillával hányták volna rá... Az ilyen, ma is ismert és használt példák hosszan sorolhatók, s a munka nagyságát jelzi, hogy csupán a tartalomjegyzék is valóságos szólásgyűjteményként olvasható.

---

*„Húshagyón tökét
húztak vele”*

*Lovas Kiss Antal
illusztrációja*

Habár Dugonics egykor tematizálta az öszszegyűjtött anyagot – erről külön ábrát kapunk a bevezető tanulmányban, az első részben olyan példacsokrokkal találkozva, mint büntetések, csekélységek, hasonlók, hasztalanok, hazugok, a másodikban illetlenek, kevélyek, könnyűek, részegesek, ritkák vagy röstek – Ujváry, talán éppen az enciklopédikus ismertető jelleg és a példák visszakereshetősége miatt – az alfabetikus közlést választotta.

A megértést és a szórakozva tanulást itt a maga is néprajzkutató, debreceni képzőművész Lovas Kiss Antal – művészünkkel együtt is tőle korántsem távol álló, jellemzően karikatúraszerű – grafikai segítik, ő mintegy fél-száz proverbium rajzi variánsát készítette el.

Egy lúd, két asszony, egész vásár
Lovas Kiss Antal grafikája

AZ ALFÖLDI VŐFÉLYEK HAGYOMÁNYAI

A *Kárpát-medencei vőfélyek könyve* sorozat első kötete **Gyönyörű Zsigmond** összeállításában (Karácsony Sándor ÁMK, Földes, 2009., 301 o.)

Gyönyörű Zsigmond és a Szélrózsa Hagyományörző Egyesület alapvető célja, hogy támogassa és segítse Földesen és a környező településeken a népi hagyományok fennmaradását, továbbélését. Felkutadják, újrafogalmazzák a bihari és sárréti népviseletet; táncházakban, kézműves foglalkozásokon ismertetik meg a fiatalabbakkal is a régi táncokat, hagyományokat, szokásokat; ők gondozzák az egyre nagyobb hírű vőfélytalálkozókat – tavaly már az ötödik ilyen eseményt rendezték meg –, évről-évre számba véve a magyar nyelvterület vőfélyeinek közösségi szerepét, verses repertoárját, az alakoskodó lakodalmi szokásokat. A vőfélynek kulcsszerepű dramatikusan funkciója van, s a szerepére készüléskor segítik őt a vőfélykönyvek, mint a ceremónia szöveges vezetői. A vőfélyrigmusokból legalább két évszázadra visszamenően maradtak fenn lejegyzett vagy ponyván kinyomtatott szöveges emlékek, s Gyönyörű Zsigmondék most arra vállalkoztak, hogy tovább gazdagítsák e lejegyzett repertoárt. A földesi vőfélytalálkozók része a néprajzi gyűjtés is, a felhalmozódott nagy mennyiségű anyag folyamatos közreadását pedig e kiadványsorozatban tervezik, a nagyobb néprajzi tájak szerint csoportosítva a tájra jellemző hagyományos lakodalmi szokásokat.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET (2010/1.)

Az életfa jelképének emlékeztető idézése arra is alkalmat adott Dvorszky Hedvig művészettörténésznek a *Magyar Iparművészet* című negyedéves folyóirat idei első számában, hogy kitekintsen cikkében (*Az élet fája. Emlékezés az ősi jelképre*) a kortárs iparművészek szellemi tájékozódásának mai állapotára. Ebben azt a reményét is megfogalmazza, hogy – a formai esztétikumhoz, magánélményekhez, pszichológiai vagy más általános témákhoz kapcsolódó művészi választások mellett vagy helyett – egyszerű mód nyílik arra, hogy a különböző iparművészeti műfajok életfa-ábrázolásait egy tematikus kiállításon is láthassuk. A cikk illusztrációiból kiderül: vannak a motívumot mélyen és egyszerre szellemi-érzéki módon átélő és megfogalmazó alkotók, például olyan neves iparművészek, mint Madarász Kathy Margit, Madarassy István, Mester Éva, Tihanyi Zsuzsanna, Katona Szabó Erzsébet vagy Remsey Flóra és Fekete György.

DEBRECENI DISPUTA (2010/május)

„Táncoló testünk a lét emblémája. Nyelvünk, mint tapasztaljuk, csak paradoxonokban tud beszélni erről, hisz a dolgoknak nevet tud csak adni, különválasztva a jelöltet és a jelölőt, a dolgot és szimbólumát – végső soron az anyagot és a szellemet, a testet és a lelket. Táncoló testünk azonban – Nietzsche szavaival – az a hatalmas ész is, mellyel túlhaladhatunk a nyelvi paradoxonon, s megérezhetjük, ha a lét közelébe érünk, ha a lét közelünkbe jött” – írja Berta Erzsébet a Debreceni Disputa ide májusi számának vezérpublicisztika helyén álló kieszéjében, bevezetve a folyóirat táncról szóló tematikus összeállítását. A tanulmányok között olvassuk Christoph Wulf írását (*A tánc antropológiai dimenziói*); M. Nagy Emese a napjaink színpadi néptáncművészetében megfigyelhető alkotói attitűdökről és koreográfiai gondolkodásmódokról értekezik (*Ágak-bogak, vadhajítások*); Vida Virág az amerikai táncművészetre tekint ki; Tóth Dénes pedig egy országos táncpanorámát kínál, külön is figyelve a fesztiválokra, a független színterénél és a debreceni vonatkozásokra. Freytag Orsolya Mallarmé

és Valéry táncról szóló írásaiban kalauzol, s a tánc tematikához illeszkedik a folyóirat színházi blokkja: Balogh Tibor Szálinger Balázs költő-drámáiról beszélget (*Szöveg és mozdulat*); Sándor Zita a debreceni DESZKA-fesztivál tanulságait vonja le; Molnár Klára könyvkritikájában Lehmann *Poszt-dramatikus színház* című könyvét értékeli.

EZER MAGYAR HAIKU

Az első magyar haiku-nagyantológia
VIHAR JUDIT
válogatásában-szerkesztésében és előszavával
(Napkút Kiadó, Budapest, 2010., 344 o., 3490 Ft.)

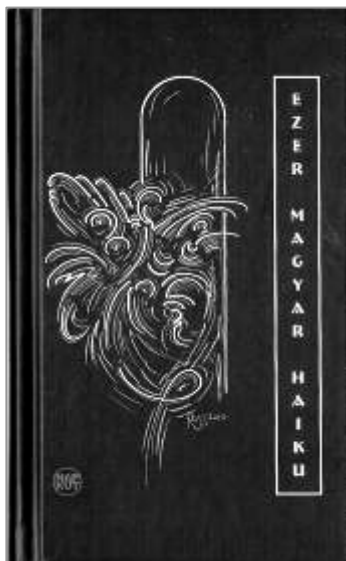
A jellegzetes japán versműfaj, a költői szerepen túl valást, vele együtt filozófiát is tükröző haiku, ez a maga 17 szótagjával és három sorával szimbolikusan is a szellemi teljességet, a természet, az ember és a világ eredeti harmóniáját megragadó, gnómius-bölcselő versbeszédmód, bár Japánban már a 17. századra fölmutatta a máig klasszikusnak tekintett szerzőket, Európa és hazánk érdeklődési körébe csak a 19–20. század fordulóján, a japonizmus és a posztimpreszionista törekvések, illetve a keleti mintákat is alkalmazó szecesszió révén került. De nem is keletről, hanem nyugatról érkezett hozzánk, előbb fordításokból ismerhettük meg a gyakran pillanatnyi benyomásokat rögzítő, továbbgondolandó, meditatív befogadásra ösztöntő műveket, majd megszülettek az első eredeti magyar haikuk.

Többen is kísérleteztek a magyar nyelvre ültetéssel, ám nagyobb elismerést csak Kosztolányi 1931-es *Kínai és japán költők* című fordításgyűjteménye kapott. Kosztolányi a versket, így a kötetben lévő haikukat is angolból fordította. Az *Idegen költők*ben már mintegy száz haiku-fordítását olvashattuk, s ő nem a formára, hanem a hangulatra helyezte a hangsúlyt, ezért fordulhatott elő, hogy japán versei rímeket kaptak, néhol két-, másutt négy sorosak lettek, s hangsúlyos lett bennük az eredetileg is meglévő szójáték. A mora- és a szótag-számlálás különbségeivel most nem érdemes foglalkoznunk, talán még a hangsúlyozással sem, a haiku és az úgynevezett láncvers kapcsolatával azonban igen (ez indokolhatja például a haiku-füzérek megszületését), valamint nem hagyhatjuk figyelmen kívül a betűrímek jelenlétét, ami a magyar változatban a formán belüli különböző poétikai játékok és kísérletek alkalmazására is lehetőséget ad.

A 20. századi magyar költészetben, egész máig, igen nagy divatja volt és van a haikunak. A *Néző* • *Pont* korábbi kötetében már hírt adtam a *Napút* folyóirat *Halomban haiku* pályázati gyűjteményéről; a www.terebess.hu honlapon több ezer haiku szerepel, s kínálata folyamatosan frissül és bővül; időről-időre megjelennek klasszikus és újabb japán válogatások; nálunk is gyakoriak a haiku-ciklusok egy-egy önálló kötetben – már csak egy kortárs magyar haiku antológia hiányzott. A Vihar Judit által válogatott és szerkesztett *Ezer magyar haiku* a könyvhétre jelent meg, és a kötet teljesíti is az elvárásokat.

Ezer haiku már alkalmas arra, hogy bemutassa a műfaj egész magyarországi alakulását, a tendenciákat, a formai és tartalmi jellegzetességeket. Mintegy 300(!) klasszikus és kortárs magyar költő szerepel az antológiában, melyet Vihar Judit 25 tematikus fejezetbe sorolt. Itt a hagyományos évszakos jelleg mellett megjelenik a magyar napszakos tematika, a halálféltés és az életféltés, a gyász és a remény mellett az istenes megszólalás, külön fejezetet kaptak a hazafias, a szerelmes-erotikus, sőt, az ars poétikus, írás-reflektáló haikuk is.

A bevezető tanulmány megvilágítja a műfaj jellegzetességeit, eligazít történetében, és külön elemzi a haiku sajátosan magyar arculatát, melyben a tartalmi jegyeken túl erőteljesen jelentkezik az ütemező vagy az időmértékes költői beszédalkotás. Vihar Judit azzal azonban egyetért, hogy az ezredforduló magyar költőit is vonzza a korszak apokaliptikus hangulatában a haikuból áradó időtlenség-érzés, a bizonytalansággal szembeni harmonia-remény, vagy az élet és halál nagy kérdésre remélt válaszok lehetősége.

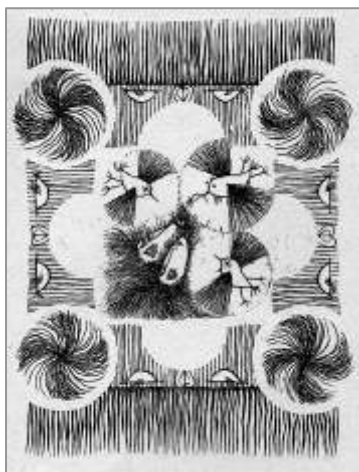

A 110 oldalas békéscsabai folyóirat terjedelmének több mint felét szenteli a szépirodalomnak, szellemi orientációnkat azonban jobban segíti a lap apró betűs második fele, benne a műhelytanulmányokkal, kritikákkal. Tematikus (vagy inkább szemléleti) egységet képez Farkas Jenő tanulmánya (*A román irodalomról magyar szemmel*), Balázs Imre József értekezése Kosztolányi Dezső román nyelvű recepciójáról (*Útban Babel felé*), s a „határtalan irodalom” gondolatához kapcsolódik Papp Ágnes Klára nagyobb tanulmánya, mely a kisebbségi irodalom újraértelmezési lehetőségeit vizsgálja a „posztkoloniális kritika” tükrében (*A csirkepaprikás-elméletől a töltöttkáposzta-modellig*). Grin Igor Kunkovác László etno-fotográfusról ír a tavasszal a békéscsabai Megyeházán rendezett kiállítása apropóján, Szilágyi András pedig Végh András festését („vizuális szellemterét”) mutatja be, a saját képi nyelv, illetve az organikus képvilág önismereti útjait is faggatva.

A könyvfelügyelő rovat előtt külön színházi összeállítást kapunk – ezúttal a debreceni Csokonai Színház rendezvényeire és előadásaira helyezve a hangsúlyt: Darvasi Ferenc és Elek Tibor (főszerkesztő) igen alaposan értékeli a DESZKA Fesztivált; Mészáros Csilla a Csokonai Színház és a Békéscsaba Jókai Színház közös produkciójáról, Hobo (Földes László) *Circus Hungaricus* című rendhagyó előadásáról ír (*A bohócok hajója vitorlát bont*); Hanti Krisztina pedig a Tóth Erzsébet verseiből összeállított, Mispál Attila rendezte Kőrözsa benszív című stúdiószínházi bemutatót elemzi.

A Női univerzum női nézőpontból („szeretetéfelelővel”) című kritikában olvassuk az alábbiakat a Ráckevei Anna, Újhelyi Kinga, Oláh Zsuzsa és az egyetlen férfiszínműs, Nagy László Zsolt szereplésével bemutatott (a következő évadban is műsorban maradó) drámai szöveg-előadásról: „A darab vázát az az egybefüggő szabadvers-ciklus adja, amely börtönmonológ elnevezéssel szerepel a majdani kötetben (...), és valóban, történetet hív életre, tehát megvan benne a dramatisálás és a szituációk kiépítésének lehetősége. Formailag nagyon sokféle megvalósulással melléksituációkat kibontó mellékszövegek, dalok kapcsolódnak ehhez. (...) Tragikus személyes élettörténetek rajzolódnak ki a börtönlét előtti múltból egyszerre több hangon szóló mondatokkal. Mintha nem is párbeszédekkel lenne dolgunk, hiszen sokszor nem egymáshoz szólnak, hanem elbeszélnek egymás mellett a szereplők. (...) A vezérszólam azé a két nőé, akik saját akarataukon kívül egy zárkába kerülnek, és önön magányukat ilyen módon próbálják oldani. (...) Párhuzamos monológ akkor alakul ki, amikor önmagukra utaltságukban a múlt történéseit elevenítik fel belső gondolatok formájában, két szövegszálban. A cselekvés és az értelem.”

Nagy Sándor Zoltán grafikája

AGRIA: „a széles ölelésű lap”

A 2007-ben alapított, IV. évfolyamát író, Egerben szerkesztett negyedéves irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat június 22-én Debrecenben mutatkozott be a Méliusz Központban. 11. kötete gazdag „debreceni mozaikot” adott közre, a cívisváros kortárs művészetének szemléjével.

Gárdonyi Géza és Kálnoky László városában több éven át nem jelent meg irodalmi folyóirat. Ezt a hiányt szüntette meg az egri önkormányzat lapalapításra vonatkozó kezdeményezése, melynek nyomán 2007. decemberében megjelenhetett az *Agria* első száma.

A negyedévenként megjelenő orgánium lapindítójában a főszerkesztő Kődöböz Gábor egyebek mellett a következőt írja: „Minden feltétel adva van ahhoz, hogy a helyi és regionális értékeket felmutató, ám országos (sőt kárpát-medencei) kitekintésű, a város határain túl is jól csengő, színvonalas lapot hozzunk létre. Egy olyan tiszta profilú, a szakmaiságra koncentrált lapot, amely sajátos és figyelemre méltó színekkel gazdagíthatja a kortárs magyar folyóirat-struktúrát”.

A célkitűzés reálisnak bizonyult, hiszen az *Agria* a baráti közösséget alkotó főmunkatársi gárda (Anga Mária, Barabás Zoltán, Bertha Zoltán, Serfőző Simon, Szakolczay Lajos), illetve a kvalitásos állandó szerzők (Kiss Benedek, Konczek József, Lászlóffy Csaba, Gittai István, Fecske Csaba) jóvoltából viszonylag gyorsan nevet és megbecsülést szerzett magának. Az *Agria* mára sokféle olvasói réteget képes megcélozni, hiszen szerzőgárdája nemcsak régiók és nemzedékek szerint tagolt, hanem az alkotói törekvések és poétikai eljárások szintjén is roppant színes és változatos.

A kiadvány szélesebb körű megismertetését és kárpát-medencei beágyazottságát célzó lapbemutatók (Eger, Nagyvárad, Hajdúböszörmény, Budapest, Beregszász, Miskolc, Tokaj, Salgótarján, Szeged, Dunaszerdahely, Szekszárd – s immáron Debrecen) szakmai, közönység- és sajtóviszhangja is erőt és bátorítást ad a további munkához. A legújabb kötettel

együtt tizenegy megjelenést jegyző (a Duna Tv *Kikötő* című kulturális magazinjában vagy az Írószövetségben bemutatott) *Agria* a jövőben is arra törekszik, hogy olyan épülést jelentő örömforrás legyen, ami látni, érezni, gondolkodni...; egyszerűen: élni segíti a reménybeli olvasót – osztja meg a tanulságokat Kődöböz Gábor főszerkesztő.

*Barabás Zoltán (háttal),
Kődöböz Gábor, Serfőző
Simon, Anga Mária,
Szakolczay Lajos
Bertha Zoltán*

S megosztotta a jelenlét élményét a szerzőkkel, az érdeklődő olvasókkal a debreceni folyóirat-bemutatón is, ahová a főmunkatársak szintén elkísérték, illetve, Bertha Zoltán, debreceni irodalomtörténészként, egyszerre volt vendége és vendéglátója az estnek. Maga egyébként a „*Debreceni mozaik*” szimpozion „toldalékában” három kortárs alkotó kötetét értékelte: Fátyol Zoltán *Lezuhant mítosz*, Hadnagy József *Labirintus* című, 2009-ben megjelent könyveit, valamint Kelemen Erzsébet újabb, *Tiszta szándék* című 2010-es kötetét.

Fátyol és Kelemen egyaránt foglalkozik a képi és irodalmi kifejezéssel, de a közös pontok felé vezető út iránya más és más. A prózai, drámai és fiktív naplós szövegek mellett Kelemen Erzsébet a képversekben talált rá a képzőművészetre – a szövegben rejlő képi expresszivitás látható megformálásával, a szövegek képi dramatizálásával. Fátyol Zoltán képzőművészként kereste a lírai kifejezés szövegformáit, ami abból az alkotói alapállásból fakad, hogy a mitopoétikai együtthangzókat számára ugyanúgy felfedi az archaikus kép, mint az archaizmus intellektusát faggató szöveg – mintegy a mágiikus emlékezés mezőit járva be a képben és szövegben egyaránt az értelmező megfigyelő szerepét vállaló megközelítéssel. – Hadnagy József pedig mintegy lírai-expresszív versképi láttelepet ad a sorsról és a korról.

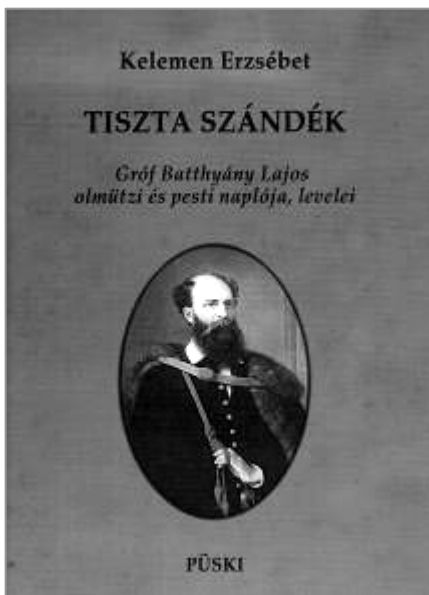
S ha maradunk e rovatnál, ugyanitt olvassuk Szakonyi Károly rendhagyó esszé-recenziós szerepet kapó jegyzetét *A történelem színháza* címmel Tóth-Máthé Miklós drámáiról; Soltész Márton a Debrecenhez szintén köthető Nyilasy Balázs korai költészetét elemzi *Robin Hood újabb kalandjai* címmel. Az igazán szélesre nyitott szemle azonban a megszokott *ARTériák* rovatba illő próza- és versösszeállítás, melyben (a *Néző • Pont* korábbi számaiban már feltűnt néhány versem mellett) Tóth-Máthé Miklós *Én, Károli Gáspár* című monodrámájának részlete, Bálint Péter szépirói tárcája (*Bácsikám emlékezete*) és Szűk Balázs kisprózái olvashatók. Ugyanebben a ciklusban közli a folyóirat Ószabó István, Dusa Lajos, Szénási Miklós, Kocsis Csaba, Lapis József verseit, továbbá az említett, recenzeált szerzők, Fátyol Zoltán, Hadnagy József, Kelemen Erzsébet és Nyilasy Balázs írásait.

A debreceni irodalom tehát 80 B/5-ös oldalt kapott az *Agria* nyári számában, s ez a terjedelem már önmagában is külön folyóiratszám lehetne. Figyelembe véve azonban a teljes, 240 oldalas kötet-terjedelmet, csupán egyharmada, a folyóirat ugyanis hozza a megszokott tematikát és rovatozást. Kiemelt szerepet ad a kortárs irodalomnak, azzal a hatékony szerkesztői módszerrel, hogy egyes rovatok, például az *ARTériák*, vagy a *Műhely*, nem egy-egy blokkban, hanem többször is visszatérően ad ívet és ritmust az egész folyóiratnak – benne külön figyelve a határon túli magyar szerzőkre, kitekintő rovatában most a Muravidéki palackpostát bontja föl. A könyvrecenzió-rovat ezúttal is irigylésre méltón gazdag, összesen több mint tíz további friss könyvet szemlél. A *Műhely* rovatból kiemeljük Györfly Sándor kritikáját a Szlovén költők antológiája címet viselő hangos-könyvről, illetve G. Komoróczy Emőke értekezését Mátyus Alíz műveiről („Az álmai se váltak meg tőle...”)

Serfőző Simon újabb verseiből olvas

Nem hiányzik az emlékezés vagy a tematikus *in memoriam* sem – itt például Fecske Csaba versben idézi Kosztolányit –, a megelőző, jubileumi 10., 2010/tavaszi kötetben – mely szintén könyvterjedelmű volt a maga 224 oldalával –, Csoóri Sándor 80. születésnapja és Nagy László emlékezete kapott külön blokkot, a megszokott laudációk és alkalmi emlékezések mellett. Korábban a *Felvidéki palackposta* és a *Szerdahelyi szimpozion* összeállítással találkoztunk, a múlt évi utolsó kötet a *Kilencek* előtt tisztelgett és *Erdélyi palackpostát* adott.

Kelemen Erzsébet: Tiszta szándék

**Gróf Batthyány Lajos
olműtzi és pesti naplója, levelei**

(Püski, Budapest, 2010. 54 oldal)

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc mártír miniszterelnökének alakja elevenedik meg Kelemen Erzsébet legújabb munkájában – 1849. augusztus 12. és október 5. között, olműtzi fogságának kezdetétől (hét hónappal budapesti letartóztatása után) kivégzésének éjszakájáig, naplók, levelek formájában. Az első átlapozáskor úgy tűnik, hogy itt valóságos dokumentumokról van szó, ám fölbred a posztmodern játék gyanúja, amikor a szerző szerkesztőként jelenik meg, s azt írja az ajánlásban – valóságos történeti keretet teremtve a fikciónak –, hogy a dokumentumokat tartalmazó mappát gróf Batthyány Lajos miniszterelnök egyik leszármazottja adta át neki. Nos, mivel az ilyen írásoknak történészeknél, levéltárban, múzeumban van

a helyük, élünk a gyanúval, hogy fiktív dokumentumokról van szó. (El is rejti a sorok között menségét: „hogy e dokumentum-gyűjtemény minden egyes írása Batthyány keze nyomát őrzi-e, vagy esetleg más, neki tulajdonított írást is találunk közöttük, ennek eldöntése már nem az én kompetenciám”. Ez azonban semmit nem von le a történelmi hitelesség értékéből, ugyanis a vértanú sors nem engedi meg a hamisítást – s valóban: Kelemen fiktív szövegűsége tulajdonképpen a történeti és biográfiai tényekhez való hűség –, ezzel szemben a mítoszalkotást egyenesen megköveteli. Ezt a mítoszalkotást végezte el Kelemen Erzsébet, „szerkesztőként” még azt is közölve az olvasóval, hogy a fogság idejének írásai között rövidebb reflexiókat, a politikustársaktól Batthyány által felidézett mondásokat, megállapításokat is talált, valamint olyan feljegyzéseket

„amelyeket a mártír gróf úgy ír le, mint valami auditív élményt, egy belső hang jelezte jövőbeli megnyilatkozásokat”. S ezzel a belső hanggal mintegy már a monodramatikus feldolgozás lehetőségére is utal. A „szerkesztő” tulajdonképpen drámaíró, s e lélektani és történelmi rekonstrukcióhoz fűzött láb-, illetve lapszéljegyzetekkel hiteles dokumentumokat idéz föl, 19. századi kifejezéseket magyarul, valamint saját szövegeit kommentálja, nemcsak a szöveg önHITELESÍTÉSE végett, hanem a kor- és lélekrajz árnyaltabb megértését, mintegy az előadását segítve elő.

(Kelemen Erzsébet *Tiszta szándék* című műve a Magyar Írószövetség és a Honvédelmi Minisztérium irodalmi pályázatának díjnyertes alkotása volt 2007-ben, majd – könyvalakja előtt – a *Hitel* című folyóirat 2008/10. számában jelent meg, s részleteket közölt belőle az *Agria* 2010/nyári, debreceni száma is.)

Tar Károly: Várom, hogy ébredjen

Versek László Ákos
és Vincze László rajzaival

(Debrecen, 2010, 96 oldal)

Még csak most tesszük vissza a polcra Tar Károly januárban megjelent 19. verskötetét, s kételkedve csóváljuk fejünket, felidézve a megjelenéskor mondottakat, hogy ez volt az utolsó, amikor kapunk egy telefont, hogy szeretne valamit átadni a költő – és megint csak hitetlenkedünk, amikor dedikálva vár a huszadik! Persze, az előző, a *Tűnt idő nyomában* című kötet újabb, frissebb hangjaiból sejtettük, hogy ez a folytatást ígéri, sőt, egyenesen megkívánja, de Tar Károly immár arról győz meg, hogy az utóbbi tíz évben – hiszen csak 2000 óta publikálja verseit – valóban „versben létező” lett, s nemcsak megnyilvánulási módja, hanem létformája is a versírás.

Lapozgatjuk a több mint hetven új verset soroló, *Várom, hogy ébredjen* című kötetet, s rögtön a végére ugrunk a címadó költeményhez: vajon, minek kell ébrednie? A kéttütemű hatos sorokban – Tar Károly előszeretettel alkalmazza a klasszikus magyar, ütemhangsúlyos, a népdalok prozódiai hangzásvilágából merítő, azt követő formákat – a jóságról a szépségről, a szeretetről és az álmokról van szó, a jóság csillagának ébredésére vár a költő, s ez a naiv tisztaság bizony, nem is nagyon tűri a modern versformákat.

Vincze László grafikája a kötetből Tar Károly verseihez

A kötetnyitó és a címadó-záró darabok versben álmódosítása egyébként a fent emlegetett versben létezés egy másik dimenziójára nyílik, s ezzel Tar egy fajta – a költészet határain kívül is érvényes – ars poétikát is ad: a létezés megragadható formája a remény. Ez a reménykedés ugyanúgy vonatkozik a természetre (a természet és az ember összhangjának megmaradására vagy megteremtésére), mint az itt is hangsúlyosan jelenlévő szerelmi tematikára. Jegyezzük meg: a szerelem folytonos újraélése fokozatosan fejtől a férfi és a nő kapcsolatának mind apróbb részleteit. Ez egyúttal azt is eredményezi, hogy a korábbi leíró-ábrázoló beszédmód egyre gazdagabb a metaforikus képvariációkban, sőt, az ismétlődő fokozás, a szóvariánsok repetitív árnyalatainak sora az érzésben való teljes feloldódás felé vezet – a kifejezés tehát nemcsak tartalmában, hanem megjelenítő erejében is érzékibb lesz.

Ebben az új kötetben is több vers szólítja meg az elhunyt és még élő művészeket, meghatározó az édesanya-versek nosztalgikus fájdalom-szépség teremtő szerepe, folytatódik a Holló László képeihez írott verses reflexiók sora, és tiltakozva reagál Tar Károly a mindennapok embertelenedő atmoszférájára (*Ahol a gyűlölet szörnye lakik, Oly sok embert vernek, Megrémült álmomban*), miközben itt is folyton hadakozik a költőben a szkeptikus (realista) a reménykedő idealistával. Mondanunk sem kell: győz a remény, mert győz a vers.

A művész-szerepek értelmezése áll a kolozsvári folyóirat májusi számának középpontjában. Wessely Anna kultúraszociológiai szempontból vizsgálja a művész társadalmi státuszát, illetve önreprezentációját, az ókori gyökerektől jutva el az amerikai pop art emblematikus személyisége, Andy Warhol tevékenységéig, e két forduló között vázolvva föl a státuszváltások folyamatát.

A művész-szerep nyugati kultúrában megfigyelhető átalakulását jelentősen befolyásolta „a műalkotások rendeltetésének, használatának, élvezetének és megítélésének megváltozása [mellett] a művészek abbéli igyekezte is, hogy növeljék tevékenységük és személyük társadalmi megbecsültségét”. S miként a szerző megállapítja: a változás hatékony közege volt magáról a művészetről való beszéd, és ebben a diskurzusban a résztvevők arra törekedtek, hogy igazolják egyrészt a művészeti alkotás magasabb rendű szellemi tevékenységként való elfogadtatását, másrészt – a művészi autonómia fogalomkörének kidolgozásán túl – azt is igyekeztek bizonygatni (főleg az 1960-as évektől, a klasszikus avantgárd múzeumi kanonizációjával és a posztmodern törekvésekkel), hogy a művészet megértésének képessége egyúttal a befogadó társadalmi státuszát is jelöli.

Egyebek mellett ez indokolja, hogy az avantgárd és a posztmodern szélesebb közönségrétegektől való elfordulása, az úgynevezett „magas művészet” illúzióját keltve, a művészi megértés privilégiumát összekapcsolja a szellemi – és gyakran gazdasági – ranglétrán elfoglalt hellyel. A modern popkultúra (értsd alatta a populáris kultúra újraértelmezését, egyúttal annak magas művészetbe illesztésének lehetőségét) kialakulása ebben az új tagolódásban kap jelentést, és ennek a folyamatnak volt ismert képviselője az említett Warhol művésze. Róla írja a Wessely által idézett Thomas Crow, hogy „nem egy, hanem legalább három személyként élt a nyilvánosságban”. Legfeltűnőbb szerepét a maga kreálta, nyilatkozataival és életműjével egyaránt meghökkentő személyiség adta; második szerepe magában a tényleges művészi, esztétikai teljesítményben formálódott meg, önreprezentációjának harmadik vetülete pedig abban a törekvésben vált láthatóvá, hogy félretette az elit kultúrát, és a népszerű idolokból (tárgyakból, személyekből – Marilyn Monroe) alkotta meg saját művészetének „plakátját”.

Hogy a folyóirat-összeállításban szereplő más munkákról is említést tegyünk: Radnóti Sándor a művészéletrajzról értekezik; Bacsó Béla azt vizsgálja, hogy a művész (anyagiakban is mérhető) elismertségéhez a valós művészi teljesítményen túl mennyiben járulhat hozzá „a róla fennmaradt vagy éppen megképzett, esetleg általa terjesztett anekdota”; Antalóczy Tímea a művész és a társadalmi szerep kapcsolatát elemzi; Husz Mária pedig művészetpszichológiai megközelítésből ír a képzőművész-identitásokról. Ő 150, e-mail használó képzőművésznek juttatta el kérdéseit, s a válaszok alapján hat csoportot különített el, benne reprezentatív elit, az autonóm művész, a menedzser-polihisztor típus, a küldetéses közösségi, a tisztességes derékhad, valamint a jól eladhatóságot szem előtt tartó „képgyártó” kategóriákkal.

A folyóirat művészetpszichológiai összeállításában olvassuk Földényi F. László esszéjét (*Látványok labirintusában*), de a *Korunk* gazdagon közöl a külföldi szakirodalomból is, így találkozhatunk magyar fordításban Jeremy Tanner tanulmányával (*A művész szociológiája*), Vera L. Zolberg az újtító és a hagyományos alkotó közötti különbségeket is értelmező írásával (*Születik-e a művész, vagy azzá lesz?*), valamint Mary Gluck értekezésével (*A bohém művész kulturális gyökereiről*), melyben a szerző a 19. századi franciaországi művészeti életben megfigyelhető jelenségekből vezeti le a „bohém” társadalmi sztereotípiáját.

A *Korunk* fent ismertetett májusi száma Horváth Andor fordításában közzölt egy csokrot *Tanulságok* címmel Paul Valéry *Tel Quel* című kötetéből. Valéry – aki 1945. július 20-án, 65 évvel ezelőtt, 74 esztendő korában halt meg, s Franciaországban a „nemzet halottjaként” temették el –, eszszéket és aforizmaszerű följegyzéseket is tartalmazó kötetei, versei, tanulmányai mellett rendszeresen vezette naplóját 1894-től haláláig. Tematikája igen szerteágazó volt. A naplóírásra – s egyáltalán az írásra, az alkotó Én-re – vonatkozó reflexiók mellett foglalkozott a nyelv, a filozófia és a pszichológia, az öntudat, az emlékezet és az idő, a matematika és a tudományok, az esztétika, poétika, költészet és irodalom, valamint a történelem és a politika kérdéseivel is. A *Tel Quel* című kötetben jó néhány ilyen följegyzés megjelent a *Napló*ban is rögzített tanulságokból, illetve *Tanítások*ból, de a mintegy 27 ezer oldalra tehető kéziratanyag majdnem egésze az íróasztal fiókjában maradt. A *Gallimard* 1974-ben adta ki *Naplóját* (*Cahiers*) több mint 3 200 sűrűn szedett, apró betűs oldalon. Valéry gondolatrendszerével, filozófiájának és esztétikájának néhány vonatkozásával a magyar olvasók is megismerkedhettek a Somlyó György által fordított, 1997-ben az *Európa Könyvkiadó Mérleg* sorozatában megjelent válogatáskötetből. Magam az 1980-as évek végén kezdtem foglalkozni Valéry esztétikájával, melynek eredménye néhány elkészült és félbe maradt tanulmány, jóval több vázlat és feljegyzett ötlet volt. Alább ezekből adok közre, megtoldva azt egy fordításcsoporttal a *Cahiers* lapjairól.

„LEGSZEBB HALANDÓ, KI SZERETHETED MAGAD”

Nárcisz – a Gondolat és tükkörképe Paul Valéry költészetében

1.

*„Mindig arra törekedtem, hogy
birtokoljam magam. És íme az
én mítoszom – birtokba venni
önmagam, hogy lerombolhas-
sam”*

– olvassuk Paul Valéry feljegyzését 1940-ből a *Füzetek*ben (*Cahiers*).

Halála előtt öt évvel ismét találkozunk nézeteinek aforisztikus összefoglalásával az Én kereséséről, a megtalálni vélt Én folytonos átalakulásairól, az Intellektus (gondolat/lélek) megismerésére tett végtelen erőfeszítéseiről, az Én mélyrétegeinek (a jungi értelemben vett self) lehetséges birtoklásáról. Ez utóbbi ellenpontja a megismerhetetlen Én, a Másik. E megismerhetetlenség oka: az egyik folyamosan tagadja a másikat.

Arról a kísérletről ír, mely során próbálja felkutatni azt az idegent, aki min-

den pillanatban újjászületik, de soha nem megismételt, soha nem befejezett formában, aki

*„mindig kész arra, hogy semmit
ne értsen meg abból, amit lát”.*

Ez az Én magában hordozza a szünetlen visszautasítást:

*„Mindен dolog másik oldala én
vagyok”*

– írja 1935-ben, majd egy évvel később: *„Igazi értékem visszautasítása-
imban rejlik”.*

A kérdésekre adott válaszok, mint tükkörképek, tehát egyben az éppen birtokolt Én tagadásai.

Jean-Marc Houpert egyebek mellett arra hívja fel a figyelmet (*Paul Valéry – Lumière, écriture et tragique*), hogy Valérynél az Én csak egyszerű „rezonációs” jelenség, utalva a *Füzetek* egy 1921–22-es megjegyzésére:

„be kell vallani, hogy az *Én* – csak – *visszhang*”.

Visszavert jel, belülről fakadó és oda tartó reflexió, ugyanúgy, miként az egész Nárcisz-figura, aki csak tükörképe által válhatott önmaga mítoszává.

A mitológiai hagyomány szerint Narkisszosz Echo nimfa szerelmének visszautasítása miatt részesült abban a büntetésben, hogy saját tükörképét kell szeretnie. Ez a motívum három tényezőből áll: az egyénből, a másikból s a köztük lévő kapcsolatból, a másik által vágyott szerelemből. A „maga-szeretet” ugyanúgy tartalmazza ezt a három elemet: az *Én* saját magát szereti, de folyton szembesülnie kell a benne rejlő Másikkal, ha úgy tetszik, önmaga ellentétével.

Valéry gondolati rendszerének (módszerének) középpontjában az *Én* problematikája állt, s érthető, hogy költészetében – mely eszköz (is) volt arra, hogy önmagát alkotás közben figyelhesse; egyszerre legyen szubjektuma és objektuma az alkotásnak – kiemelt szerepet kapott Nárcisz figurája. Olyan szimbólum lett, mely *Monsieur Teste*, a meg nem nevezett Leonardo mint egyetemes ember és gondolkodó vagy Faust mellett a leginkább kifejezhette költészeti, gondolati, poétikai (a műalkotás létrehozásának folyamatát magát is műalkotásnak tekintő) szemléletét.

Az *Én* minden megvalósulása egy-egy műalkotás, s míg *Monsieur Teste* a „lehetőség démona”, addig Nárcisz alakja csupán egyetlen lehetőség tükré, a lehetőség állóvizének fájdalmas, az önmagát be nem teljesítő, el nem érő *Én* tragikumának hordozója.

2.

Valéry – amellet, hogy számos utalást találunk e figurára a *Füzetekben* – három önálló lírai alkotásban is megidézte a görög mitológiából sajátjába emelt Nárciszt. 1891-ben (tizenkilenc éves korában) jelent meg először a *Nárcisz beszél* (*Narcis parle*) című költemény – 1900-

ban és 1906-ban is kiadták ezt egy-egy antológiában (az első versnek egyébként több változata ismert) –, majd 1920-ban nyerte el végső formáját a *Régi versek albuma* (*L'album des vers anciens*) kötetében. A *Nárcisz-töredékek* (*Fragments du Narcis*) – három részből álló hosszabb költemény – darabjait csak 1926-ban gyűjtötte össze, a *Nárcisz kantátáját* (*Cantate du Narcis*) pedig 1939-ben, csak baráti körben, adta közre, majd 1941-ben a *Nouvelle Revue Française* közölte az alkotást. (Eme adatok szerint is majdnem fél évszázadon keresztül élt Nárcisz bűvkörében a költő.)

Am van itt még egy tényező, egy gyerekkori élmény. Ezt egyik álma leírásából ismerhetjük meg, s – mivel kevés híján tragédiába torkollott – pszichológiailag is vizsgálható nyomokat hagyott a már felnőtt emberben. Valéryt hároméves korában baleset érte, egy séta közben beleesett a vízbe. Emlékszik egy, a dajakájával tett sétájára: a tóban hattýúkat látott, s miközben a dajka egy bokor mögött szerelmeskedett udvarlójával, a hattýúk szép bűvöletébe kerülve, a gyermek a vízbe csúszott. Daniel Oster utal rá (*Monsieur Valéry*), hogy a költő feltűnően kevés gyermekkori élményt vetett papírra, s ez is megnöveli e töredékes emlékezés értékét. Az elhagyatottság érzése a Valéry-kutató szerint később is megmaradó pszichikus komplexusokat okozott, felébresztette és állandósította a haláltól való félelmet, miközben kényszerű, ellenállhatatlan vonzódást érzett a halál iránt.

Hat vagy nyolc éves lehetett, amikor először visszatért az említett kép, s erre emlékszik később:

„Kapaszkodtam magamba a tárkaró alatt. Fejem és karom kihúztam hosszú hálóingemből, ami olyan volt, mint egy zsák, s amiben úgy húztam magam össze, mint egy magzat, karjaimban tartottam a testet, és folyton ezt ismételttem: Az én kis házam, az én kis házam”.

Houpert szerint ez az összehúzóadás, az önmagába való görcsös kapaszkodás, mely az anya melléhez tapadó csecsemő képét is felidézti, amellet, hogy a félelem és bizonytalanság, kiszolgáltatottság érzése táplálja, „elmerülés a kéjben magában”. A gyerekkori emlékekben is a teljesség iránti vágy fogalmazódik meg, az önmagát ölelő helyzet, a magzatléti szerves harmónia a jelenlét teljessége.

3.

Nárcisz történetét Ovidius *Metamorfózis*aiból ismerhetjük. Nemezis megbünteti mindenkit, aki próbálja magát kivonni a közös törvények alól. Nárcisznak kivételesen szép külseje van, minden és mindenki szereti, ő azonban semmit és senkit nem szeret, így a bosszúálló sors, a büntető igazság a létező legkülönlegesebb szerelemmel sújtja: egy forrás vizében visszatükröződik a képmása, saját arcába szeret, és belehal ebbe a kielégíthetetlen, beteljesíthetetlen szerelembe, majd a halál metamorfózisában virág képében nyeri el az új életet.

Ovidius története a középkor francia költőit is bűvöletbe ejtette, a 12. században már találkozhatunk a motívum feldolgozásával. S mivel Nárciszt a szerelem illusztris áldozatai között tartották nyilván a középkorban, Guillame de Lorris a *Roman de la Rose*-ban saját allegóriájával gazdagította a mítoszt. De az occitan Bernard de Ventadour is „modernizálta” az eredeti történetet: olyan szerelmesről beszél a *Chanson de l'alouette*-ben, aki elveszett az általa szeretett, őt azonban soha viszont nem szerető lény szemében. Villon szintén felvillantja Nárcisz alakját versében (*Double ballade*):

„*Narcisse aussi, le beau candide,
se noya en un puits profond
pour l'amour de ses amourettes.*”

(*A szép, a tiszta lelkű Nárcisz
a kútba ölte, mélybe, önmagát,
szeretve, hogy szerelme múlik.*)

A Nárcisz-motívum felbukkan a barokk mitológiában, majd végigvonulva szinte az egész (francia) irodalmon, a 19. század végének szimbolista költészetét vizsgálva, Nárciszt Michel Décaudin egyenesen a századvég szimbolista költőjének tipikus alakjával azonosítja (*La crise des valeurs symbolistes*). Pierre Albouy *Mitoszok és mitológiák a francia irodalomban* (*Mythes et mythologies dans la littérature française*) című művében arra utal, hogy Nárcisz, mint önmaga szeretője, a nagy moralistáknál szintén feltűnik, így Valéry mellett a kortárs Gide-nél vagy korábban Rousseau-nál.

Gide, Nárcisz figuráját kiragadva, egy fajta szimbólumelmélet alapjait kívánja felállítani (*Traité du Narcisse*). E mítosz nála kettős meditációt szül. A tükörkép esztétikai kérdéseket is felvet abban az értelemben, hogy mennyire hasonlít az a visszatükrözött dologhoz, hiszen nemcsak visszatükrözi, hanem meg is szépíti az eredetit. Gide meditál önmaga visszatükröződésének kérdése okán is: az Én reflexiói találkoznak a mély-énből érkező jelekkel, a self és a tudat találkozási pontjait keresve. (A párhuzam talán meglepő a két alkotó megközelítési módjai között. Meg kell azonban jegyezni, hogy Gide ez időben találkozott a fiatal Valéryvel, aki éppen ekkor fejezte be a *Nárcisz beszél* című költemény akkori változatát, s feltehetően Gide is megismerhette azt.)

A *Traité du Narcisse* „androgyn” Ádámot mutat be. Gide Nárciszra, hasonlóan a bibliai Ádámmal, egyszerű szemlélője a dolgoknak. Ám e részben unalmas harmónia elvész, az androgyn Ádám kettéosztódik, az ember hiány és vágy lesz, aki ezek után folyton arra törekszik, hogy újra megtalálja az elveszett Édent. A művész is ezt az állapotot kívánná újrateremteti (Nárcisz az alkotó e típusát is jelképezi; a víz, a tiszta tükör, benne a kép, a műalkotásnak, magának a Gondolatnak a manifesztációja), de Nárcisz, fedezve, hogy nem ölelheti, nem csokolthatja meg önmagát, visszaváltozik szem-

lélővé, ugyanakkor képes arra is, hogy egy újabb metamorfózis révén költőként merüljön el a dolgok lényegében.

4.

Valéry a napszakok közül a hajnalt szerette leginkább. Ez az alkotás pillanata, a gondolat ébredése, a „szent világosság” megjelenésének ideje is, itt tárul fel az éppen létrejövő, ekkor lesz szinte tapintható a termékenység. Valéry számára ez az írás ideje is (fél évszázadon át minden reggel, már-már rítusszerűen kelt hajnali öt órakeret s írta negyedszázazernyi kéziratoldalra terjedő feljegyzéseit). A *Nárcisz beszél* című költemény kiválasztott szituációs ideje viszont ezzel ellentétes: Nárcisz az esteledő, homályba takarózó víztükörré hajol, melyben nem ébred a fény, nincs eredeti világosság, de feltűnik a Hold, a „rivális” tükörkép, ami többek között azért is érdekes, mert a Hold már eleve a tükör szerepét tölti be.

*„Hallom, hogy az ezüst fű nő a szent
homályban;
s tükrét a hitszegő hold rejtelmesen
kihunytt forrásnak is fölemeli távában.”
(Rónay György fordítása)*

Aprólékos, mesteri módon festett természeti környezetet látunk, ahol Nárcisz az érzékelés magas fokán szinte képtelen önmagára figyelni, felfedezni a Gondolatot a tükörképben. A környezet, a külvilág egyszerre fenyegető, de maga a víz kínálja a lehetőséget a gondolatnak arra, hogy magára ismerhesen. A határ korlátoz, de védelmet is nyújt. Az emberi alak mellett a hold is felmagasztja képét a tükörben, az Én és a Természet között komplex kapcsolat alakul ki.

Valéry 1926-ban csak ennyit jegyez fel a Nárcisz-problémáról:

„A Gondolat egy férfit talál a tükörben.”

Végző soron Valéry Nárcisz is két-nemű (vagy akár nemtelen), a férfi és a női princípium egyszerre van jelen – a fran-

cia nyelvben a gondolat (*la pensée*) és a hold (*la lune*) is nőnemű. Am a nőnemű gondolatot időlegesen még legyőzi a „férfiség” – a Másik az Én ellenpontja, a férfié a nő (Jung a férfi animájáról és a nő animusáról beszél), s e kettő dominanciája az önmegismerés során folyamatosan változik –, de közben az ellentétek tovább szaporodnak.

A „hitszegő hold” egyrészt vetélytársa a víztükörnek ugyanúgy, mint az arcmását csodáló Nárcisznak, másrészt a gondolat nem nőnemű önmagát, hanem egy férfi képét látja viszont a víztükörben.

„A gondolat kétnemű: maga teremti meg és hordja ki önmagát”

– fogalmaz Valéry. Az Én megismerhetetlen, a vetélkedés eldönthetetlen, a személység titkai kimeríthetetlenek („inépuisable moi”), egyszerre abszolút valóság és korlátozott létezés.

Egy másik *Cahiers*-beli feljegyzésében – Gide Nárciszát is (ellen)például véve – így ír a Nárcisz-motívum lényegéről:

„Az én Nárciszom nem az övé. Az enyém az ellenpont. Annak a csodája, hogy a tiszta ÉN visszfényez egy férfi lehessen – egy életkor, egy nem, egy múlt, valószínűségek és bizonyosságok. Vagy hogy mindez egyszerre követelje és tartalmazza saját maga abszolút invariánsát – ezzel az ellentmondással kifejezve: Nem az vagyok, aki vagyok. Non sum qui sum, vagy: az Én annak a tulajdona, aki Én vagyok.”

Eme alaphelyzetben a tiszta én egyetemesnek tűnik, és különleges formában ragadhatja meg önmagát, s ez az a forma is, amely korlátozza őt, mivel szenvedélyesen beleszeret a lét testi formájába.

Jacques Charpier Nárcisz mámoráról beszél, mely az érzelmi mélyrétegek teljes tudatosításának vágyából fakad (*Paul Valéry*). Magára vágyik, mert nem ismeri önmagát, távol érzi Énjét, nehezen megközelíthetőnek tartja a felfedezni kívánt, melyben szunnyadó tartalmakat. A Nár-

cisz-töredékek első szakaszában olvassuk a következő sorokat:

*„Szomjam vizek partján jön
megölni engem.*

*S hogy lecsillapítsam e furcsa szerelmet,
Vízét a titkoknak nem háborgatom meg.”*

Könyörög a nimfákhoz, hogy maradjanak csendben, mozdulatlan, mert elég a legapróbb gesztus is, hogy szertefoszlódjék, semmivé tűnjék a vízben visszatükröződő Más. A nimfák jelképezik mindazokat a veszélyforrásokat, melyek megzavarhatják az önszemlélő meditációt.

A világtól, a többiektől való teljes érintetlenség, az önmagával maradás nyugalma az alapfeltétele, hogy kialakulhasson a maga iránti szeretet, hogy megfelelő helyzetbe kerülhessen Énje megragadásához, s mindez előrejelzi: így alakulhat ki a személyiség lehető legnagyobb szabadsága: mindenféle külső (a többiek) és belső (érzelmek keveredése, az érzékelés izgatottsága) esetlegességtől érintetlen maradhat.

Nárcisz eltávolodik mindattól, ami különbözik tőle, hogy szabadon és bálványként szerethesse önmagát, kizárva érzékeléséből és tudatából az összes többi lehetséges bálványt, amit imádni lehet.

E fragmentumokban a forrás az emberi élet tükre lesz,

*„és minden bolondé, akik azt hiszik,
hogy szeretik őket”.*

Egyes pontokon Valéry örületként, boldonságként aposztrófálja Nárcisz magaszerelemét, ugyanakkor ő az, aki felismeri a szeretők tévedését, tudja: csak magunkat szerethetjük.

Albouy szerint: ha az egyetlen valóság, amit többé-kevésbé birtokolhatunk, saját éniünk, akkor számolni kell azzal, hogy csak a test által korlátozott valóságban létezhetünk, viszonylagos valóságunkat és létünket a fizikai tényezők is modulálják:

*„Uralkodom, te drága test, enyém ki vagy!
Legszebb halandó, ki szeretheted magad.”*

A személyiség világban való megjelenése, többiek számára is érzékelhető valósága a test által lehetséges; a test nélkül a lélek, miután összevegyül vele, eggyé is válik a halállal, a tudat a meghatározhatatlan semmibe ürül. Ám végül mindig a halál, a másik lehetséges valóság győzedelmeskedik:

Nárcisz visszfénye fölé hajol, s „az elérhetetlen szerelem” hideg képmása eltűnik. Szó szerint hideg, hiszen a nárciszt is hideg, de szép virágnak tartják, s a szó eredeti, görög jelentésében szintén ez a hidegség fogalmazódik meg: a görögben a „narkav” szót a megdermed, megkövült jelentésében használják.

*„De jaj, csak áztatás a kép, s a könny
örök!*

*Kéklő erdőkön át, testvér karok között
puhán derengve még lágy alkonyfény
sugárzik,*

*és meztelen jegyest varázsol nekem egy
csöpp nappal, hol fakón a bús víz tükrre
csábít...*

*Búbájós démon, oly kívánatos s hideg!”
(Rónay György fordítása)*

5.

Roland Barthes, a szerelemről szólva, a be nem teljesülésről ír, a várakozásnak egy olyan állandóságáról, amely még elviselhetővé teheti a szerelmet, és életben is tarthatja azt, hiszen ha a szerelem beteljesül, akkor azonnal meghal (*Beszédtöredékek a szerelemről*).

„A halál főként ezt jelenti: mindent, amit láttunk, hiába láttunk volt. Azt gyászoljuk, amit magunkba szedtünk. Ezekben a kurt pillanatokban, amikor hiába beszélék, olyan, akárha meghalnék. Mert a szeretett lény fakóvá válik, álomalakká, aki nem beszél, márpedig a némaság az álomban egyet jelent a halállal. Sőt: az ajándékot adó Anya elébem tartja a tükröt, rámutat a Képre, és így szól hozzám: ‘Ez vagy.’ De a néma Anya nem mondja meg, mi vagyok: nem kötődöm többé, fájdalmasan lebegek, lét nélkül.”

Vagy: „A ‘Képtelen vagyok megtartani téged’ annyit jelent: ‘Sohasem fogom megtudni, igazán mit gondolsz rólam’. Nem tudlak megfejteni, mert nem tudom, te hogyan fejtesz meg engem.”

Barthes férfiről és nőről szóló megállapításai igazak a Nácisz-szeretetre is. A Gondolat már abban a pillanatban nem önmaga, ahogy visszatükröződik – akár a vízben, egy beszélgetésben, akár a másik ember gondolatában, vagy gondolataim (ellentmondásaim) „ez egymást követő lépcsőfokain”.

Villó Ildikó a Valérynél is alapkérdéssé emelt közellét-távollét problémáját boncolgatja (*Roland Barthes táncfigurái*). „A mű kulcsszava a távollét. (...) ‘Mindig a másik van távol’ (vagyis: a másik mindig távol van). (...) Mindegyre és minden erőnkkel a másik felé törekszünk, sóvárogva ostromoljuk a benne testet öltő idegenséget, de nem érhetjük el, mert különben megszűnne az idegenség varázsa, a csábító távolság, amely a szerelmet egyedül élteti. A másik a mi másikunk, a világ bennünket kiegészítő, hozzánk rendelt része, platóni értelemben vett másik felünk.”

Valéry pedig így fogalmaz:

„Lehetetlen volna szeretni azt, akit tökéletesen ismernénk.”

Vagy:

„Szeretek, tehát nem tudom, ki vagy. Tehát építelek, alkotlak téged, te pedig szétbomlasz. Otthonomná, fészkemmé, hálómná, képzetek szövvényévé alakítalak, hogy abban éljek, hogy elrejtsem benne, amit meglelni véltem, hogy elrejtözsem magam elől.”

Nácisz elvadult szabadságvágya egyszerre felemelő és fájdalmas, de a fájdalom dominál. Nácisz túlságosan is emberi ahhoz, hogy benne a gondolat legyőzze az érzelmeket – sírva érkezik a forrás vizéhez. Nácisz tehát sír, s ebben rejlik tragédiája. Albouy utal az idős Valéry egy 1945-ben írt prózai szövegére (*L'ange*) – néhány héttel a halála előtt fejezte be a művet, de az ötlet már 1921-

ben megszületett –, ahol az angyal egy forrás partján ül, képe visszatükröződik, s látja benne a könnyekben úszó Embert. Meglepődik: hogyan tud sírni a tiszta Intelligencia? Látja magát a meztelen habokban, amint zsákmányául ejtette a végtelen szomorúság.

Az „ange” angyalt jelent a franciában. Az angyal ugyanolyan nemtelen (vagy kétnemű) lény, mint amivé Nácisz válik. Felismeri önmagát, de mégsem; idegen az arc, idegen és érthetetlen önmaga számára. Valéry is eljátszik a szavakkal (*angyal – idegen*), hiszen az „ange” benne van az „étrange” szóban, sőt: az „étrange” akár eme formában is tovább bontható: „être ange” – azaz: *angyalknak lenni*.

6.

Valérynek tulajdonképpen nincsenek végző válaszai, Monsieur Teste felvetésére csupán annyit mondhat, hogy az egyetlen válasz a lehetőségek számbavétele. Az Én és tudata, a lélek mélysége és a gondolat egymással kibékíthetetlennek tűnő fogalmak. S Nácisz mellett az Ifjú Párka, Monsieur Teste vagy Faust is csodálkozik saját Énjén. Az Én pillanatnyi állapotával szembesülve azt tapasztalja: mindaz, ami a mélyben szunnyadt, él, lélegzik, saját akarattal rendelkezik, lát, megérint, megérinthetővé válik, ugyanakkor a magány, a végtelen egyedüllet szinonimája is lesz.

Az Én magánya alól nem szabadíthat fel a Másik keresésének vágya sem – Nácisz emberi figura, mégis megpróbál nem emberi módon viselkedni, hideg gondolatként, akit csak önmaga érdekel.

„S engem, szeretett Náciszt, nem érdekel más, csak saját lényegem”

– ez az a pont, ahová soha nem juthat el végérvényesen az ember. Hiábavalónak tűnik a lényegkeresés –

„Így lelkem eltéved saját erdejében”.

Charpier úgy fogalmaz, hogy a nárciszi Én „alászállhat önmagába, de nem találja ott magát, hiszen ebben a keresésben nincsenek fogódzók, nincsenek állítások, csak az Én következetes, egymásra következő

folytonos tagadásai, mely eleve beteljesíthetetlené, reménytelené és fájdalmasá teszi ezt a szerelmet; a mindent akarja megtalálni, s nem lel másra, csak a semmire.”

A minden és a semmi ugyanúgy megmarad az Én (mély-én) keretei között, mint az alkotás és rombolás, az Én mellett mindig ott van a Másik, aki éppen az ellenkezőjét akarja annak, amit az Én akar. Valéry 1921-ben így ír:

„Csak egy dolgot kell tenni: újra-alkotni önmagunkat.”

Énünk egyik részének folyton korrigálni kell a másik cselekedeteit, hiszen soha nem ismerheti fel magát egy állandósult formában. Egy évvel később ezt írja, szintén a Füzetekben:

„Két irány van a lélekben – Az egyik a tisztaság felé tart, majd ennek a tisztaságnak a felépítése felé; a másik a zavar, a bizonytalan, a tisztátalan felé.”

1926-ban „az ember tárgya az ember szintézise” gondolata, e két irány lehetséges összehangolása fogalmazódik meg mint az emberi mértékekhez szabott tökéletes kifejezésének alapfeltétele. De öt évvel később már így szól a tökéletesről:

„Tökéletesnek kell lenni. Nincs idő a tévúvázsra. A tökéletes azt jelenti, hogy az Énről s a Másikról pontos fogalmakkal rendelkezünk.”

Ez Nárccisz mítosza, tragédiájának szülője: nincsenek befejezett formák, az ember saját két pólusa között bolyong.

„Van egy Nárccisz, aki szereti, és egy másik, aki gyűlöli magát”

– írja Valéry három évtizeddel az 1892-es nyilvános elhallgatása után. De a sor még folytatódik – 1923-ból:

„A tükör Nárccisznak valami különlegeset, valami szorosan az egyetemeshez köthető dolgot mutat meg”.

Majd 1926-ból:

„A tükör válasza annak, aki benne csodálja magát – A tükör válasza a Mindenre az Ember – a

rész válasza az egyetemesre a partikuláris”.

S a két dátum közé ékelődve, 1924-ből:

„Minden ember fél saját énjétől”.

E félelmet talán semmi más nem táplálja, mint a saját ellentéteitől, a megismerhetetlenség élményétől való rettenet.

Előtűnik egy álombeli arc.

„Az arc és az én empirikus kapcsolatban vannak egymással, mert ez a két dolog nem kíséri szükségszerűen egymást – az arcom nem én vagyok.”

Talán nem is valóságos arcról van szó, hanem a Gondolat arcáról. Vagy másutt:

„És itt van Nárccisz: a hideg valószínű visszatükröződése egy csodálatos tükörben – és fordítva –, gondolatom visszatükröződése saját semmimben”.

A minden és a semmi fogalma újra fedi egymást, ezért fogalmazhatott úgy, hogy „az Ént hasznos dolog lenne úgy is megfigyelni mint a tudat mezejének egy sötét foltját, mint egy-fajta hiányt”.

Nárccisz maga a hiány. Egy olyan ideálkép, amit már csak azért sem lehet megragadni, mert az éppen akkori nem-létezőből, a hiányokból van összerakva. Ezt erősíti Houpernt megfigyelése, aki próbálja értelmezni az Én Valérynél betöltött lehetséges szerepeit, többek között úgy, mint világgal való játékot, a dolgok fölött való rendelkezés körbehatarolt és végtelen terét, mint egy különös tükröt – egy olyan fekete testként, „amely mindent elnyel, de semmit nem ad”.

Hartmut Köhler is utal arra az álomban látott arcra, amit Valéry a sajátjának hitt (Paul Valéry - Poésie et connaissance). A tükörben az Én identifikálódik.

„Meglepődöm, hogy olyan arcot kell magamnak tulajdonítani, amelyik nem az enyém. Felismerni magam egy az enyémtől eltérő arcban.”

Daniel Oster szintén magyarázza az „arc” kettőssége miatti félelmet. Archai-

kus félelemről van itt szó, hiszen „Nárcisz ambivalenciája, talán csak abból fakad, hogy meglátva, vagy úgy véelve, hogy meglátja magát (a víztükörben), meglátja a saját halálát is.” *Nárcisz kantatájában* szintén történik utalás erre a motívumra: a „fontaine”-t (kút, szökőkút) a sírral azonosítja, ennek a halál-élménynek pedig a korábban idézett gyermekkori élmény is forrása lehet.

A magyar kutatók közt Gyergyai Albert adott hangot e kaland szép reménytelenségének. Valéry nála Nárcisszá is válik, ugyanúgy, mint bárkivé és bármivé, akivel, vagy amivel éppen foglalkozik, hiszen

„szabadon nézheti magát a legváltozatosabb tükrökben, anélkül, hogy meghamisítaná akár más, akár a maga képét”.

„Valéry mindenről lehántja a szokvány, az öncsalás és a finalizmus burkait, s amikor így minden dolgot megbízhatatlannak, fogyatékosnak, nagyon is emberinek ítél, úgy érzi, hogy önmagának önmaga az egyetlen méltó tárgya. Önzés? Talán a nagy élményé, hogy egyetlenek és hasonlíthatatlanok vagyunk, talán a töretlenségé, mely önmagában a legteljesebb, talán a hideg értelemé, mely magából indul ki, és magába tér vissza, talán a reménytelenségé, mely ‘jobb bálványt nem talál’.”

A nyelvről a *Füzetekben* – részletek Valéry naplófeljegyzéseiből

---

A nyelv az, ami szinte mindent elhomályosít, mert arra kényszerít, hogy rögzítsünk és általánosítsunk anélkül, hogy akarnánk ezt. (Cahiers, I. 491.)

Minél kevésbé konkrét a terület – annál személyesebbek a metaforák, s az érzetek helyett a benyomások hasonlóságán vagy szimmetriáján nyugszanak. A 19. századi ’objektív’ fordulat ’tudományos’ jellegű volt, és egy közös nyelven történő kifejezés gondolatához kapcsolódott.

Az érzelmek bemutatásának nehézsége. (...) A nehézség a fordítás szükségszerűségén és a köznapi nyelv véletlenszerű alkalmazásán nyugszik. (C., I. 861.)

A nyelv sokkal inkább a költészet, mintsem az elemzés sajátja. (C., II. 190)

A nyelv soha nem látta a gondolatot. (C., II. 356.)

Abban a mértékben, ahogyan közeledünk a valósághoz, veszítjük el a kimondott szót. Egy tárgy nem fejezhető ki, csak egy nálánál nagyobb névvel, és ami csupán jele a hozzá tartozó transzformációk sokféleségének – történjék ez metaforák vagy más nyelvi szerkezetek által. A valóság átalakíthatatlan. A tárgy neve a legegyszerűbb metafora jele, amelyet alkalmazni tudunk rá, illetve annak képzetére. (C., II. 554.)

Verbális gondolataink nagy részében – így az írásainkban is – mérhetetlen része van az üres térnek, a hiánynak. Lehetetlen volna visszafordítani ezeket a szövegeket cselekedetkékké és valóságos tárgyakká (...)

Azt várjuk, hogy a beszéd kötött legyen, az álom pedig összefüggéstelen. Egy összefüggéstelen beszéd meglep – egy szabályozott álom pedig megváltoztatja a nevét. (C., II. 781.)

A szavak nem fednek titkokat – annál inkább zavart, összefüggéstelenséget és véletleneket. – A szavak felfedik a véletleneket. (C., III. 109.)

A használatban lévő szavak – éppen azért, mert használjuk őket – soha nem ábrázolnak tiszte jelenséget – sem tiszta szimbólumokat. (C., III. 118.)

Egyáltalán nincsen nevem – mondja egy Dolog –, és amikor Ennek vagy Annak nevezet, elfordulsz tőlem, és valamilyen másik dologra nézel. (C., III. 247.)

Az, amit mondani akarok, és az, amit kimondok neked – nem foglalja magában az általam használt szavak értelmét, sem annak teljes általánosságában, sem minden vonatkozásában. Csupán arra elegendők, hogy megjelenítsék szándékaimat, és semmi kétségem nincs arra nézvést, hogy te megérted azokat. (...) Az emberek nagy része nem ismeri a legtöbb, általa egyébként tökéletesen használt szó jelentésének kiterjedését, s éppen ezért majdnem lehetetlen vállalkozás, hogy szótárakat készítsünk. (C., III. 267.)

A nyelv elszenved és megszenvedtet engem. Néha szándékaimhoz alakítom, néha átalakítja szándékaimat. (C., III. 68o.)

A szótárak mindent megmondanak előre. (C., IV. 376.)

Ha a nyelv tökéletes lenne, az ember abbahagyná a gondolkodást. Az algebra felment az aritmetikai érvelés alól. (1914, C., V. 394.)

A nyelv három elemet társít egymással: egy Én-t, egy Te-t, egy Ő-t (vagy egy dolgot) – Valaki beszél valakinek valamiről. (1916–17, C., VI. 344.)

Gondolkodni és kifejezni a gondolatot egymástól kevéssé elválasztható dolgok. Nem létezik köztük tiszta elkülönülés.

A 'gondolkodni' és a 'kifejezni a gondolatot' különbsége csupán egy nyelvi árnyalat. Ez az árnyalat képes arra, hogy tartalmazza minden filozófia és minden irodalom lehetőségét. (1919–20, C., VII. 389.)

Ne használjatok olyan szavakat a beszédhez, amelyeket nem használtok a gondolkodáshoz. (c., VII. 814.)

Megpróbálni kifejezni magunkat mozdulatok által. Ez azt jelenti, hogy megérintjük a (közönséges) nyelv lényegét.

Legelőbb is el kell vonatkoztatni a szimbolikus és konvencionális gesztusoktól. Megjelölő és utánzó gesztusokat találunk.

Megérintek egy almát, aztán a mellkasomat, majd elvégzem az evés mozdulatát = Én megeszem ezt az almát. (...) (1921, C., VIII. 77–78.)

A kéz és az artikulált beszéd mélyen egymáshoz kapcsolódó dolgok. Az állat egyik egységgel sem rendelkezik.

A gesztus – tekintet általi kommunikáció. (1928, C., XII. 865.)

A beszéd képességének birtoklása kölcsönös összefüggésben áll a gondolat erejével – legalábbis így kellene lennie. (1931, C., XV. 373.)

Gondos figyelemmel írni és gondolkodni nem más, mint a közepszerű nyelv ellen tett erőfeszítés. (1933. C., XVI. 417.)

Szótáram – Azzal töltöttem az életemet, hogy elkészítsem az én definícióimat. (1939, C., XXII. 24.)

FELEDY BALÁZS: FODOR JÓZSEF A KRÓNIKÁS FESTŐ

Portré Fodor József festőművészről

Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2009.

272 o., 148 színes reprodukcióval; további 50 szöveggözi műtárgy- és 40 dokumentumfotóval

„...tudatosan készültem arra, hogy a világot, amibe beleszülettem, képileg is megörökítem, és mint krónikás rögzítem, vonallal és színnel.” Ezt a vallomásrészletet választotta mottóul Feledy Balázs ahhoz a tanulmányhoz, mely a Fodor József életművét bemutató album élén áll, s mely a művészettörténeti vizsgálódások alapjaként a földrajzi hely sorsot – tehát művészattitűdöt, alkotói habitust, valóság-reprodukáló és -teremtő karaktert – meghatározó rendeltetését választotta.

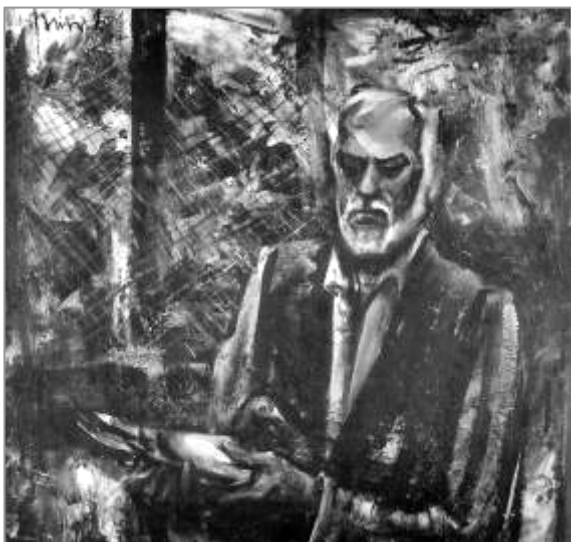
75 éves lett volna az idén december 9-én Fodor József festőművész (1935–2007), aki Hódmezővásárhely képzőművészeti életének meghatározó alakja volt, s aki 45 évvel ezelőtt alapította, s a kezdetektől fogva vezette is a Mártélyi Képzőművészeti Szabadiskolát, ezzel párhuzamosan pedig (1976–2006 között) a vásárhelyi művésztelepet, kereteiben szervezve szimpóziumokat kerámia-, fotó- és képzőművészeti területeken. Az Alkotói díj és a Tornyai-plakett díj után megkapta Hódmezővásárhely Pro Urbe-díját, s előbb Mártély, majd Vásárhely díszpolgára is lett.

Szüülővárosában az elmúlt év végén mutatták be a reprezentatív, igen gazdag színes reprodukciós, illetve dokumentum-képanyaggal kísért, kétnyelvű albumot, s azt a közel-múltban a Csók István Galériában is a művészetbarátok figyelmébe ajánlották (ott volt a bemutatón Lázár János vásárhelyi polgármester, az album kiadója, országgyűlési képviselő és frakcióvezető is).

Feledy tanulmánya mellett olvasható több kortárs (Gyulai József akadémikus, Dömötör János fotóművész, Makovecz Imre építőművész, Korody Paku István, Szabó Tamás képzőművész, Maklár László karmester, Osváth László újságíró) visszaemlékezése. A legtöbben szintén a „vásárhelyiség” mentén idézik föl Fodor József művészetét és emberiségét, bár eltérő hangsúlyokat helyeznek a tájhagyományok és az ember alkotta tárgyi világ kapcsolatára, avagy éppen a lokális, regionális vagy európai szellem megjelenésének festészeti tetteiben érhető nyomaira.

Fodor József: Eső

Abban szinte mindannyian egyetértenek: a tág értelemben vett alföldi festészet önmagában nem képes jellemezni sem Fodor, sem Hódmezővásárhely művészi karakterét, s példa értékű erre Makovecz Imre kézírásos, emlékező reflexiója, miszerint az alföldi festészet „nem is festészet, hanem ecsettel írt legendás, homályos sejtések” sora, melyek drámai jelenetekbe szerveződnek, s azokat átszővi a „megtörtént” és a „megtörténhetett volna” világa.

*Fodor József:
Galambász önarckép;
lent: Tisztelet Kohánnak*

Feledy Balázs maga is különválasztja (helyesen, s a Németh Lajos által vázolt elgondolásokat követve) az alföldi realizmust és a vásárhelyi iskolát, a helyi festőhagyományokhoz Tornyai, Endre Béla, Kohán György, Kurucz D. István művészetét sorolva, melyhez – ha már vásárhelyi iskoláról beszélünk – a somogyországi Németh Józsefet vehetnénk hozzá, hiszen ő az itt töltött majd négy évtized alatt lett markáns vásárhelyi festő.

Fodor azt a hagyományt folytatta, mely nem tört ki a szokott, a paraszti világ jelenségeit megragadó témakeretekből, nem szakított a jellemző stílussal, mely alkalmazta a konstruktív és dekoratív szellemű formanyelvet, a monumentális erőt társítva olykor a geometrikus expresszivitással, a természetelvű intimitással, vagy az ezt tovább mélyítő líraisággal. A dinamikus színvilággal és az egyéni megoldásokat hozó faktúráképzéssel pedig a személyes látványélményekbe is bele tudta sűríteni az emberi létezés (a kiszolgáltatottság) drámáját.

Feledy Balázs a művészbiográfiáiból megszokott (és bevált) módszert követi: úgy ad elemző életrajzi esszét Fodorról is, hogy az életút állomásaihoz kapcsolódó reflexióit alaptételéből tárgyi objektivitással és asszociatív érzékenységgel bontja tovább, így az életrajzból egyben kor- és helyrajz lesz. Arról is meggyőz, hogy a vásárhelyi iskola nem is annyira iskola, mint inkább olyan egyéni vállalkozások sora, melyeknek csak a szellemi gyökere közös, ezért lesz másodlagos például a festői nyelvezet megújítása vagy a formai radikalizmus.

S ezért járta Fodor József festészete „népi gyökerű lírai expresszionizmus emelkedő útját”, ezért határozza meg a vásárhelyi szellemiség (földrajzi–természeti, társadalmi és szociográfiai környezetből adódó lélektani hatások sora) az ember és természet egységének, mint afféle mitikus létkeretnek a megélését.

Fodort tehát elsősorban a festői minőség kötötte Hódmezővásárhely, s a múlt értékeihez kötődő (a nosztalgikus helyett Feledy szerint inkább elégikus, mégis az expresszív dinamikával feltöltődő) lelkiesség határozta meg egész művészetét.

Fodor József:
Ablak a Tiszára

SZÉKELY AMBRUS: VÁLOGATOTT VERSEK

(Klárís Kiadó, 2009, 72 oldal)

A költői alteregók többféle változatát ismerjük: az alak megkettőzése (vagy éppen sokszorozódása) leggyakrabban talán az egyszerű szereplő formájában jelentkezik. Itt a név azonos, az alkotó saját azonosságán belül váltogatja a különböző hangokat, s a megszólalás módjával, a narratív formavariációkkal mintegy mások helyett beszél. Előfordul, amikor a költő úgy teremt magának egy alteregót, hogy annak megalkotja az övétől különálló identitását is, a másik név mögött egy másik személyt sejtünk, miközben ismerjük (csak éppen másik oldalról) az eredetit, sőt, a költő olyan játékokra

is képes, hogy fiktív fordításokként címkézi saját verseit, így hitelesítve a benne másként megszólalót. Ilyen játékok úzótt az olvasóval például a portugál Fernando Pessoa, aki a saját néven kiadott versei mellett – azok határait formailag és tartalmilag is túllepve – önálló költői életművel felruházott figurák sorát teremtette meg (az *Arc többes számban* című kötete egyébként magyarul is olvasható). S vannak aztán az olyan költői (vagy más művészeti ágba alkotói) álnevek, melyek arra szolgálnak, hogy a művészi megszólalót megkülönböztessék a polgári hivatást gyakorló személytől.

Ilyen költő Székely Ambrus is, akit a mindennapokban Gáll Ernőként ismernek. Ezt a kettősséget, a szerzői név választásának érzelmi és társadalmi okait maga is feltárja, elmondva, hogy valóban székely, apai és anyai részről egyaránt. Ambrusnak pedig testvére fiát hívták, aki 13 évesen meghalt, s gyerekként is igen jó verseket írt. Ezek az érzelmi okok. Másrészt Gáll Ernő, bár ifjú korától maga is írt, gyógyszerészként, irodalom–történelem szakos, majd nevelőotthoni tanárként, s később idegenvezetőként rőtta az éveket. Hatvanéves volt, mikor pályakezdő költőként kellett volna 1990 után a versekkel is bemutatkozni, no, de ki vette volna őt komolyan. Így született meg egy jóval fiatalabb alak, a Székely Ambrusé, aki a költészetben összhangba tudja hozni a világban benne élő, azt megszenvedő embert a mindennapok felett állóval. Vagy miként a hatvan verset közreadó kötet fülszöveg-ajánlásában Malgot István fogalmaz: „Pontos és pengeéles versekben ír a teremtett világról.” Gáll Ernő már 80 éves, de nézzük meg a kortalan Székely Ambrus verseit.

Legelőbb a rövid sorokba tördelt drámai feszültség ragadja meg az olvasót. Zaklatottságuk mellett igen feszesek is az üzenetek, melyek közvetítéséhez Székely Ambrus két beszédmódot váltakoztat. A rövid sorokba áthajlító, hosszabb mondatok tördelődnek, így az enjembement-hatás várát-

lanságával fokozza bennünk a képet, másutt pedig rövid, feszes, gyakran egyszavas mondatokat ír. Ez a fajta töredezés egyszerre sugallja a rendkeresést (mint a létezés attribútumainak leltárba szedését), valamint a rend rögzítését (mint tények adatlását). A *Túlhaladás* című versében így:

„Április. Éj. / Csillagtalán. / Macska köd. / Felkúszik / a fára. / Anyám / felhői mögül / rálát / búnbánó / itt maradt fára.”

Rögtön utána, a *Haragvó éj* című költeményben (hasonló prozódiai megoldást alkalmazva) önreflexiós módon fogalmazza meg a versben követett világ-megismeréssel kapcsolatos kételyeket, a pillanattal állítva szembe az időtlenséget kifejező reményt:

„Kevés a pillanat, / hogy éljek. / Nem elég / tárgyilagoss. / Befüggönyözöm / ablakom. / Remélek? / Tudom, / az éj haragos. / Árnyként tapos / fém fényére / a földön. / Kíoltja / szembogarat. / Várom, hogy ami / rám marad / betöltőn: / üdvösségem / anyagát.”

Székely Ambrus e látszólag szabadverseiben szigorú formai rend van: a gondolat ritmusát tovább szabályozzák az áthajlásokba rejtett rímek. Másutt a sorvégi rím (mivel gyakran szakít a sormondatok hagyományával) olvad bele egy nagyobb gondolati egységbe, így a „cifra dísz” helyett az érzéki fegyelem és akarat-alázat érvényesül.

Flóra (balra) és Hermész (jobbra) – Nagy Sándor Zoltán rézkarcai

Curriculum Caniculae

(Részletek az Ozsváth Sándornak ajánlott stílusgyakorlatokból)

(Haikuk)

- B* olond július
arcomon – hogy megbotlik
rajta az idő.
- O* lyan szépen, mint:
a lány hullámzó hasát
ízleli a fény.
- R.* endet játszanék,
míg két szívverés között
őszi rozsda sír

(Parafrázisok)

*Ex libris Ozsváth Sándor
Solyom Sándor linómetszete*

- I* tt csillámlak a sziklafal helyett a lápon,
én, a lányok ölébe őszülő a nyáron,
székely betyárok címzett ivadéka,
s reménnyel telve vár a búzavéka,

***

- M* egy a juhász a számaron... Megy, megy.
Ezrivel terem a fán a meggy... Meggy.
A bánat egy nagy óceán... Hazám: azúr.
Azám, azért a víz az úr... Az úr.

***

- A* mott plakátmagányok,
emitt a vén cigányok,
bús düledékeiden megálllok,
s mondom, míg a bűvös férfidalt
újra sírva zengem:

Törjön százegyszer a törhetetlen!

SÓLYOM SÁNDOR:

Kitépelt noteszlapjaimból

Sárguló képek között turkálók.
Egyetem, nyár, strand és NDK-s lányok,
Ute, a gazella és Helga, a körte
(de nekünk a forma akkor mindegy volt),
Utét kedveltem, ki egyfolytában azon
remegett, hazatérve a titkár felesége lesz,
mert így döntött az alapszervezet, és
pénteken a rántott hús után az engedélyezett szex!
mert más napokon csak krumpli jár...
Nem véletlen, hogy az „emlékeket”
habzsolva gyűjtötték, és mi
a mély internacionalizmusunk jeleként
mindent megtettünk ezért.
Majd néhány levél jött, tele szemrehányással,
hogy nem élhetnek itt, a „szabadságban”,
mert mi nem segítettünk nekik, pedig...
A „pedig” kortól határozott volt,
ahogy a cselekvéseink lehetősége is,
amit megérteni akkor és nekik...
Úgyhogy, bocsássatok meg nekünk és nekem
Két péntek közt, lányok, ha még van péntek,
gondoltok-e ránk... és az emlékek
segítették-e túlélni... azt az... életet?

(Sándor, Keszthelyen)

**Széljegyzet az NDK-s
lányokhoz**

... a kelet-németeknél
jobb hús volt a lengyel,
rántani való,
asszonyoknak való,
mert a klubdélutánon
kiderült, hogy szereti
a magyar ízelet,
bár megszokni soha
nem tudja, hogy miért
sírunk néha az ölelés
után, hogy miért
ábrándozik a messi
fájdalomban szerelmes
tekintetünk...

(Feri)

Ady haikuja

(Sólyom Sándor
línometszetéhez)

Utolsó hajók
árboc-reccsenései
nyögik csókomat.

SZOLGÁKBÓL KIRÁLYOK

Don Quijote pőre álmai fogynak,
és szaporodnak a donquijoték.
Elfárad a szél a malomlapátban,
s megpajkosul bennünk sok csikóév.

Szép Dulcinea maga-jussa, játék,
csiklandja az idő, csak a semmi.
Balga Sanchókkal reményt vértelve fel,
ezt a semmit kell még megkeresni,

a mindent, a bennünk az Asszonyt lesni,
háromszor, százszor is megtagadva;
s érte megtagadva vérünk és hitünk,
elindulunk átkos, vad kalandra.

Bár ha tiltottak: ne légy lovag sarja,
nem vehették tőlünk el az álmot.
S ha legutolsó szolgák is voltunk,
hihettük, hogy mi vagyunk királyok.

Benépesítettük a torz világot
madárszárnyú, nagy akaratunkkal.
Imát írtunk felhők homlokára:
áldást, átkot ólomvégű ujjal.

Simogatjuk arcát gebe lovunknak,
bölcs számár leszünk szolgánk oldalán.
Képzeletünknek valóság az ára,
s rezet vizslatunk tányér-ostobán.

Megváltót hordozó keresztünk okán,
mert megváltók mi akartunk lenni,
csak eszköz vagyunk, ám nem a tiszta cél
– bamba lelkek tükrében a semmi!

Meskó Anna és Póka György linómetszetes Don Quijote-exlibrise (op. 442; 1976);
lent: Ex libris Póka György – Peter Uptis (Riga) metszete

Véred zúzmarában úszik,
fölötte énekem vacog,
hókrisztályokon török meg:
színekké bomló fény vagyok.

Körbefonlak életemmel,
feszülve szíved rácsain,
tágra hunyt tekintetedben
hamvadnak el kontúrjaim.

Tűzvirágon ég a harmat,
magzathangú, gyöngé álom,
könnycsepp a Föld, Isten könnye
csillan meg tenger magányon.

(Gyuri)

Szabó György István: Sztónhendzsi lidérc

Katona György: Don Quijote-csapda

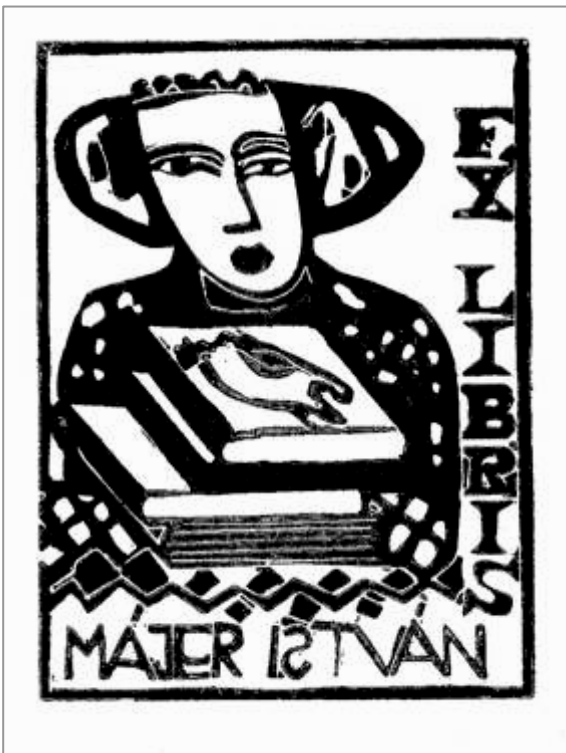
E csöndben...

E csöndben megmerítkezett
belőlem a láz,
pattogott előbb habok csipkeszélén,
mint a rosszul égetett
ciromnyi máz öled cserépkely,
szirom-mintázta élén;
sistergett a zöld párafüstben,
majd utána buktál a mélybe,
szélkarcolt ezüstben
tükrözted vissza homlokomra
csókolt stigmám –
olyan egyszerűn simítva delfinek
kecses csipejéhez a fényt, s tisztán,
mint amikor elmerülve benned
ízleltem sós reményt...

(Feri)

(Burai István
linómetszete mellé)

Papír és toll az asztalon:
szókirakó-játék –
jut eszembe a régi verssorom.
Ha lapjaid mögé belátnék:
egyensúlyoznál búsképű
hittel a képzeletben
milliméter élen,
s ami elveszett a valóság
határán, kifényesítenéd
a szélbe tárt tenyerben.
Könyvek gerincébe bujtatod
– hogy ragasszák össze
gyémánszemcse-sárként
a messi szétfútt sorsokat –
a könnyet, s hetedhét álmon
tűli palotakirályként
a sóhajt madarak szárnyára
ülteted, hogy lovad sörénye
lengjen egyre könnyebb
színeket a bennük felizzó
pókfonálon.

EXLIBRIS-BALLADA
(Ismeretlen szerzőtől)

Exlibris, te szellemcímer,
Érzékeny, aprócska véset,
Benned minden bölcsességgel,
S nem számít a szerény méret.
Az eszméd az égig ível,
Szívárványos Ízisz-ének,
Vaskos könyv- vagy füzet-ívvél,
Szellemcímer, így dicsérlek.

Kövér bankár Merkúr-istent
Lát a világ metszetének,
Hős katona páncélinggel
Feszül Szentlélek-tűzének,
S hitetlen, ki jelet ismer,
Az ifjú, ki Vénuszt kémlél...
Képeidnek vége nincsen,
Szellemcímer, így dicsérlek.

Vérbő vágyak, kegyes hitek
Izzanak fel tű hegyében,
S megmutatod mindenkinek,
Mi a földön: fenn az égben.
Vadász kürtje zsákmányt mímel,
S szárba nő a kertészlélek,
Oázisban vízcsepp rímmel,
Szellemcímer, így dicsérlek.

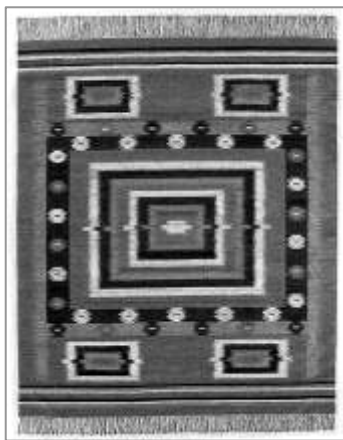
Ajánlás:
Olvásó, e hímek arra intenek:
Míg liliumfehérben lépegetsz,
Tanúd legyen a szellem címere,
S tedd halhatatlanná a könyvjegyet!

(E változat **LENKEY ISTVÁN** nyersfordítása alapján készült. A Mohácson élő kisgrafika-gyűjtő már korábban elküldte a *Ballade de l'Ex-Libris* eredeti francia és angolra ültetett verzióját, a műfordítás ezek alapján készült.)

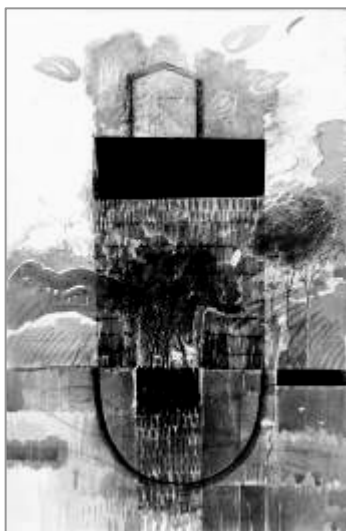
Festékes a székelyeknél

„Festékes” címmel nyílt meg Arдай Ildikó Ferenczy Noémi-díjas textilművész kiállítása júniusban a csíkszeredai Kriterion Galériában. Arдай Ildikó portréját a *Nagyítás* hetilap június 2-ai számában rajzolta meg Dvorszky Hedvig művészettörténész. Ebben olvassuk:

„Sebő Ferencékkal jártak a '70-es évektől Erdélybe, Ildikó a férjével csatlakozott e csapathoz, és míg a többiek a zenei hagyományokat kutatták, ő Csikban, Kászonban, Gyimesben a székely 'festékes' szőnyegeket bámulta, majd gyűjtötte, végül együtt szőtt az asszonyokkal. – A szövéshez szükséges rajzok készítésénél, azok újra és újra átdolgozásánál egyre közelebb kerültem a motívumrendszer és a szövés technika összefüggéseinek megértéséhez” – válaszolta művészi fordulatának indoklásakor egy interjúban.

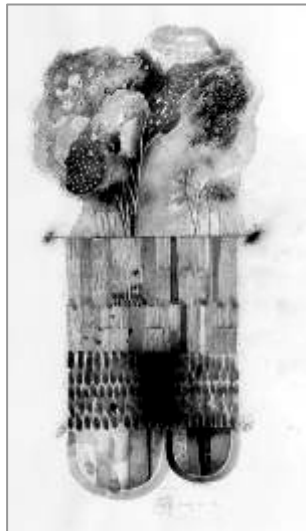

„De mi is ez a székely festékes? A Kárpát-medence magyarlakta vidékei közül ma már csak a Székelyföld keleti sarkában, ahol Arдайiek is jártak, meg a csángóknál található ez a műfaj. (...) E csomózott és szövött keleti szőnyegfajtát kilimnek is nevezik. A VII. század óta az arabok közvetítésével terjedt a Balkán-félszigeten át Skandináviáig. A kézi szövés hihetetlen aprómunkái közül is az egyik legjobban időigényes. Mégis e technika által vált a népi kultúra mindennapos használati értéke mellett szakrális jelentőségűvé, amikor az úrasztala vagy a szószék fő díszévé avatták. Ezt a szőnyeget soha földre nem tették. Arдай Ildikó a maga lobogóan újító művészi szenvedélyét beleoltotta az ősi technikába úgy, hogy a mai otthonok európai színvonalú ékességévé tette a műfajt.”

Nagy Gábor és Nádas Alexandra festőművészek több alkalommal is közösen állítanak ki – így történt ez júniusban a soproni Pannónia Galériában, ahol a táj üzeneteit egy sajátos magánmitológia részeként fordítják le a művészet nyelvére.

A reprodukciókat Nagy Gábor „táj metszeteiből” válogattam

„Elemi festészet.” *Bogártánc.* Szabó György István képeről – melyhez a folyóirat előző (júniusi/nyári) kötetében „válaszverset” is írtam – első pillantásra csak a bogár és a tánc hiányzik, de míg a cím jelentését, motívumeleimet kutatjuk, rálelünk a viszonyított létezés egyenrangúságából törvényszerűen fakadó alázatra, majd a születésre és halálra, a sorsállomások között labirintust alkotó kapcsolatok, szavak és érintések, távolságok és közeledések taktikájára és stratégiájára.

Rálelünk tehát a bogárra és táncra, az időtlenség mámorával szemben a pillanatban létezés megmásíthatatlanságának sikolyára, a Pilinszky égve hagyott villanyának fénymentszetében vibráló, az archaikus ösztönök és indulatok szellemi minőségbe emelésével azonban biztonságot sugalló fegyelemre is.

Az erdőkertesi faluház galériájában május végétől június végéig kiállító művész által az ábrázoláson túli kifejezéssel a világ belső lenyomatait kutató, elemi festészetnek nevezett, a látható világot áthangoló képalkotás nemcsak a fenti paradox viszonyokat jeleníti meg, de stílusbeli, így leginkább szemléleti kérdéseket is megfogalmaztat az értelmező megfigyelővel. Például azt, hogy az expresszív gesztusok vagy az úgynevezett tasiszta, absztrakt festékfoltok és tubusfolyások hogyan keresnek asszociatív formát maguknak a befogadásban (ezt a folyamatot akár „indulati metaforizációnak” is nevezhetnénk, ha létezne ilyen fogalom), s hogy eme, az archaikus létélményt színekbe és anyagba fogalmazó képzettársításokban miként jelenik meg az erotikum és a metafizika.

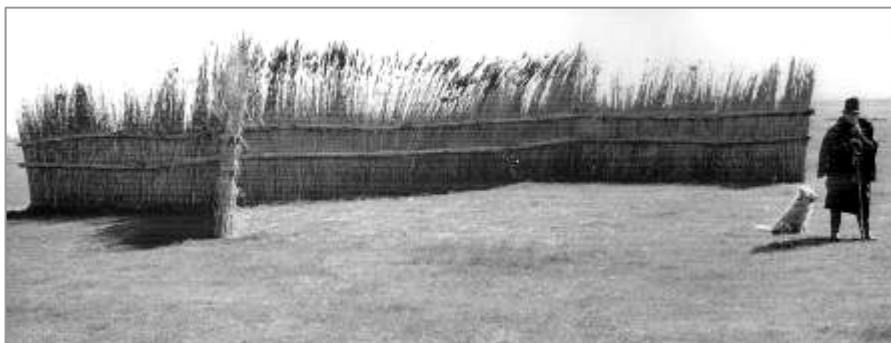
S talán ez lehet a kulcsa a Lipcsében végzett könyvtervező tipográfus, képzőművészként egyébként csak ritkán közönség elé álló Szabó György István festészetének. Az erotikum (így a nő ölébe nyíló virágok a *Parázs-varázs* című képen) és metafizika (színes szelekként szálló angyal-leheletek) randevúja olyan fajta szürrealisztikus létélmény, akár az esernyő és a varrógép találkozása a boncasztalon, míg a kimondott szavak mögötti (s közötti) hiányok kitöltését álmódó alkotó ezekből a hiányokból az expresszív indulattal látszólag a drámai felé lángoló, mégis a lírába oldódó képeket hoz létre. Mint a fent közölt festménnyel, az idő-végtelenbe araszoló hangyaléttel reménykedve (már címében is) kérdez:

„...s zeng, zeng, zeng ugye a szíved”.

TÁRSADALOM • POLITIKA • KULTÚRA
nagyítás

*Szabó György István festményeiből
 „...s zeng, zeng, zeng ugye a szíved” (fent)
 Parázs-varázs (jobbra)*

Kihajtástól behajtásig. Ezzel a címmel nyitották meg *Kunkovács László* (fotóművész és etnográfus, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja) kiállítását május végén a hajdúszoboszlói Bocskai Múzeum Múzeumi Galériájában. A jellemzően hortobágyi tematikájú fotótárlat egészen október 3-ig tekinthető meg.

Színekbe szótt vallomások **Vágfalvi Ottó festőművész tárlata a Debreceni Mű–Terem Galériában**

Vágfalvi Ottó kiállítása már az idei második olyan képzőművészeti esemény, mely a balatonfüredi és a debreceni önkormányzat kulturális együttműködéséből jött létre. Vágfalvi (1925, Szerencs) tájképeinek visszatérő tárgya a Balaton-vidék évszakonként változó arculatának bemutatása.

A róla szóló ismertetések, illetve értékelések rendszerint azt is kiemelik, hogy műveinek hatását egyebek mellett „a formák redukciójával, a színek kifejezőerejének fokozásával éri el”. A természeti színek, valamint tájformák sajátos kezelése nem tartja távol az impressziós hatások és hangulatok tolmácsolásától, ugyanakkor a redukcióból fakadó absztrakciók a lírai expresszív kifejezés előtt is megnyitják a teret.

A Szomolányi-gyűjtemény Balatonfüreden

A Balatonfüred és Debrecen közötti, második éve tartó kulturális együttműködés újabb, jelentős állomásához érkezett május végén: a városi múzeum és a Jókai- emlékház felújításával egy időben újjáépített Vaszary Villában – Vaszary János mintegy félszáz alkotása és Nádler István konstruktivista képei mellett – a debreceni Déry Múzeum híres Szomolányi-gyűjteményének válogatását mutatták be az augusztus végéig látható füredi kiállításon.

---

*Lukács Tihamér műtárgyfotói,
fent egy igen műves rokokó
Nautilus-serleggel*

Az iparművészeti gyűjtemény darabjai között arany és ezüst ötvöstárgyak, serlegek, tálak, kupák és ékszerszámlák szerepelnek, melyek a barokk és a rokokó stílus remekei. A tárgyak révén megidéződnek a 18. századi polgári otthonok, majd az egzotikus érdeklődés nyomira bukkanunk a keleti szőnyegekben és a vitrinekben elhelyezett miniatűrök révén. Olyan kultúra-történeti érdekességek is felbukkannak, mint a hordozható órák vagy az életmód-történethez is adalékként szolgáló használati tárgyak. A 83 éves korában, 1992-ben elhunyt, kincseit a Déri Múzeumra testáló Szomolányi Elemér alakja és élete rejtve marad hatalmas értékű gyűjteménye mögött, ám gyűjtői értékszemlélete, illetve az értékek másokkal megosztva (látatva) gazdagító habitusa egyaránt láthatóvá válik a kollekciónáló folyamatban és az adományozás gesztusában.

Helye lesz a Déri György néprajzi gyűjteménynek Debrecenben

Új néprajzi múzeum jön létre Debrecenben – jelentette be még júniusban Halász János, a város kulturális ügyekért felelős korábbi alpolgármestere, a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma parlamenti államtitkára.

A debreceni önkormányzat már 2008-ban is próbálkozott, az újabb aspirantúra azonban sikeres lett a Kulturális és örökségturizmus infrastrukturális fejlesztése pályázaton, „*Néprajzi Kincsház – Déri György néprajzi gyűjteményének elhelyezése és kiállítása a Magoss György házban, Debrecenben*” címmel.

A néprajzi magángyűjtemény törzssanyagát Déri György ezredes 1938-ban ajándékozta a városnak, és az óta megoldatlan az anyag kiállítása, ezért – s továbbá, hogy vidéken nincs kizárólag néprajzi tárgyú múzeum – Debrecen a 2318 darabból álló, az elmúlt évtizedekben is folyamatosan gyarapított hagyatékmű bemutatására alkalmas (valamint múzeumpedagógiai célokat szolgáló kiállítóhely) berendezésére nyújtott be pályázatot. A gyűjtemény átfogóan mutatja be a történelmi Magyarország minden nagytájának jellegzetes néprajzi tárgyait, ezért a tágabb régióban működő közgyűjtemények sorában is kiemelkedő hely illeti meg.

Ismeretes, hogy korábban a Déri Múzeum közvetlen szomszédságában, a Múzeum utca 4. szám alatti, egykori nemzeti banki épületben lett volna a néprajzi gyűjtemény otthona, s ez a terv az EKF 2010 debreceni pályázatban is szerepelt. A jelenlegi keretösszeg mértéke nem tette lehetővé a Múzeum utcai épület költségigényes rekonstrukcióját és átalakítását, így más megoldás után néztek. Magoss György 1923-1928 között volt a város polgármestere, egykori, a Rákóczi utca 25 szám alatti, 1906-ban épült kétszintes lakóháza helyi védettségű, az önkormányzat tulajdonában áll. (Az alább ismertetett tervek ide érvényesek, mindazonáltal az önkormányzat nem mondott le a Múzeum utcai épületben való elhelyezés lehetőségéről sem.)

---

*Az egykori Magoss-ház,
a Néprajzi Kincsház (lehetséges)
Rákóczi utcai épülete*

A Néprajzi Kincsház hét teremben mutatja be a Déri György néprajzi gyűjtemény kelesztését, s az épület udvarán alakítanak ki egy új múzeumpedagógiai teret. A Kincsházban helyet kap a népi kismesterségek népszerűsítésére, a látogatók és a kézművesipar mesterei közötti kapcsolat kialakítására szolgáló Múzeumi téka, olyan regionális és helyi kézműves termékeket mutatva be, melyek reprezentálják a népi kismesterségeket. A tárgyak bemutatásán kívül a kiállítási anyaghoz kapcsolódó egyéb vizuális információkat is kapnak a látogatók. Az arra alkalmas tárgyak kézbe vehetők lesznek, s a kiállítás rendezői egy-egy kiállított tárgy és mai megfelelőjének egymás mellé helyezésével a paraszti tárgyi világot és a mai tárgykultúrát is párhuzamba állítják.

A kincsház olyan kiállítási tér kíván lenni, mely egyben élő közösségi tér is, ezért terveznek ide alkotóműhelyeket, nép- és iparművészeti vásárokat, múzeumpedagógiai foglalkozásokat, néprajzi szabadegyetemet (a legújabb kutatási eredményeket bemutató fórumot a szakma képviselőinek meghívásával), szüneti programokat, nyári táborokat, kreatív foglalkozásokat, játszóházakat. Szakmai háttérrel kínál továbbá a nemzetközi fazekas-fesztiválhoz, a gyermek néptánc-találkozóhoz, a Debreceni Virágkarneválhoz, a Nemzetközi Betlehemes Találkozóhoz.

A Néprajzi Kincsház kiállítását a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága (Déri Múzeum) rendezi, s a pályázati tervek szerint a Magoss-házat – a helyi népi mesterségek hagyományait bemutató Tímárházat is gondozó – Debreceni Művelődési Központ működtetné. Az új néprajzi múzeum kialakítását már júliusban szeretnék volna elkezdni, ám azzal várnak míg nem születik döntés a végleges helyszínről. A beruházást mindenesetre 2012. június 30-ig szeretnék befejezni. A Néprajzi Kincsház létrehozását célzó projekt összköltsége 412 millió forint, melynek 90 százaléka (371 millió forint) európai uniós és hazai támogatás.

(Forrás: www.portal.debrecen.hu)

Tiszántúli híres betyárok

Debrecen és az amerikai New Brunswick testvérvárosi szerződése aláírásának 20. évfordulóján Magyar Örökség Napot rendeztek a tengerentúlon június 5-én. A 49 ezer fős településen jelentős számú a hagyományokat is ápoló magyar közösség. New Brunswick-nak szintén van egyetemi komplexuma, valamint számos kulturális centrum, múzeum kiállításai és más programjai járulnak hozzá a pezsgő élethez.

A Debreceni Népi Együttes utolsó mozdulatpróbáit tartja a New Brunswick-i fellépés előtt

A honi küldöttség tagja volt Turi Gábor, a Debreceni Egyetem külkapcsolati igazgatója is, aki az egyetemi könyvtár gyűjteményének egy 50 rézkarcból álló kiállítási anyagát vitte magával – a kollekció összesen négy helyszínen lesz látható az Egyesült Államokban.

A Debreceni Népi Együttes először vendégszerepelt a tengerentúlon, egyórás műsorukban elsősorban tiszántúli táncokat mutattak be, *Tiszántúli híres betyárok* címmel, amellyel felléptek Connecticut-ban is, ahol szintén nagyszámú magyar közösség él.

(Forrás: Debreceni Művelődési Központ – Takács Hajnalka)

Papageorgiu Andrea 2007-ben végzett a Képzőművészeti Egyetemen; önálló kiállítását a budapesti Forrás Galériában rendezték meg júniusban; az Amadeus-ösztöndíjas bemutatkozó tárlatot Prokopp Mária művészettörténész nyitotta meg.

Papageorgiu Andrea: Kábulat;

---

80 ÉVES A DÉRI MÚZEUM

A jubileumi megemlékezésre nem készültek nagyobb ívű rendezvénnyel Debrecenben – a tervezett felújítások kezdete még júliusban is bizonytalan volt –, a múzeum épületének 80 évvel ezelőtti avatására csupán a jövővel is foglalkozó eszmei stratégiák vázlatát hallgathatták meg a május 27-i ünnepségen Hajdú Zsigmond régésztől, szakmai igazgatóhelyettestől, illetve a 80 évet 80 kép reprezentálta a múzeum képtárának gyűjteményéből.

Démonok világa.

Kultúrák arcai, kultúrák maszkjai

Ezzel a címmel látható szeptember 15-ig a Déri Múzeum Zoltai Lajos Termében a július 8-án nyílt új időszaki kiállítás.

Megjeleníteni a láthatatlant, testet adni a démonoknak, bozótszemeknek, halottak szellemeinek, ősöknek, mitikus lényeknek vagy letűnt történelmi alakoknak: ez a maszkok elsődleges szerepe.

FRESHART NAGYVÁRAD-DEBRECEN

Nagyvárad és Debrecen önkormányzata idén másodszor hirdette meg közösen a Fresh Art képzőművészeti pályázatot 35 év alatti hivatásos művészek részére. Az idei Fresh Art-díjas a nagyváradi Oana Ecaterina Baruta képzőművész és a debreceni Csorján Melitta festőművész lett, a debreceni önkormányzat különdíját Catalina Mos képzőművész, a váradi önkormányzat különdíját Mallár Gabriella képregnyűző kapta. A 25 alkotó 41 művéből június 15-én nyílt tárlat a nagyváradi Vizualis Művészetek Galériájában. A megnyitót Halász János, korábbi debreceni alpolgármester, a

Sírleletek és sziklafestmények bizonyítják, hogy már az emberiség hajnalán megjelennek, s máig elevenen hagyományként a természetben található legkülönbözőbb anyagokból (állati testrészekből, olykor emberi maradványokból is) készülnek. Feltűnnek a vallási és társadalmi élet fontos eseményein: emberi életfordulókat, évszakok változásait, földművelési ciklusokat, beavatási és titkos társaságok működését kísérik, társadalmi konfliktusokat oldanak meg, termékenységi, gyógyító, boszorkányűző rítusok főszereplői.

A budapesti Néprajzi Múzeum gyűjteményéből származó mintegy száz maszkból rendezett kiállítást Ujváry Zoltán néprajzkutató professor emeritus nyitotta meg.

Nemzeti Erőforrás Minisztérium államtitkára és Bíró Rozália, Nagyvárad alpolgármestere tartotta, ők adták át a díjakat is. A nagyváradai tárlat után az anyagot a Debreceni Mű-Terem Galériában mutatták be.

(Forrás és fotó: Debreceni Művelődési Központ)

I. MÉLIUSZ NEMZETKÖZI BARÁTSÁG MŰVÉSZELEP

Fátyol Zoltán és Tamus István vezetésével, július 1–14. között, először rendezték meg a Méliusz Nemzetközi Barátság Művésztelepet a Hosszúpályi úti alkotóházban; két japán (Fudzsi Takesi, Josikava Scinicsi) s két kínai (Leng Xu, Wang Mi) alkotó szerepelt a meghívott megyei művészek között. A debreceni és távol-keleti kapcsolatok jegyében nyílt meg július 8-án Burai István és Fátyol Zoltán toyamai alkotóházban készült munkáiból rendezett kiállítás a Kölcsy-főiskola Bakoss Tibor Kisgalériájában; július 14-én a Debreceni Református Kollégium galériája fogadta azokat a japán művészek által készített alkotásokat, amelyek a korábbi években születtek hajdú-bihari művésztelepeken. A Barátság-telepen készült legújabb munkákat július 16-ától tekinthették meg a Kölcsy Központ Bényi Árpád Galériájában és körfolyosóján, együtt a 9. Nemzetközi Barátság Képzőművészeti Kiállítás anyagával (japán, kínai és hajdú-bihari alkotók összesen mintegy 200 művével). A 2001-ben Toyamában elindított kiállítás-sorozat debreceni koordinátora és a most indult telep fenntartója a Méliusz Központ.

„VIRÁGOS” SZENT JÁNOS A TÍMÁRHÁZBAN LOVAS KISS ANTAL NÉPRAJZKUTATÓ EKÓADÁSA

„Sok kultúrában kapnak jelentőséget a kozmikus fordulatokhoz kapcsolódó rítusok. A nyári napfordulót napjainkig egész Európában ünnepeljük. Az ősi fényzimbolika rítusai Keresztelő Szent János június 24-i ünnepéhez kapcsolódva nyertek keresztény tartalmat. A magyar nyelvben Szentivánéj néven rögzült ünnep megnevezésének hátterében a János név Iván alakváltozata jelenik meg, amely egyes kutatók szerint egy régi magyar név Joann-Jovann-Ivan bizánci keresztény hatásra végbement átalakulásával magyarázható, ugyanakkor mások a magyarságra ható szláv befolyás mellett érvelnek.” – Lovas Kiss Antal, a Debreceni Egyetem habilitált néprajzkutatója június 18-án a debreceni Tímárházban tartott előadásában beszélt a szentivánéji szokásokról, azok eredetéről.

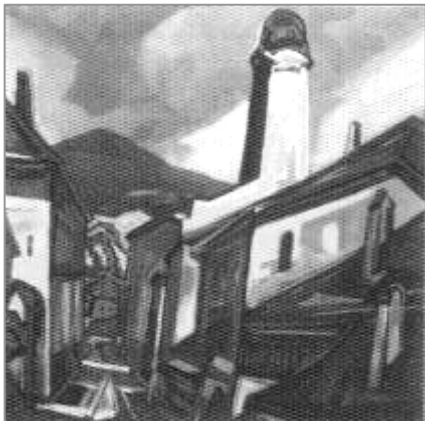
Keresztelő Szent János azon kevés szentek közé tartozik, akiknek nem a mártíromsága, hanem a születése jelöl ki egy időpontot az évkörön. Lovas Kiss Antal kiemelte: az evangéliumok szerint János éppen fél évvel volt idősebb Jézusnál, névünnepe ezért került a naptárban június 24-re. Kettőjük kapcsolatát maga Keresztelő Szent János fogalmazza meg János evangéliumában: Jézusnak növekednie kell, neki pedig alábbszállni (Jn 3,30). Mindez a nyári és téli napfordulót jelképezi. A növekedés a téltől nyárig hosszabbodó nappalokra, az alábbszállás a nyártól télig rövidülő napokra is érhető.

Keresztelő János ünnepnapja a nyári napfordulóhoz kötődik, ezért tűnik fel a hagyományban „égő és világító fátkyaként”. Ezért jelenik meg népdalainkban „virágos” Szent Jánosként, mint a vegetációt sokasító fényzimbólum. A szent néphagyományban megjelenő legendája adja meg a Szentivánéji tűzugrás magyarázatát – mondta el Lovas Kiss Antal. – „Felsőszentiván népe szerint, Szűz Máriának a várandós Erzsébetnél való látogatása alkalmával, János édesanyja méhében ugrált az örömtől. Ezért kell a tüzet átugrani, mégpedig háromszor, hogy Szent Iván közbenjárására a Szentháromság annál nagyobb kegyelmet adjon.”

---

* A „virágmáglyás” Szent János hagyománya feltűnik Móra Ferenc *Négy apának egy leánya* című regényében is. Az „elkeresztényesített pogány misztérium” költőien szép, érzékletes leírását szöveges és szokásmagyarázatokkal közli Ujváry Zoltán a *Néprajz Móra Ferenc műveiben* című könyvében.

Az Imola Központi Irodaházban nyílt meg május elején a nagybányai származású festőművész – erőteljes színekkel és konstruktív formákkal is harmóniateremtő képekkel berendezett – kiállítása.

Kozma István festményei: A nagybányai református templom és iskola keresztheggyel; mellette: Szkíta lány kompozíció;

Domján József fametszetei Nyíregyházán (és a távol-keleti útitervek)

A Munkácsy- és Kossuth-díjas grafikusművész állandó hagyatéki kiállítása látható a Sárospataki Képtárban. Domján József (1907–1992) művei ugyanakkor járják a világot és az országot is – utóbbinak szinte missziós szerepe van, hiszen Amerikában vagy Nyugat-Európában (sőt, Kínában és Japánban is) talán jobban ismerik Domján művészetét, mint hazánkban. Számos közgyűjtemény (New York, Boston, Chicago, London) és magánkollekció tudhat magáénak értékes grafikai nyomatokat a többször újrakezdet, újrakonstruált életműből. (1945-ben bombatalálat érte stúdióját, 1956-ben emigrált, minden alkotását hátrahagyta, az 1957-ben az Egyesült Államokban kezdett művészi újrarápítkezés természetét egy tűzvész emésztette föl 1970-ben, de élete utolsó két évtizedében is képes volt maradandóvá formálni oeuvre-jét.)

A festői stúdiomok után Domján a fametszést Skandináviában sajátította el, Kínában az évszázad színes fametszője díjjal tüntették ki, s mint erre Tarczy Péter is utalt *A lélek (hüvelyk)ujjlenyomatai* címmel a *Nagyítás* május 26-i cikkében: pompás virágmetszeteiből naptár készült, a *Szarvas*-sorozat néhány erőteljes darabjához pedig Oshida japán költő írt verseket, s később Tokióban adták ki a metszeteket a versekkel.

Domján József fametszeteiből májusban Nyíregyházán a Hotel Centrál Galériája rendezett kiállítást, de hamarosan ismét egy keleti vándorútra indul az életmű egy másik szelete. Domján József munkássága méltatásaként kisebb közleményt jelentettem meg a *Néző • Pont* 2009. november–decemberi, 29. kötetében (883–884. oldal), egy Kínába és Japánba induló gyűjtemény apropóján azonban újabb adalékkal gazdagodhat majd az ismertetés.

Koncz Sándor már augusztusban útra indítja Kínába (Shenyangba) Domján József és Mikola Nándor alkotásait (Domján színes és fekete-fehér metszeteit, Mikola akvarelljeit) egy retrospektív szemle keretében. Dobay Zsuzsa '56-os képeivel és Scheiber Hugó Petőfi-festményével kiegészítve, az anyag – a tervek szerint – Shanghajban szerepel október 23–31. között. 2011 májusában pedig Japánba, a Nishida Múzeumba kerül a Domján–Mikola összeállítás, amelyet kiegészít egy magyarországi hagyatékból származó, húsz darabos japán fametszet-kollekció.

Itt mutatják be továbbá a nagybányai és az alföldi festészet remekeit, az utóbbi iskola alkotásai között annak egy sajátosan magyar képviselőjével, Holló László úgynevezett alföldi expresszionista munkáival. Ezzel párhuzamosan a Nishida Múzeum is rendez egy kiállítást a Koncz Galériából megszerzett műveket szemlélve, köztük például a Munkácsy-díjas Galambos Tamás festményeivel.

Válogatás Domján József fametszeteiből

Domján nagyszerű fametszeteinek világa a balladák szikárságától a féktelen élet organikus szépségéig terjed, fogalmaz Tarczy, s bár szellemi köre és motívumvilága kifejezetten magyar (népművészeti) gyökerű, organikus szemléletbe jól épült be nemcsak a keleti, de az amerikai őslakosok szellemi hagyományaiból merítő élménykör is.

Tarján Gábor írja a *Magyar Szemle* 2007. áprilisi számában: olyan vizuális jelképrendszert alakított ki, amely a magyar hagyományban gyökerezik, de univerzális jelentése van, a bartóki modellt követve: kultúránk ősrétégeből táplálkozik, mégis univerzális jelentést fogalmaz meg. „A művész a páva alakjában találta meg azt a szimbólumot, ami igazán kifejezi egyéniségét. A páva mitikus állat, a nap madara, amely elfűzi a sötétséget és a rontás erőit. Keresztülzáró időn és téren, színes tollazatán megcsillannak a fények.”

A Koncz Művészeti Galériának immár 20 éves japán kapcsolata van – a fentebb jelzett, tervezett Domján–Mikola szemlék és a kint lévő anyag folyamatos bemutatása mellett ebben az esztendőben a *Világhírű Magyarok Arcképcsarnokából*, zeneszerzők, írók festmény- és szobor-portréiból rendeznek kiállításokat a tokiói zeneakadémiákon. A japán fővároson kívül 2011-ben folytatni kívánják más japán városok zeneakadémiáin is a *Világhírű magyarok* tárlat-sorozatot.

Kínában a shenyangi és a shanghai kiállításokon túl (utóbbi városban a világkiállítás ideje alatt a Hudec László által tervezett Park Hotelben lesznek jelen) San Men Xia tartományban – ez a kapcsolatuk szintén korábról ered – a magyar tájakat, városokat népszerűsítik festmények és művészi fotográfiák kiállításával.

Az Amerikai Egyesült Államokban az elmúlt másfél évtizedben más helyszínek mellett New Brunswick, New York, San Diego és Los Angeles városainak magyar közönségeivel, kiállító helyeivel teremtettek művészeti kapcsolatot – Boros Attila több helyen már ismert sorozataival, a *Magyar Nobel-díjasok*, a *Világhírű magyarok* kiállításával és a *Dobozban a nagyvilág* című rendhagyó anyaggal most (az idén ősszel) San Diegóban és Los Angelesben jelentkeznének. A *Magyar Nobel-díjasok* és a *Világhírű magyarok* a Balboa Parkban lévő San Diego-i Magyar Házban lesz látható, a régi televízió-képernyőkre festett *Dobozban a nagyvilág* (objektékként viselkedő) darabjai pedig keresve sem juthatnának megfelelőbb helyre, mint Hollywoodba.

Az ösztönös Mikola-gesztusok és az indulat mélyén rejlő finom lelkiség

---

Mikola Nándor finnországi magyar festőművész öt évvel ezelőtt hunyt el, 94 éves korában. A 2004 tavaszán a debreceni Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum Kortárs Galériájában (a Koncz Galéria hathatós közreműködésével) megrendezett nagyobb, retrospektív szemle megnyitóján a művész is részt vett. Ekkor nyilatkozta többek között a sajtónak: „Örülök, hogy két hazám van. A szülőföldem: Magyarország, és ahol élek: Finnország. Örülök, hogy itt vagyok. Itt világosság és tavasz van.”

Mikola Nándor Budapesten született 1911-ben. Könyvnyomdász apja mellett tanult, majd 1928–32 között az Iparművészeti Iskola litográfus osztályába járt, ezzel párhuzamosan látogatta a Művészeti Szabad Akadémiát, ahol Rudnay Gyula volt a mestere. 1935-ben a bécsi Grafikai Intézetben tanult, a következő évben Finnországba ment, ahol beiratkozott a Központi Iparművészeti Iskolába. 1947-ben finn állam-

polgárságot kapott, 1951-ben a párizsi Lhote Akadémián tanult, majd Rómában, Firenzében tett tanulmányutát.

Magyarországra ezt követően csak látogatásba tért vissza egy-egy kiállítás erejéig. 1971-ben például Debrecenben, a Kossuth-egyetemen mutatkozott be, 1982-ben pedig a *Tisztelet a szülőföldnek* címmel a külföldön élő magyar származású művészek második kiállításán voltak láthatók képei a Múcsarnokban.

Művei, a magángyűjtemények mellett, több közgyűjteményben lelhetők föl (Atheneum Művészeti Múzeum – Helsinki; Modern Művészeti Múzeum – New York; Modern Művészeti Múzeum – Turku; Modern Művészeti Múzeum – Tampere; Magyar Nemzeti Galéria – Budapest); 1994 óta pedig Mikola Múzeum is működik Vaasában.

Fontos szerepet vállalt a képzőművészeti ismeretterjesztésben Finnország különböző városaiban, tanított a Seinäjoki Nyári Egyetemen; dolgozott különböző skandináv tévés társaságoknak.

Tevékenységet számos rangos díjjal ismerték el: 1979-ben a köztársasági elnök pro-

fesszori címet adományozott neki, 1982-ben pedig a Finn Múbarát Társaság nagydíját kapta meg.

Válogatás Mikola Nándor nagyobb méretű akvarelljeiből

Koncz Sándor – mondhatni – szinte baráti viszonyt ápolt az idős művésszel, több alkotását sikerült megvásárolnia, sőt, az óta is gondoskodik a hagyatéki anyag egy részének folyamatos bemutatásáról, amelyben jelentős számmal szerepelnek a nagyobb méretű akvarellek.

Az akvarelleken a lapp és skandináv tájmotívumok nonfiguratív jelzésekkel, a japán vízfestés könnyedségével jelennek meg. Az akvarell spontán líraisága helyett itt – köszönhetően amúgy a nagyobb felületen kiválóan érvényesülő erőteljes gesztusoknak, ahol a levegősség és a motívum koncentráltságának disszonanciája is fokozza az érzéki benyomásokat – inkább az expresszív hatások figyelhetők meg.

A festékfoltok és ecsetvonalak ösztönös, elementáris ereje mögött azonban minduntalan fölsejlenek a finomabb lelki árnyalatok, mintegy az indulatok mélyén rejlő ér-

zelmi aranytartálékokról tanúskodva. Színei s az oly gyakran jellemző sötét (fekete, vagy inkább sötétkék) erővonalak az érzelmi-hangulati vibrálást, mint a világ s benne a létezés lüktetését kottázzák a képbe.

Mikola Nándor ugyanakkor az ösztönös alkotást tudatos, szellemi és jelképi szinten készítette elő: minden színnek pontosan meghatározott lélektani jelentése van. Leg-

gyakrabban a kék jelenléte figyelhető meg, s Tasi Mónika ezt a biztonság, kiegyensúlyozottság, nyugalom, béke, határtalanság, vágy, hűség, értelem jelentéseivel ruházta föl. Mellette „a kékben megjelenő, felületet követelő fehér, a természetet, a reményt, az újrakezdést, az egyensúlyt szimbolizáló zöld és a felvillanó narancssárga, mely az energia és az életöröm jele, meghatározó színei”.

DOBOZBAN A NAGYVILÁG – MAGYAR NOBEL DÍJASOK – VILÁGHÍRŰ MAGYAROK

A Debreceni Kortárs Művészeti Közhasznú Alapítvány a tervezett és a folyamatban lévő japán és kínai bemutatók mellett folyamatosan jelen kíván lenni az Amerikai Egyesült Államokban, ahol (mint olvasható volt

lent) a *Magyar Nobel-díjasok* festménykiállításával mellett bemutatják a *Dobozban a nagyvilág* című festett objekt- sorozatot.

Magyar Nobel-díjasok arcképcsarnoka

				
Leonard Filip 莱昂纳德·菲利普 诺贝尔物理学奖 1909	Robert Bárány 巴拉尼·罗伯特 诺贝尔生理学 1914	Richard Zsigmondy 理查德·齐格蒙迪 诺贝尔化学奖 1926	Albert Szent-Györgyi 塞-捷-吉·阿尔伯特 诺贝尔生理学 1937	George Hevesy 盖奇-赫维西 诺贝尔化学奖 1943
				
Georg von Döbner 奥古斯特·冯·多布纳 诺贝尔化学奖 1861	Egon Paul Wigner 埃贡·保罗·维格纳 诺贝尔物理学奖 1962	Dennis Gabor 丹尼斯·高斯林 诺贝尔物理学奖 1971	Weiss, Elie 韦利斯·艾列 诺贝尔化学奖 1985	Polanyi, John C. 波拉尼·约翰 诺贝尔化学奖 1986
				
George A. Olah 奥拉·乔治 诺贝尔化学奖 1994	John C. Harsanyi 哈桑尼·约翰 诺贝尔经济学奖 1994	Milton Friedman 弗里德曼·米尔顿 诺贝尔经济学奖 1976	Imre Kertész 凯尔采斯·伊姆雷 诺贝尔文学奖 2002	Avram Hershko 赫什科·阿夫拉姆 诺贝尔化学奖 2004

A Magyar Nobel-díjasok arcképcsarnoka az elmúlt esztendőben nagy sikerű világ körüli kiállítás-sorozatot tudhat immár maga mögött. Külön is kiemeljük a New York-i bemutatót, melyet még a Holocaust 60. évfordulóján rendeztek, s ahol számos látogató – közöttük az ENSZ vezetői is – elismerését fejezte ki.

A Nobel-díjas arcképcsarnok New York után látható volt más helyszínek mellett például New Brunswickban, Washingtonban és Los Angelesben. Az ezt követő években mutatták be anyagukat Japánban, elkerült a sorozat a Sanghajban megnyílt Magyar Kereskedelmi és Kulturális Központ falaira, valamint a 2008 áprilisában a San Men Xia City-ben rendezett „Asia Riches Forum”-ra.

Japánban és Kínában nagyszabású művészeti szemlékkel voltak jelen a Kodály-emlékévként alkalmából, s korábban is szinte minden évben rendeztek művészeti seregszemlét a világ nagyvárosaiban (*Kínai-Magyar Híd, Japán-Magyar Híd*). Az „Édes hazám, fogadj szívedbe!” című milenniumi kiállítást a hazai helyszínek mellett 1996-tól kezdődően bemutatták Japánban és az Egyesült Államokban (több helyszínen), Németországban, Svájcban, Belgiumban, Franciaországban és Romániában. Tel-Avivben kortárs magyar festészeti kiállítást rendeztek (az alkotók között izraeli művészekkel), illetve számos olyan egyedi sorozatot utaztattak (például „Magyarország tájai”), egyéni vagy csoportkiállítást szerveztek, amelyek gazdag szellemi örökségünket, Magyarország kulturális erejét reprezentálhatták.

A magyar Nobel-díjasok arcképcsarnoka

A Magyar Nobel-díjasok arcképcsarnokban szerepel *Lénárd Fülöp, Bárányi Róbert, Zsigmondy Richárd, Szent-Györgyi Albert, Hevesy György, Békésy György, Wigner Jenő, Gábor Dénes, Milton Friedman, Elie Wiesel, John Charles Polányi, Oláh György, Harsányi János, Kertész Imre, Garleton D. Gajdusek* portréja. A kaliforniai bemutatóra újabb arcképpel gazdagodott a sorozat: Avram Herszko portréjával. A

Los Angelesben rendezett kiállítást Oláh György is megtisztelte jelenlétével, Avram Herszko pedig a róla készült portré egyik változatát az elmúlt év őszén személyesen vehette át Koncz Sándortól egy Balatonfüreden megrendezett konferencián.

A legtöbb név sokak számára ismert, és a sorozatban szereplő művészek vagy tudósok szinte mindegyikénél köztudott a magyar kötődés – még az idegen hangzású nevek esetében is.

Az író és Holocaust-kutató Elie Wiesel Máramarosszigeten született, a közgazdász Milton Friedman magyarul beszélő szülei Beregszászról származtak el, a természettudós Carleton D. Gajdusek szülei debreceniek voltak, Avram Herszko Karcagról indult (Herszko Ferenc néven), és az izraeli Műszaki Egyetem orvos-biokémikus professzoraként 2003-ban kapta a Svéd Királyi Akadémia kitüntetését.

„Dobozban a nagyvilág”

A sorozat eszmei rendezője a filmvilág és a magyarság kapcsolata. Boros Attila képzőművész összesen 16 televízió készüléket (dobozt) alkalmazott művészi üzenethordozóként: a megfestett képernyők, mint plasztikus tárgyak jelennek meg. Az esztétikai funkcióhordozó felület jelképes is egyben: a filmeseményt közvetítő tárgy maga is műalkotássá válik.

A képernyő-festmények olyan híres jeleneteket és alakokat idéznek fel, amelyek magyar vonatkozású értékek. Megjelenik például *George Cukor, Tony Curtis, Lugosi Béla, Szabó István, Koltai Lajos, Alexander Korda, Adrien Bródy, Zsigmond Vilmos, Michael Curtiz, Drew Barrymore, Paul Newman, Goldie Hawn*. Ott látható a sorban az ugyancsak magyar származású *Rachel Weisz*, valamint a hazai filmiparnak is presztízt adó, világhírű magyar producer, *Andrew Wajna*, s a kevésbé ismert, de korszakos jelentőségű *Rózsa Miklós*, háromszoros Oscar-díjas zeneszerző, a szimfonikus filmzene megeremítője.

S hogy mi a célja e meglepőnek tűnő kezdeményezésnek? „Azt kívánjuk illusztrálni, hogy a hollywoodi mozizás hőskorában és

jelentős szakaszaiban meghatározó szerepet töltöttek be az emigráns magyar művészek, illetve a magyar származású, vagy rokonsági kapcsolatok révén magyar kötődésű alkotók, s a film újkorában is fontos értékeket adtunk a világnak.”

Még ha nem is teljesen új ez a fajta tárgyalkalmazás a művészetben, a funkció és az esztétikum összekapcsolása egyedi. Nem a műbe emelt, annak szerves részeként kezelt tárgy Boros alkotása, hanem maga a képre (vagy képbe) átfogalmazott tárgy a műve. A legközelebbi rokonságot talán a klasszikus *ready made*-del tartja fenn mindegyik munkája. A készen kapott készülékek ihletett művészi készséggel formálódtak át.

Valóságos tárgy-fétis a televízió készülék is. Boros Attila újrafogalmazta a klasszikus *ready made* jelentését és üzenetét. Nemcsak a dadaizmuson lépett túl, hanem az amerikai pop-arton is. Miközben komolyan vette a tárgyat, mint funkcionális eszközt, művészi üzenethordozó felületet, átírta az eredeti jelentést, a transzpozíciókba iróniát és lírai reflexiót, klasszikus utalásokat és parafrázisokat öntve.

Izgalmas játék: a megvalósítás nem nélkülözi a toposzokat, állandó jelzőket, amelyek egy-egy színészhez, rendezőhöz, operatőröz vagy producerhez kapcsolódnak.

Magán a képernyőn a leggyakrabban a portrék jelennek meg, ám változatos művészi kivitelezésben. S a portrékból nemcsak a jellem rajzolódik ki, hanem annak környezete is: a festmény atmoszférájával utal a művész a filmvilági jelenségekre. Lugossy Drakula Béla képernyőjét szinte elárasztja a művér, Tony Curtis „forrón szereti”, Andrew Vajna joviális kujon voltában maga a kész paradoxon, Paul Newman előtt szinte ma is térdre borulnak a nők...

Nem egy sémára készültek az alkotások – különböző technikai és műfaji megoldásokkal találkozunk. A festmény ötvöződik a grafikai motívummal, a posztmodern kép az archaizálással. A képernyő csupán egyetlen felület a sok közül. Térben körbejárható a tárgy-mű – két oldala, teteje és hátoldala is meg van festve a készüléknek. Ezek az oldalt, fent és hátul látható, gyakran figurális, máskor lírai absztrakt vagy expresszív motívumok kiegészítik a főképet (az arcképet), bennük folytatódik a színész vagy a rendező világa. Így lesz egységes a mű.

A művész nemcsak nézi a filmet, de szembenéz a filmmel. Új kontextust teremtvé, a tévéfestmény-plasztikák a mechanizált kommunikáció sajátos emberi paradoxonjait állítják előtérbe.

VILÁGHÍRŰ MAGYAROK

A *Világhírű magyarok* sorozat képeit szintén Boros Attila készítette, melyben a magyar irodalom és zeneművészet, a magyar örökség nagyjai szerepelnek.

Ott találjuk az arcképcsarnokban például: Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Arany János, Ady Endre, Móricz Zsigmond, József Attila és Kós Károly, valamint Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Bartók Béla és Kodály Zoltán portréját (a négy zene-szerzőről készült arcképfestmény reprodukcióit a következő lapon látjuk).

Az őszi San Diego-i bemutaton eredetileg csak a *Magyar Nobel-díjasok* szerepeltek volna, indokolt azonban a *Világhírű Magyarok* bemutatása is. Ez utóbbi sorozat két új festmény-nyel és egy régi fotográfiával bővül: elkészült időközben az életének utolsó időszakát éppen San Diegóban töltő Márai Sándor, valamint Wass Albert arcképe is, illetve Koncz Sándor birtokában van egy Munkácsy Mihályról készült archív fotó, amelyet szintén be kíván mutatni az amerikai közönségnek.

Az utóbbi példák a Nobel-díjasokhoz (vagy éppen Bartókhoz) hasonlóan azt is érzékeltetik, hogy nagyjaink – bár elszakadhattak fizikailag a földrajzi szülőföldtől, de – mindvégig magyarok maradtak, s képességeiket egyaránt kamatoztatták a magyarságért és Amerikáért, a nagyvilágban mindenütt a magyar kultúrát képviselve.

**Magyar zeneszerzők
a Világhírű magyarok között
Boros Attila arcképcsarnokából**

Bartók Béla és Kodály Zoltán

***lent:
Liszt Ferenc és Erkel Ferenc***

Kövér József Petrányi-mellszobrának avatása a az orvosegyetemen

---

Tudományos ülés keretében emlékeztek június 18-án Petrányi Gyula akadémikusra, s ekkor leplezték le dr. Kövér József Holló László-díjas szobrászművész Petrányi-bronzmellszobrát a debreceni orvosegyetem emlékparkjában.

Petrányi 1950-ben lett tanszékvezető egyetemi tanár, 1967-ig vezette az I. és a II. sz. Belgyógyászati Klinikákat, volt a DOTE dékánja és klinikai rektor-helyettese. Több mint 20 éven keresztül kutatta az autoimmun betegségek diagnosztikáját és terápiáját. 1984-ben avatták a DOTE díszdoktorává, 1995-ben Széchenyi-díjat kapott.

A DEOEC szoborparkjának kialakítását 2005-ben kezdték el Tankó Béla, a Biokémiai Tanszék első igazgatójának mellszobor-avatásával.

Az orvos- és egészségtudományok debreceni kötődésű, kiemelkedő, iskolateremtő személyiségeinek, professzorainak sorában Krompecher István anatómus professzor és Sántha Kálmán akadémikus, az Idegklinika egykori igazgatója következett 2006-ban, majd Went István, a DOTE Élettani Intézete néhai igazgatója, Endes Pongrác professzor, a Kórbonctani Intézet vezetője, Kesztyűs Lóránd akadémikus és Kettesy Aladár szemészprofesszor szobrát avatták.

Az idén tavasszal Jeney Endre egyetemi tanár kapott mellszobrot.

Dr. Petrányi Gyula
belgyógyász
akadémikus
1912–2000

A klinikai immunológia és az autoimmun betegségek kutatásának magyarországi megalapozója

---

A 47. HAJDÚSÁGI NEMZETKÖZI MŰVÉSZTELEP idényét július 2-án az elmúlt évi Káplár-nívódíjas brazilai festőművész, Tarcisio Viriato önálló kiállításával nyitották meg Hajdúböszörményben, a Silye Gábor Művelődési Központban. A művésztelepre az idén is kevesebb alkotót, mindössze 16 művészt tudtak meghívni. A szimpózium-programokkal színesített telep idei termését a lapzárta után rendezett záró-kiállításon mutatták be, s ekkor nevezték meg a díjazottakat is. *(Minderről a Néző • Pont következő kötetében számolok be.)*

HERPAI JÓZSEF grafikái Nagyrábén

Herpay József festő- és grafikusművész hagyatékából régiségvásáron jutott hozzá egy vaskos mappányi tanulmányrajzhoz Bodó István debreceni gyűjtő, aki egy állandó kiállításra való válogatást adományozott ebből a nagyrábéi művelődési háznak és általános iskolának – az adományt júniusban vette át a két igazgató, Kocsis Csaba és Bíró Gyula. Bodó Istvánnak azért esett e településre a választása, mert az idén éppen öt éve elhunyt Herpai József (1931–2005) festő és restaurátor Nagyrábén született. Bátyja részt vett a képzőművészeti főiskolai diákok forradalmi mozgalmában, majd több diák-társával együtt disszidált.

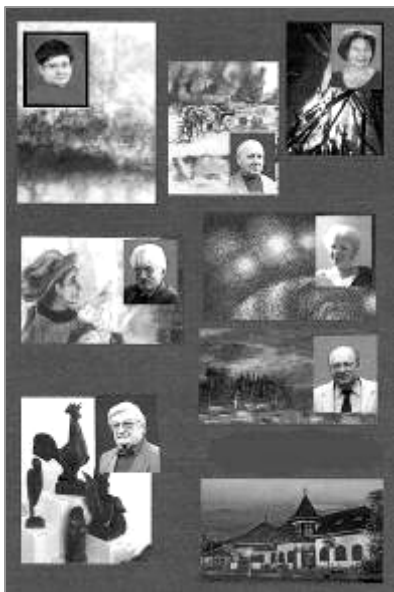
Az egykori nagyrábéi szomszéd, Nagy Károly szerint (aki az MTI szófiaí tudósítójaként is dolgozott) ennek azért volt jelentősége Herpai József életében, mert a korábban utánzásmentaként szolgáló bátyja távollétében immár megkezdhetette önálló művészi karakterének felépítését – 1958-ban fel is vették a főiskola festő szakára, ahol mestere volt Kádár György és Barcsay Jenő.

Részben pszichés „terheltsége” miatt hagyta abba a stúdiókat, de továbbra is festett és rajzolt – képeit *Herpay* névvel szignózta –, fizikai munkát vállalt Óbudán, majd Debrecenben, míg leszálalékolták. A tájképek és csendéletek mellett szívesen készített portrét (bár e műfaj darabjai csak ritkán bukkannak föl a műtárgypiacon), s óvatos kísérletek is megfigyelhetők nála egy-egy téma absztrakt megközelítésére.

HÉVÍZEN A DEBRECENI OKIT

Az Országos Képző- és Iparművészeti Társaság debreceni csoportja tagjainak alkotásaiból rendeztek július 31-ig látható kiállítást Hévízen, a Csárda Galériában.

A tárlaton nagyobb számban festményeket mutattak be – Barkó Erika (†), Kelemen Béla, Lackó Szilágyi Imre, Luczi János és Medveczky Nóra műveit –, de képviseltette magát a fotóművészet (Fene Kata) és a szobrászat (Csedreki László) révén. Az OKIT debreceni csoportja rendszeresen bemutatkozik Debrecenben, de több kiállítást rendeznek országszerte is.

Sinka István-portrét kapott Gyomaendrőd

Az Erdélyi Márta által 2009-ben útra indított „*Végy karjaidra, idő...*” című Sinka István-émlékműsort tavaly ősszel Gyomaendrődön is bemutatták.

Ott volt a zenés irodalmi esten a debreceni Karacs János festő, a Déri Múzeum munkatársa is, aki meglepődve értesült arról, hogy az e sorstájhoz is oly közeli életművet alkotó költőnek, népi írónak nincs portréábrázolása a helyi közintézményekben.

Elkészítette hát a költő portréját, s azt június 25-én – Katona György emlékkiállításán s a Holló László Alkotótábor harmadik idényének bemutatkozó tárlatán – a Vidovszky-képtárnak adományozta; a művet dr. Szonda István igazgató vette át.

Karacs János festménye Sinka Istvánról

Nagy Sándorné Hirsch Katalin

első alkalommal vett részt a gyomaendrődi Holló László Alkotótáborban – itt látható festménye a csoportkiállításon szereplő öt képe egyike. A táborba meghívást kapott még Andics Árpád, Bácskai Varga János, Cs. Uhrin Tibor, Luczi János és Komiszár János; az alkotótábor vezetője dr. Dénes Zoltán. Az itt született művekből a Vidovszky-képtár és helytörténeti gyűjtemény kortárs anyaga gazdagodik.

Utazások sorsok, terek, idők és lelkek között – Hajdúhadházon

---

Külső és belső utazás egy zarándokúton címmel rendezett író-olvasó találkozót június 4-én a Földi János Könyvtár, Emlékház és Hajdúhadházi Galéria, ahol Csordás Ica és Pajzs Ágnes beszélgetett a mindennapi élet allegóriájaként is felfogható zarándokutakról. Egy héttel később (június 10-én) Rostás-Farkas György József Attila-díjas költő volt a vendég az „Indiától hazáig” – Amit a cigányságról tudni kell című esten, melyen Vértessyné Sallay Olívia vezetésével a Bocskai István Két tanítási Nyelvű Általános Iskola és a dr. Földi János Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény tanulói működtek közre.

A Déri Múzeum *Múzeumok Éjszakáján* rendezett műtárgybemutatójára és programjaira minden eddiginél többen, 7200-an voltak kíváncsiak. Csak ez alkalommal volt látható az az 5 500 éves (a balatoni autópálya-építéseket megelőző feltáráskor előkerült rézkori maszk, melyet máig régészeti szenzációként tartanak számon – a bemutatóhoz a múzeum munkatársai egy olyan filmet is készítettek, amely rekonstruálja azt a feltételezett áldozati szertartást, amelyhez a maszkot viselték.

Az összesen hat helyszínen – valamint a Medgyessy-emlékmúzeumban – zajló számos program között Béke Csaba lant- és gitárművész előbb a gyerekeknek, majd a felnőtteknek adta elő „Széles ez föld hátán vitézek kik vagytok...” című műsorát a Munkácsy-teremben (ahol a Krisztus-trilógia helyén – annak pécsi bemutatása miatt – magyar történelmi festmények láthatók)

Az 5.500 esztendőös maszk és a hozzá kapcsolódó, folyamatosan vetített kisfilm bemutatójára is ezrek voltak kíváncsiak.

A Déri Múzeum előtti téren a karneváli hangulat után a Debreceni hajdú Táncegyüttes vezetett vissza a népi kultúrához; a Szárnyas Sárkányok pedig Szent György és a sárkány produkciójával lopta be a humort is a programokba

Fotók: LUKÁCS TIHAMÉR

Csokonai Vitéz Mihály Szellemi Műhelyért
„Élet-fa” Közhasznú Alapítvány

SZ. KÓCZIÁN MELINDA képzőművész tűzzománc és pasztell munkáiból még az elmúlt évben nyílt (férjével, Szilágyi Imre grafikusművésszel közösen rendezett) kiállítás a Csokonai Ház kávézó-galériájában. Az anyag több hónapon keresztül fenn állt, s alkalmunk adódott a két technika közös hangulati és látásmódbeli gyökereit visszakövetni.

Kóczyán Melinda előbb a tűzzománccal jelentkezett (még a '90-es években, debreceni és hajdúböszörményi kiállításokon), aztán kipróbálta aztán a linómetszés technikáját, majd 2003-ban egyik alapító tagja volt a Pasztellfestők Egyesületének, mely – debreceni központú országos szervezetről

lévén szó – rendszeresen rendez csoportkiállításokat országszerte és a határokon túl.

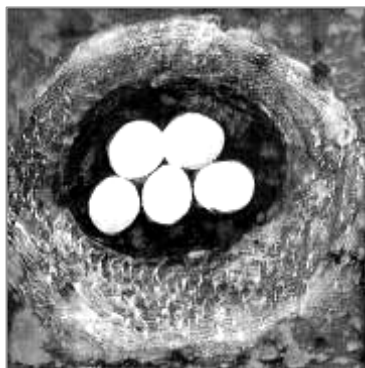
A művész zománcképein jobbra a stilizált és szimbolikus tömörítésekre törekszik – általa a mindennapok közvetlen tárgyi és elsősorban természeti világát bontva ki egy, a jelképiséggel társuló asszociatív mezőbe, így az ösztönös-archaikus gondolati párhuzamokat kap –; pasztelljei készítésekor pedig többnyire a hangulati állapotok vezérlik. (Megjegyezzük azonban, hogy az épületmotívumok alkalmazásakor, a motívum-társítások és -kiemelések révén, a pasztellen is felbukkan a szellemi továbbgondolás lehetősége.) A krétaszín (a belőle kibontott forma) s a felület puhasága sokszor dalszerű, a tűzzománccok pedig afféle ballada-kellékek is lehetnének...

Sz. Kóczyán Melinda műveiből:

Tánc (pasztell – fent);

Fészek (zománc – lent); „Őszi-kék”

(pasztell – jobbra)

NAGY SÁNDOR ZOLTÁN
grafikusművész május végén jelentkezett a Csokonai Házban öt héten keresztül fennálló új önálló tárlatával. A gazdag összeállításban helyet kaptak a (korábbi *Néző* • *Pont*-kötetekben bemutatott) Kálvin-lapok, valamint a belső struktúrával és a formakeretekkel egyaránt kísérletező sokszorosító grafikák.

Részlet Nagy Sándor Zoltán grafikai kiállításáról

GOGUCZ NÓRA KIÁLLÍTÁSA

Hogyan lesz a kagyló héjaiból madár? S mitől vérzik a kagyló-szárny töve?

Hogyan röpül az örök hóhatár fölött, mint ha az éjjeli tengert látná, és gomolygó hegygerinccé emelkedő hullámai hirtelen megszívárványosodnak egy felzúzó villámtól a viharban, ahogy egymáshoz csapódik az idő és a tér?

Miként csendesül csipkefodrossá az imént még féke nélküli víz a lélekparton?

Hol és hogyan, milyen illúzióban húzódik a kék horizont, a távolság és a reményé, az élet születésének helye és az életet teremtő akarat között?

Hogyan ér el az este, hogyan telepszik rá a vízre a pára, hogyan sítstereg rá az ég a fákra, milyen puha álmokat béget Isten égi nyája?

Milyen messze van, aki vár, vagy éppen itt, mögöttem áll, csak észre sem vettem, hogy egymáshoz pirulunk a nádak alkonytűzével, könnyű csendben, nehéz szívvel, beleragadva a part fűvébe, meztelen talpukat élükre téve?

És milyen lesz majd a tél? – Pasztell-hideg remegés fut át a bőrön, míg kopasz fák közt

keressük nyomunkat, de oly puhán és óvatosan érinti csak a bőrt, mint amikor bebugyolálja félszeg álmainkat a remény?

S miért álmodunk sötétet is, halált, félelmet, minek még tárgya sincs, csak rászorítja mellkasunkra magát egy túlvilági arc; miért álmodunk sírást, hogy felriasszon, könnyecseppet halotti maszkon?

És zuhanó Krisztust?

De lám, a tüske marta homlok mindjárt moccan, ébreszti-hívja őt a fény, az ernyedtt izmok újra megfeszülnek, már nem zuhan – emelkedik a fény felé.

Az űr már megszűnt semmi lenni, a kozmosz kráterét a teremtés áttöri, minden mozog, kavarog, forr és parázslík, csak az a pont a mozdulatlan, mi én vagyok, magamban.

A barna éjbe vörös kód szítál...

A Veresegyházon élő Gógucz Nóra kiállítása július 2-án nyílt meg a debreceni Csokonai Házban.

Festészetről úgy vélik: az nem csupán ábrázolás vagy kifejezés, hanem megismerési módszer, mely a hétköznapi tapasztalat határain kívül esőt is érdekkörébe vonja, megfogalmazva az érzékeinkkel fel nem fogható jelenségcsoportokra irányuló kérdéseket. Tájékepei nem tájképek, hanem a látomások és festőgesztusok találkozásának helyei, olyan helyek, amelyekre belépve, a nézőnek is szerepe van az értelmezésben. Így adódhat, hogy megkérdezzük: Hogyan lesz a kagyló héjaiból madár?

A Ludvig Nemzetközi Művésztelep – a Nagykanizsa melletti Kendlimajorban működő alkotóközösség – 18. nyári szimpózium-idejének záró-kiállítását rendezték meg június közepén a kolónia galériájában.

A telepen 37 művész vett részt, a 15 hazai alkotó mellett érkeztek művészek Ausztriából, Bulgáriából, Olaszországból, Oroszországból, Romániából, Spanyolországból, Szlovéniából, de az Amerikai Egyesült Államokból is. Ludvigék nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően egyre bővülnek a távol-keleti együttműködési lehetőségek: ezúttal három művész érkezett Malaysiából, egy pedig Szingapúrból.

A IX. Zalaszentgróti Szimpózium záró kiállítását rendezte meg július 17-én a Kiskastély Galériában a Villa Negra Művészeti Közhasznú egyesület Csoma Gábor, Józsa Pál, Kuti László, Lelkes A. Gergely, Lelkes Márk, Lestyán Goda János, Mata Attila, Máthé Krisztián, Meszlényi-Molnár János, Miksa Bálint, Nagy Edit és Rajcsók Attila munkáinak egy napos bemutatójával.

A szimpózium nyitásakor, július 2-án leplezték le Zalaszentgróton Lelkes Márk szobrászművész gróf Széchenyi Istvánról készített bronz mellszobrát.

„Egyedül az igazság győzhet / s azt csak kutatás útján lehet / megtalálni; a természet felett / úgy szerezheted meg az uralmat./ hogy megismered.” – Irinyi János (1817-1895)

Éppen egy esztendeje, 2009. augusztus 30-án nyílt meg Létavértesen az Irinyi János Kiállítóhely, amellyel a város Irinyi János, a zaj nélkül lobbanó gyufa feltalálója előtt tisztel meg. A gazdag életutat családi tárgyak, fényképek, leírások, gyufa-makett, újságcikkek mutatják be. Irinyi életéről, a kiállítóhely gondolatáról és berendezéséről alább **Korompainé Mocsnik Marianna és Korompai Balázs**, a kiállítás rendezői számolnak be a *Néző • Pont* olvasóinak.

Irinyi János édesapja uradalmi tisztartó volt Mandel báró nagylétai birtokán. Ezt és saját vértesi birtokát korszerű mintagazdasággá fejlesztette, és többféle mezőgazdasági gépet is alkalmazott. Korának haladó és művelt gazdáik közé tartozott. Cikkei a *Mezei Gazdában*, a *Gazdasági Lapokban* és az *Ismeretetőben* jelentek meg. Édesanyja Johan Rozália. Irinyi János a család harmadik gyermeke volt. Elemi iskoláit Nagylétán végezte 1823–27 között. Nagyváradon középiskolai tanulmányokat folytatott 1834-ig. Aztán a debreceni Református Kollégiumban jogi diplomát szerzett 1836-ban. Édesapja előkelő állást szánt legidősebb fiának, ehhez a legjobb a jogi pálya volt. Irinyi a jeles jogi diplomával eleget tett édesapja elvárásának. Majd beiratkozott a bécsi Politechnikumba. Itt vegytant hallgatott.

A kémia tanára ekkor az erdélyi származású Meissner Pál volt. Egyik kísérlete adta az ötletet Irinyinek, hogy kén helyett foszfort kellene használni a gyújtáshoz. Még aznap, 1838. december 18-án, elkészítette az első biztosan, zaj nélkül fellobbanó gyufát, a foszforos gyújtót. Léteztek már ekkor különböző gyújtóeszközök, de bizonytalan és sokszor veszélyes voltak miatt Irinyi találmánya valóban nagyon fontos mozzanat volt. Mivel ekkor Magyarországon még nem lehetett találmányt bejegyeztetni, osztrák szabadalmat viszont Irinyi nem akart, ezért felfedezését eladta Rómer Istvánnak. Rómer – Bécsben lakó magyar kereskedő – volt a Rómer és Treviani gyufagyár megalapítója. Hamar felismerte a találmány anyagi hasznát és 60 forintért megvette Irinyitől. Ez az összeg fedezte később Irinyi János nyugat-európai tanulmányútjait.

Bécsben Verosta patikussal közös gyógyszerterázt működtettek, amely tűzijáték ké-

szítéssel is foglalkozott. 1837 decemberében tanulmányútra indult. Előbb Berlinbe utazott, ahol az ágyú- és robbanóanyaggyártásban gyakornokként dolgozott, itt jelent meg első tudományos munkája 1838-ban, 21 éves korában. Innen vegyészmérnökségre indult tovább. Járt Magdeburgban, Kölnben, Düsseldorfban, Frankfurt am Mainban és Stuttgartban. Hohenheimben beiratkozott a híres mezőgazdasági akadémiára. Itt a korszerű mezőgazdaság elméletével és gyakorlatával ismerkedett meg. Innen hozta haza a modern munkaeszközöké mellett a talajszerkezet és a talajerő-gazdálkodás ismeretét is. Hohenheimben gazdász oklevelet szerzett. München, Salzburg és Bécs érintésével tért haza 1838 végén, kora egyik legfelkészültebb magyar vegyészeként.

Hazaérkezése után Pesten telepedett le. Elhatározta: „gyszergyárat” alapít Pesten és 1839. december 19-én sikerült is elindítania azt a kis üzemet, melyben az általa feltalált robbanásmentes gyújtók gyártása elindult. Az ellenségeskedés, a gazdasági féltékenység miatt a Nyár utcai üzemet a kezdeti fellendülés és sikerek miatt 1841-ben kénytelen volt a mai Mikszáth térre költöztetni, pedig ekkor már 50-60 munkással dolgozott és napi félmillió gyufaszálat is készítettek. A konkurencia, Rómer Istvánnal az élen, mindent elkövetett Irinyi ellehetetlenítésére. Ezért – és a hatóságok súlyos bírságai miatt is – továbbköltözött a Városház térre. Anyagiilag megrendült, kénytelen volt Schönwald Hermannal társulni. A Király utcában folyt tovább a termelés, de Schönwald mesterkedései miatt 1844-ben Irinyi abbahagyta a gyufagyártást. Hazaköltözött Nagylétára.

1847-ben írta meg a vértesi bécsiszériú tanúán a *Vegyten elemei* című nagyobb mun-

kájának első kötetét. 1847 őszén saját költségén nyomtatta ki Nagyváradon. Sajnos a további két kötet nem készült el. A magyar kémiai szaknyelv kialakulásában mérföldkövet jelentett ez a könyv, Irinyi ugyanis magyarosította az elemek neveit.

Birtokain a gyakorlatban is bevezette a hohemheimi akadémián tanultakat, ő alkalmazott először olyan gépet, mely elvégezte a szántást, vetést és a boronálást egyben. Kémiai tudását és mezőgazdasági ismereteit számos talajjavítási módszer kialakítására fordította. Így a fahamu felhasználását, a szikes talajok gipsszel történő javítását ő dolgozta ki.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcban is fontos szerepet játszott. Öccse, Irinyi József a 12 pont összeállításánál figyelembe vette testvére egy korábbi levelét, melyben a magyar nép függetlenségéhez szükséges reformokat sorolta fel.

Kossuth 1849-ben felkérte egy hadtápbázis felállítására és megszervezésére, lőpor- és ágyúgyártásra. A Nagyváradon létrehozott központ Irinyi kiváló szervezőképességének köszönhetően nagyszerűen működött. Később Kossuth Nagyváradot a magyar Birminghamen néven emlegette.

A szabadságharc bukása után testvérével együtt az Újépületben raboskodott és hatévi börtönrre ítélték. 1850-ben egy rendkívüli amnesztia miatt testvérével együtt kiszabadult. Édesanyját már a fogsága alatt elvesztette, édesapja 1856-ban halt meg. Ezzel rá hárult a 100 hold körüli birtok minden gondja, baja. 1866-ban feleségül vette Baranyi Herminát. Két gyermekük született, de Janka és Lajos is gyermekkorukban meghaltak.

Birtokain, sajnos, a korszerű művelés nem hozta meg a várt eredményt. Ebben nagy szerepet játszott emberei hozzá nem értése, bérelője csődje. 1872-ben hivatalt vállalt a debreceni

István-gőzmalomnál, de ellenőre volt a debreceni cukorgyárnak és a Tisza Biztosító Társaságnak is. Feleségével beköltöztek Debrecenbe, a mai Kossuth utca 61. szám alatt laktak. 1888-ban meghalt felesége, 1892-ben nyugdíjazását kérte a gőzmalom társulattól és visszatért vértesi tanyájára.

1895. december 17-én, 78 éves korában hunyt el. A vértesi temetőben temették el december 19-én.

A kiállítóterben régészeti leleteket, néprajzi tárgyakat tartalmazó vitrinek mellett egy 1920–30-as éveket idéző, egyszerű gazdálkodó család lakásába is bepillantathatunk. Sok olyan tárgyat láthatnak a vendégek, melyeket már nem használunk, de nagyszüleink még dolgoztak velük, használták őket. Ilyen többek közt a csobolyó, a gereben, a bilyogzóvas, a kőpülő vagy a ködmön.

A helybeliek adakozásának köszönhetően a kiállításban iskolatörténeti anyag is helyet kapott. A helyi művésztelep alkotásai közül azok láthatók, amelyek Létavértest és környékét ábrázolják. Helyi fotósok gazdag anyaga mutatja be a település látványait, közintézményeit. Úgyes kezű népművészek munkáit dicsérik a vitrinekbe került csuhébabák és fafaragások is.

A kiállítóhelyen több korosztály számára összeállított múzeumpedagógiai feladatlapok várják vendégeket. A Korompai házaspár további látványoként javasolja még a szomszédságban található arborétumot és a város ipari műemlékét: az élő vízre épített vízi vágóhidat.

*Korompainé Mocsnik
Marianna rendhagyó
tárlatvezetést tart*

A LÉTEZÉS RITMUSA

Reigl Judit életmű-kiállítása a debreceni Modemben

Reigl Judit kiállításáról jó néhány látogató felemás érzésekkel távozik: el is hiszi, meg nem is, gondolja is, meg nem is, töprenkedik, hogy vajon alulművelt-e a nyugati divathoz, hogy a nagy képek mögött valóban nagy tartalmak vannak-e, vagy pedig annak örül egyáltalán, hogy ismét van lehetősége a szemét edzeni a modern művészethez.

Létezik ugyanis egy hivatalos (vagy legalábbis az erőteljes kanonizáló szándéktól vezérelt) művészettörténeti értékelés, aztán ott van az egyszerű néző fölött emlegetett bizonytalansága: hogyan is egyeztethető össze mindaz, amit a sajtóanyagban vagy a falakon olvas azzal, amit a falakon lát; és közben az elfülett megjegyzésekből formálódik egy virtuális vendégkönyv.

Úgy gondolom, hogy a nézői magánvéleménynek a befogadásban ugyanolyan fontos szerepe lehet, mint a hivatalos kritikának, abban a vonatkozásban mindenképpen, ahogyan Paul Valéry hitte a művek jelentéséről, miszerint „verseimnek értelme az, amit az olvasó tulajdonít nekik”. A néző tulajdonította képjelentésekből adok most közre egy kis csokrot, majd egy objektivitásra törekvő, a kanonizáló szándékkal részben egyet is értő kritikát olvashatnak (melynek szerkesztett változata egyébként korábban megjelent a www.nagyitas.hu online felületen).

S míg rögzítem emlékezetemben ezt a virtuális „vendégkönyvet”, magam is hozzáteszek egy szójátékot, amit végső soron – az objektivitás igényével téve félre az értetlenkedéseket – a kiállítás egészére érvényesnek érzek:

A „választott nép” szenvedése – és a „választott lét” szenvedélye

Reigl Juditot (1923) a legjelentősebb magyar származású kortárs festőként illeti a debreceni Modemben június közepétől szeptember 19-ig 1 300 négyzetméteren rendezett életmű-kiállításához készített sajtó-, illetve reklámanyag. S habár a minősítésben szereplő „leg” szócska kizárólagosságával ez esetben sem árt óvatosan bánni, az viszont tény, hogy Reigl az egyetlen olyan magyar származású kortárs művész, akinek alkotásai ott vannak a legfontosabb nemzetközi kortárs gyűjteményekben (New Yorkban a Metropolitan Múzeumban és MoMA – Museum of Modern Art – falain; Lon-

„Messziről jött ember azt mond, amit akar” – hallom a megnyitón, s érzem is a keserű szájít a levegőben, a megjegyzéssel arra is utalva: hajlamosak vagyunk a hírességet összekeverni a „külföldiséggel”. S hogy a képek százmillió-kért kelnek el? – Amerikában még ennél is nagyobb örültségekre hajlandók a gazdagok.

A neves (éppen ezért most nem nevesített) muzeológus ismerősöm idegen-ajkú vendégeit kísérte végig a kiállításon. Az Ember-sorozat előtt megpihentek, köszönt nekem, s ezt súgta:

„Egy idős asszony emlékei a férfiről, lankadt és merev állapotban.”

Én hozzátettem: akkor még csak negyvenes asszony volt (a '60-as évek közepén), s tulajdonképpen művészileg is előremutató a megközelítés, mert vagy jó két évtizeddel korábban alkalmazta az időközben divatba jött testkultusz antropológiai toposzait, és nekem semmi bajom nincsen az Emberrel.

„Ez a leépülés folyamata” – jegyzi meg egy műértő a monumentális *Folyamat*-festmények előtt, de néhány pillanat elteltével helyesbít: „Soha nem tudtam megérteni az olyan művészeket, akik eleve a múzeumoknak festenek.”

Majd ezt hallom: „Legközelebb csak akkor jövök el, ha végre debreceni művészek is szerepelnek valamelyik kiállításon!” Ennek semmi köze nincsen Reigl Judit művészi nagyságához, ám azzal egyetértek, hogy a Modemnek nem lenne szabad lenéznie otthonadó városát.

donban a Tate Modern, Párizsban a Pompidou központ gyűjteményében), művei az állandó kiállításokon is szerepelnek, s Moholy-Nagy László mellett Reigl Juditot tartják igazán számon például Amerikában.

S nem is elsősorban magyarként, hanem francia művészként. 27 évesen, 1950-ben emigrált Franciaországba – a biográfiai mítoszszemek szerint többszöri szökési kísérlet után jutott át a vasfüggönyön –, s ott azonnal a szürrealizmus vonzáskörébe került. André Breton 1954-ben rendezett számára kiállítást, ebből a korszakból származó egyik képe a Pompidou állandó szürrealista anyagának része, és Debrecenben is látjuk a szürrealista közterek sajátos átíratait – köztük a *Hasonlíthatatlan gyönyör* című képpel –, ám e stílus szinte semmit nem adott hozzá művészetéhez, így a tudatalatti tartalmak kifejezéséhez inkább az absztrakciót és a látszólagos tudatkontroll nélküli gesztus-kifejezést választotta.

A létezés ritmusa című kiállítás megnyitóján (Fotó: modemart)

(A művész ama kijelentését, hogy már semmi újat nem kapott a szürrealizmustól, úgy is értelmezhetjük a korai képek alapján, hogy ő maga már semmit nem tudott hozzáadni ahhoz. Ez egyébként nem baj, hiszen a szürrealizmus – bármilyen gazdag lehetőséget kínálna is a tudatalatti feldolgozása vagy kifejezése – mesterségesen kreált, zárt és folyton önmagát ismétlő világ, és valóban jó szürrealista képek René Magritte műhelyén kívül csak akkor születtek, amikor még a kifejezést sem ismerték, lásd Bosch vagy Grünewald és Goya zseniális ösztönlátomásait. Mindenképpen értékelendő, hogy Reigl felismerte eme kezdeti kísérletek hiábavalóságát.)

S nemcsak a figuralitást hagyta el, de az ecsetet is, a festék felhordására, a spaknit helyettesítő hajlított fémdarabtól egészen a szivacsig, számos eszközt használt, saját testét és kezét – sőt, még a lépteit is. Itt van ugyanis (például) a *József Attila Város peremén* című költeményére asszociáló – „...puha szárnyakon száll a korom, / s lerakódik, mint a guanó, / keményen, vastagon” –, nagyméretű képekből álló *Guano-sorozat* az 1960-as évekből.

Reigl Judit egyik alkotása a Guanó-sorozatból

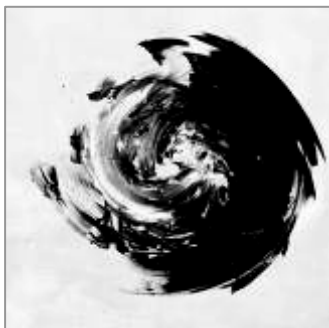

A *Robbanás*-ciklusban vagy a szerepanalitikus megközelítést kozmikus távlatokba is emelő *Dominancia-központ* alkotásában (a szintén a '60-as években született *Tömbírás*-képekben felidézett automatikus írás mintájára) az automatikus festés elvét követte: a látható világ mozdulatai helyett a láthatatlan belső ösztönös gesztusait vetítve ki az egyre nagyobb felületekre.

A Robbanás-ciklus egyik műve; lent: Dominancia-központ

Itt már meghatározó szerepe volt a véletlenszerűségnek, amit – paradox módon – éppen az ösztönelv szabályozott, a pillanatnyi belső indulat gyors megragadása, a *Guano*-sorozat darabjai azonban egy hosszabb, spontán érlelődési folyamaton mentek keresztül. Ezek a nagyméretű felületek ugyanis úgy születtek, hogy Reigl Judit a korábban elrontottnak gondolt képeit egyszerűen a műterem padlózatára dobta. Ezeket járkált évekig, s nemcsak a léptek lepték be a felületet, hanem a por, a festék is, a vásznak egymáshoz és a talpak mintájára gyűrődtek, s az így létrejött formákat később egy vásznonra applikálta.

A folyamatot (és a benne rejlő koncepciót) itt még csupán a rátalálás élménye bontotta ki, de a '60-as évek végére egyre nyilvánvalóbb lett: Reigl számára a művészetben mindvégig működő teremtés, illetve a művésztől független létezés folyamatának allegorikus kifejezése adja meg artisztikumának máig tartó fő irányát. E „folyamatban” fel-feltűntek a figurális elemek is – például a Modemben szintén látható, *Ember* című sorozatában, melynek darabjai a test és a testiség, avagy a drámai torzó transzpozíciós formáiból vezetnek az egzisztenciális értelmezés felé –, ám újra és újra visszatért a létezés ritmusának nonfiguratív megragadásához.

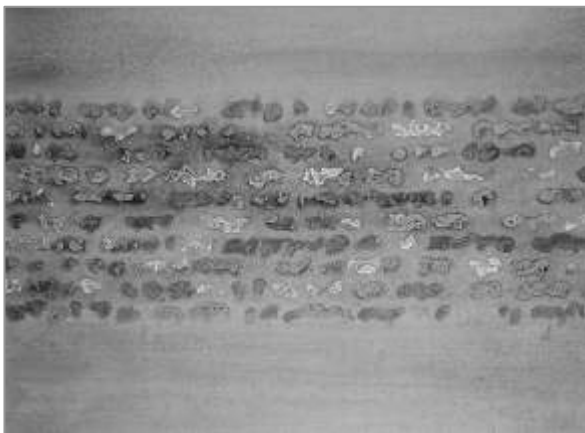
Több mint harminc évvel ezelőtt, az 1970-es évek közepén kezdte megalkotni *Folyamat* című sorozatának darabjait. A hatalmas (6–8 négyzetméteres) vásznonon – a debreceni kiállításon *A létezés lüktetése* címet viselő részlegben – látszólag nem történik semmi, úgy tűnik, mintha horizontálisan variált, test- vagy testrészelnyomatokra emlékeztető sormintákat kapnánk, s a kísérlet valóban rizikós. Amennyiben el tudjuk fogadni eme ösztönlenyomatokat valamilyen archaikus kottaként, még mindig kérdéses, hogy megszólal-e általuk a zene. Persze, ehhez kell a hangszer is: az ember.

Reigl Judit viszont megszólal. Párizsból megérkezett a debreceni megnyitóra és két-kötetes albumának bemutatójára, Gulyás Gábor, a Modem igazgatója pedig egy filmre vett beszélgetést ad a 87 éves művésszel. S ha már a folyamatról szoltunk, ebben a kisfilmben látható a kiállítás legizgalmasabb művének számító, kifejezetten erre az

alkalomra készült monumentális tusrajz több fázisa. A második emeleti tereket összekötő folyósón állították ki Reigl 23 méter széles tusrajzát, melynek három darabja egyenként 60 centiméter magas és 7,6 méter hosszú. Jól illusztrálja ez a mű, hogyan lesz a tus és a szivacs segítségével látható a belső mozgás, avagy maga a folyamat.

A művész által alkalmazott „*mouvement*” kifejezés a mozgás, a mozdulat mellett a transzpozíció, az áthelyezés szinonimája is, de jelenti a tempót (a zenében) és a lendületet (az irodalomban); jelenti a haladást, avagy a kétséges értelmű fejlődést, illetve magának a folyamatnak (*déroulement* vagy *procès*) a gesztusokban tetten érhető állomásait. A saját mozdulat (*son propre mouvement*) pedig a saját elhatározásból való cselekvésre utal.

Valóban egy olyan konceptuális gesztusfestészetről van szó, mely bizonyos értelemben rokonítható a „fából vaskariká” jelenségével. Talán ezért figyelhetek föl rá a világ nagy modern múzeumai, Reigl Judit ugyanis olyanra vállalkozott, ami csak keveseknek sikerült: összebékíteni a szürreális alapú ösztönit az absztrakttal, a figuratív kifejezést a gesztusfestészettel, a „választott nép” szenvedésben való bolyongását a „választott lét” szenvedélyes öntudatával, a divatot a személyes hang hitelességével, a nőiséget egy kemény férfi karakterével...

Reigl Judit
egyik munkája
a *Folyamat-ciklus*ból

Az Aviva Képzőművészeti Díj jelöltjei

Az idén második alkalommal jelöltek fiatal képzőművészeket az Aviva-díjra, azzal a céllal is, hogy új dimenzióba helyezték a kortárs művészetet, megismertessék azokkal, akik kevésbé voltak erre nyitottak. A jelöltek és díjazottak csoportos kiállításon mutathatják be munkásságukat ősszel a Műcsarnokban, egy teljes hónapon át.

Az idei jelöltek között van Németh Hajnal, akinek művészetét az összetett és átgondolt audiovizuális kísérletek fémjelzik, amelyek korunk vizuális kultúrájára, látványtársadalmára és mediális komplexitására egyaránt reflektálnak (jelölője: Hornyik Sándor). Esterházy Marcell Párizsban él (öt Karvalits Ferenc jelölte), s magát a művészeti ágaktól független képzőművészként definiálja. Bencsik Barnabás jelöltjei a Gróf Ferenc és Jean-Baptiste Naudy (művészpáros), interdiszciplináris tevékenységük leírására olyan terminusokat használnak, mint politikai design, kísérleti közgazdaságtan, területiális ergonómia és társadalmi manipulációs technológiák. Ugyancsak művészpárost jelölt Páldi Livia: a Tehnica Schweiz tagjai László Gergely és Rákosi Péter. Batykó Róbert (Szűcs Attila jelöltje) „kommunikációs szemétből hoz létre strukturált festői felületet”, Hans Knoll pedig Katarina Ševicet jelölte, aki „történelmi, társadalmi és intézményi struktúrákat tesz láthatóvá, indirekt módon.”

**A 2010. évi T/39. sz. törvény
a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről**

Preambulum

„Mi, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének tagjai, azok, akik hiszünk abban, hogy Isten a történelem ura, s azok, akik a történelem menetét más forrásokból igyekszünk megérteni, hazánkért és a magyar nemzet egészéért, az Alkotmányban rögzített felelősségünk jegyében, a magyarság egyik legnagyobb történelmi tragédiájára, a történelmi Magyarországot szét-daraboló, s a magyar nemzetet több állam fennhatósága alá szorító, 1920. június 4-én aláírt békediktátumra emlékezve, számot vetve e békediktátum által okozott politikai, gazdasági, jogi és lélektani problémák máig tartó megoldatlanságával, egyaránt tiszteletben tartva a magyar nemzet érdekeit és más nemzetek jogát arra, hogy a magyarság számára fontos kérdésekről másként gondolkodjanak, attól a céltól vezetettve, hogy e cselekedettel hozzájárulunk a Kárpát-medencében együtt élő népek és nemzetek kölcsönös megértésen és együttműködésen alapuló békés jövőjéhez, s egyúttal a XX. század tragédiái által szét-darabolt Európa újraegyesítéséhez, a következő törvényt alkotjuk.

1. §

A Magyar Köztársaság Országgyűlése tisztelettel adózik mindazon emberek, közösségeik és azok vezetői, illetve az ő emléküik előtt, akik 1920. június 4., a magyar nemzet külső hatalmak által előidézett igazságtalan és méltánytalan szétszaggatása után áldozatvállalásukkal és teljesítményükkel lehetővé tették, hogy e tragédiát követően a magyarság mind szellemi, mind gazdasági értelemben képes volt újra megerősödni, s képes volt túlélni az ezt követő újabb történelmi tragédiákat is. Az Országgyűlés fejet hajt mindazon nők és férfiak, illetve az ő emléküik előtt, akik e küzdelemben az elmúlt kilencven év során magyarságukért hátrányt, sérelmet szenvedtek, külön megemlékezve azokról, akik az életüket kényszerültek áldozni nemzeti önazonosságuk vállalásáért.

2. §

A Magyar Köztársaság Országgyűlése megállapítja, hogy a trianoni békediktátum által felvetett kérdések történelemből ismert eddigi megoldási kísérletei — mind az idegen hatalmak segítségével végrehajtott újabb határmódosítások, mind a nemzeti önazonosságnak a nemzetköziség ideológiája jegyében történt felszámolására irányuló törekvések — kudarcot vallottak. Ebből kiindulva, az Országgyűlés kinyilvánítja, hogy a fenti problémák megoldását csak a nemzetközi jogi szabályok által kijelölt keretek között, demokratikus berendezkedésű, szuverenitásuk birtokában lévő, polgáraik és közösségeik számára garapodó jólétet, jogbiztonságos és gyakorlatban is érvényesülő jogegyenlőséget biztosító, egyenrangú országok kölcsönös tiszteleten alapuló együttműködése eredményezheti, melynek kiindulópontja csak az egyének — a nemzeti önazonosság megválasztását is magában foglaló — szabadsága, s a nemzeti közösségek belső önrendelkezéshez való joga lehet. Az Országgyűlés ugyanakkor elítéli minden olyan törekvést, amely az adott állam területén kisebbségben élő nemzetrészek asszimilációjának előidézésére irányul.

3. §

A Magyar Köztársaság Országgyűlése kinyilvánítja, hogy a több állam fennhatósága alá vetett magyarság minden tagja és közössége része az egységes magyar nemzetnek, melynek államhatárok feletti összetartozása valóság, s egyúttal a magyarok személyes és közösségi

önazonosságának meghatározó eleme. Ebből kiindulva, az Országgyűlés megerősíti Magyarország elkötelezettségét a magyar nemzet tagjainak és közösségeinek egymással való kapcsolatuk fenntartására és ápolására, és az Európában elfogadott gyakorlatot alapul vevő közösségi autonómia különböző formáira irányuló természetes igényének támogatására.

4. §

A Magyar Köztársaság Országgyűlése kötelességének tekinti arra inteni a nemzet ma élő tagjait és a jövőendő nemzedékeket, hogy a trianoni békediktátum okozta nemzeti tragédiára mindörökké emlékezve, más nemzetek tagjaiban okkal sérelmeket keltő hibáinkat is számon tartva, s ezekből okulva, az elmúlt kilencven esztendő küzdelmeiben az összefogás példáiból, a nemzeti megújulás eredményeiből erőt mentve, a nemzeti összetartozás erősítésén munkálkodjanak Ennek érdekében az Országgyűlés június 4-ét, az 1920. évi trianoni békediktátum napját, a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánítja.

5. §

Jelen törvény 2010. június 4-én lép hatályba.

Indokolás

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátum kitörölhetetlen, máig feldolgozatlan nyomot hagyott Közép-Európai nemzetek tudatában, generációk óta a régió történelmének és politikai eseményeinek közvetlen vagy közvetett befolyásolója. Közép-Európa államai és nemzetei a döntés rájuk vonatkozó következményeinek megfelelően eltérő módon viszonyulnak a szerződéshez. Egyes nemzetek önazonosságuk megteremtése és kiteljesítése szempontjából meghatározó és előremutató eseménynek tekintik, ám a magyarság számára Trianon a XX. század legnagyobb tragédiája. A nemzeti emlékezés, a Kárpát-medence népei közös jövőjének elősegítése és az európai értékek érvényesülése azt a feladatot rója ránk, hogy segítsük Trianon döntéseinek megértését és feldolgozását. Ugyanakkor lehetőséget ad arra is, hogy bebizonyítsuk: a nyelvéből és kultúrájából erőt mentő magyarság e történelmi tragédia után képes a nemzeti megújulásra, az előtte álló történelmi feladatok megoldására.”

Budapest, 2010. június 4.

Gy. Szabó Béla:
Az apokalipszis lovasai
(fametszet)

Turulszobrok a Kárpát-medencében

Katona Bernadette 2005 őszén kezdte felkutatni a Kárpát-medencében található turulszobrokat, majd azokat a le is fotózta. Gyűjtőmunkáját a XII. kerület turuljának szellemi védelme inspirálta. A gyűjtemény első része 2008-ban elkészült, ekkorra 140 turulszobrot fotózott le. 2009-ben jelent meg második CD-je, amelyen 150 fotográfia látható. A harmadik – melynek megjelenése mostanában várható – több mint 70 új fotót tartalmaz. Az elmúlt öt év során 355 turult örökített meg. A Kárpát-medencében, mai ismeretek szerint 630 körüli a számuk. A Debreceni Művelődési Központ Belvárosi galériájában tavasszal nyílt kiállításon 150 turul-felvételt mutatott be. Katona Bernadette összesen 320 településen járt, egy-egy helyen

azonban több turulszobrot is állítottak, például: Budapesten, Tatabányán, Nagycseden, Várpalotán, Győrött, Badacsonytördemecen vagy Markazon. A fotográfus egyébként a Kárpát-medence valamennyi részén járt: a Várvidéken, Felvidéken, Kárpátalján, a Partiumban, Székelyföldön és a Délvidéken.

Lerakták a nyíradonyi Trianon-emlékmű alapkövét

Nyíradony város lapja, a *Ligetajai Hírmondó*, már a májusi számban közreadta Tasó László polgármester, a térség országgyűlési képviselője vezércikkét *Közös(ségi) értékeink* címmel. Ebben olvastuk, hogy a Harangi Imre Rendezvénycsarnok környezetének megújulását jelentő fejlesztésekben nagyobb szerepet kapnak az emlékhelyek. „Igazodást, zsinórmértéket jelentő történelmi emlékeinknek tisztelgő alkotásaink sorát gyarapítjuk, az egyszerűbb megfogalmazás kedvéért, a 'trianoni emlékhellyel'. A valóságban azonban nem a gyászt fogalmazzuk meg az emlékhelyen, hanem az összetartozás ünnepét” – fogalmazott Tasó László. A tervezett trianoni emlékhely alapkövét tették le június 4-én, a trianoni diktátum 90. évfordulóján. (A teljes kialakítás több lépcsőben történik meg, s ebben a célzott források mellett számítanak a lakosság segítségére és a vállalkozások támogatására is.)

Az emlékmű makettjét az alapkövetétel előtt szentelték fel

A Trianoni Emlékmű leírása: A Nyíradony városában felállítandó Trianoni Emlékműnek szerkezeti két része lesz: 1. Az *építészetileg* kidolgozott Emlékmű-*architektúra* két félkör-íves kolonnád-sorból és egy központi posztamensként szolgáló kötömbből áll. 2. Ezt az

Emlékmű-architektúrát egészítik ki a *bronz-plasztikák (Turul madár, király-portrék, régi magyar címer-dombormű)*, amelyek az emlékmű figurális részét képezik.

A kolonnád-sor áttört félköríves kazettáiban helyezik el uralkodóink, királyaink, hadvezérek 5/4-es mellszobrait; az árkádívekben múltunk jeles, nagyformátumú személyiségeinek alakjai sorakoznak: *Árpád fejedelem, Szent István, Nagy Lajos, Hunyadi János, Corvin Mátyas, II. Rákóczi Ferenc, Gróf Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Gróf Tisza István* (a portréalakok kiválasztását még nem végezték). A történelmi Magyarország nagyjait megörökítő bronzportrék alatt az adott személy neve olvasható római antikva betűtípussal – tájékoztatott az emlékhely megalkotásával megbízott Juha Richárd.

A két félköríves kolonnád-sor keretétől szolgál az emlékmű központi motívumának, a Turulmadárnak, amely a kötömb tetején széttárt szárnyaival az ég felé tör, karmai között a karddal. Ez a klasszikus Turul-ábrázolás kifejezi a nemzet erejét és szabadság iránti töretlen vágyát. A kötömböt magát a művész mintegy 4,5 méter magasra tervezi. A Turulmadár szárnyainak fesztávolsága 3,5 méter. Ezt a léptéket indokolja egyebek mellett a szoboregyüttes helyszíne, amely a város egy kiemelkedő dombja, így az a domb alatti főútról is jól látható. A Turul alatti rusztikus kötömb-posztamens felcsiszolt frontoldalán helyezkedik el a régi magyar címer bronzból, a koronás címerpajzs, amelyet a két angyal tart. A címerpajzs átmérője megközelítőleg egy méter. A pajzs alatt felirat: **„Hiszek egy Istenben, hiszek egy Hazában, hiszek Magyarország feltámadásában.”**

Helyet kap a kompozícióban két nagyméretű, zászlófelvonásra szolgáló oszlop, a kolonnád-sor és a Turulmadaras kötömb közötti bejárható területre az alkotó térburkolatot tervezett.

Juha Richárd szobrászművész makettje a nyíradonyi Trinanoni emlékhelyhez

Monteverdi: *Vespro della Beata Vergine* című oratóriuma a Debreceni Kodály Kórus és az Orfeo Zenekar előadásában

---

A Debreceni Kodály Kórus Gulyás György sorozatának elmúlt évadbeli utolsó hangversenyén (június 2-án a debreceni Bartók teremben, illetve két nappal később a fővárosban, a Zeneakadémián) Monteverdi *Vespro della Beata Vergine* című oratóriumát adta elő a Kodály Kórus és az Orfeo Zenekar.

Monteverdi legnagyobb liturgikus műve, mely egy teljes zsolozsma zenei anyagát magába foglalja, viszonylag ritkábban hallható, de nemcsak ezért volt kiemelt jelentősége a hangversenynek. A mű ugyanis éppen 400 esztendővel ezelőtt, 1610-ben jelent meg nyomtatásban, együtt egy hatszólamú misével és egy különálló Magnificattal.

S Monteverdi egy másik műve a névadója egyébként a Kodály Kórusal együtt fellépő Orfeo zenekarnak, melyet 1991-ben a Vashegyi György alapított Budapesten (névét Monteverdi *L'Orfeo*-jának első teljes magyarországi előadása után vette fel). A zenekar a régi zenei kompozíciók autentikus hazai megszólaltatója. Vashegyi György vezénylete alatt több ízben születtek hazai ősbemutatók, korabeli hangszeren előadva.

A *Vespro* első alkalommal szólt meg nálunk régi hangszeren, illetve barokk hangszerkópiákkal. Ez azért is fontos momentum, mert a darabnak igen komoly hangszerszimbolikája van: az alvilágot, a túlvilágot, illetve a földi világot a különböző hangszerek is jelképezik. A tételenként el-térő kórus-összeállításnak szintén jelentésképző a szerepe. A változatos zenei értelmezés lehetőségeit, s még inkább lenyűgöző ívét mutatja például a *Magnificat* ortodox historikus előadása vagy a *Lauda Jerusalem* dicsőséges hangvétele.

Claudio Monteverdi
Bernardo Strozzi festménye 1640-ből

A *Vespro della Beata Vergine* (A Boldogságos Szűz Vesperása) a Mária-ünnepek „vecsernyéjének”, a szokottnál gazdagabb és ünnepélyesebb imás virrasztásának zenei anyagaként használható. Monteverdi a liturgia szerinti tételek közül megkomponálta a nyitó „*Deus in adjutorium*”-ot, az öt zsoltárt, az *Ave maris stella* himnuszt, valamint a záró *Magnificat*-ot. A zeneszerző továbbá négy egyházi koncertet alkotott (ezek az öt zsoltárral – 109., 112., 121., 126., 147. – váltakozva szólalnak meg); a növekvő szólam-számmal is hozzájárulva a ciklus ívének kialakításához.

A 13 tétel között szerepelnek így az *Énekek éneke* motívumai, s ebből a komponista megoldásból egyúttal arra is következtethetünk, hogy az imaének egy másik szintjének értelmezéséből nem lehet kihagyni a szellemi-lelki (a földöntúli egyesülés) és a földi (testi) világ között rejtetten feszülő disszonanciát sem.

Joggal nevezhették e művet a Bach-passiók előtti, formáját tekintve legnagyobb szabású és zenei tartalmában is egyik legjelentősebb alkotásnak, az egyházi zene csúcsának. A *Vespro* az első nagy egyházi oratórium, amelyből minden későbbi zeneszerző-nemzedék meríthetett. Megszületése egy új zenei stílus eljövételét jelezte, s egy évszázadokat átívelő, zenei világ nyitódarabja volt. A diadalmas kezdőtétel, a *Deus in Adjuvatorium* zenei alapanyaga ugyanaz, mint az 1607-ben Mantovában bemutatott *Orfeo Toccatájáé*, amely szintén egy új műfaj, az opera megszületését adja hírül, amit egyébként Monteverdi még „*musica in favola*”-nak, azaz: zenében előadott mesének nevezett.

A *Vespro* a reneszánsz és a barokk határát is kijelölte, így a többszólamú tételek alapja még egy gregorián dallam, de már szerepelnek benne a monodikus stílusú (szóló) énekek és hosszabb, hangszeres, concertáló szakaszok is.

Monteverdi 1567-ben született Cremonában. Első opusa 1582-ben jelent meg, majd vallásos madrigálok és canzonettákat adott ki. 1607-ben mutatták be a mantovai udvarban *Orfeo* című favola in musicáját. A *Vespro* után újra komponált operákat, 1613-tól a velencei San Marco székesegyház egyik orgonista állását töltötte be; itt publikálta újabb madrigálköteteit, majd újra a zenedráma felé fordult.

---

*Ismeretlen művész alkotása
Monteverdiről a 16. század végéről*

Claudio Monteverdi *Vespro Della Beata Vergine* című alkotását két részben adta elő a Debreceni Kodály Kórus és az Orfeo Zenekar. Szólóénekekkel közreműködött: Zádori Mária, Pintér Ágnes, Drucker Péter, Mészáros Péter, Szigetvári Dávid, Kovács István és Csizmár Dávid; vezényelt: Vashegyi György; karigazgató: Pad Zoltán.

A Debreceni Kodály Kórus és a Debreceni Filharmonikus Zenekar 2010–2011-es évadjának tervezett hangversenyei

---

GULYÁS GYÖRGY hangversenysorozat
Debreceni Kodály Kórus (karigazgató: Pad Zoltán)

2010. október 24. – Bartók terem

Bach: *Máté passió*

Közreműködnek: Zádori Mária, Németh Judit, Kálmán László, Megyesi Zoltán, Kovács István, Cser Krisztián, Purcell Kórus, Capella Savaria, Orfeo Zenekar.

Vezényel: Vashegyi György.

December 9. – Bartók terem

Rahmanyinov: Harangok

Honegger: Karácsonyi kantáta

Közreműködnek: Szabóki Tünde, Fokanov Anatolij, Fekete Attila, Cantemus Gyermekkar, Danubia Zenekar.

Vezényel: Kovács János

2011. február 10. – Kölcsey Központ

Csemiczky: Carmina Universitatis

Orff: Carmina Burana

Közreműködnek: Rost Andrea, Otokar Klein; Debreceni Filharmonikus Zenekar.

Vezényel: Karolos Trikolidis.

Április 28. – Bartók terem

Händel: Négy koronázási anthem

Mozart: Vesperae solennes de confessore KV339

Mozart: Exsultate jubilate KV165

Közreműködnek: Miklósa Erika, Schöck Atala, Balczó Péter, Cser Krisztián; Debreceni Filharmonikus Zenekar.

Vezényel: Pad Zoltán.

RUBÁNYI VILMOS bérletsorozat

Debreceni Filharmonikus Zenekar

2010. október 14. – Bartók terem

Stravinsky:

Szimfónia három tételben

Bruch: g-moll hegedűverseny

Beethoven: III. Eroica szimfónia

Közreműködik: Banda Ádám (hegedű);

vezényel: Kocsár Balázs

November 25. – Bartók terem

Chopin: f-moll zongoraverseny

Schumann szimfónia

Közreműködik:

Farkas Gábor (zongora);

vezényel: Kesselyák Gergely.

2011. január 20. – Bartók terem

Liszt: Szimfonikus költemény

Wagner: Operarészletek, nyitányok

Vezényel: Mladen Tarbuk.

Február 17. – Kölcsey Központ

Brahms: d-moll zongoraverseny

Rahmanyinov: II. szimfónia

Közreműködik:

Bogányi Gergely (zongora);

vezényel: Kocsár Balázs

Március 17. – Kölcsey Központ

Dvořák: Vízimánó

– szimfonikus költemény

Dohnányi Ernő: hegedűverseny

Smetana: Moldva

Janáček: Sinfonieta

Közreműködik: Kosztándi István;

vezényel: Oliver von Dohnányi

Május 12. – Bartók terem

Dvořák: Csellóverseny

Csajkovszkij: VI. szimfónia

Közreműködik: Várdai István;

vezényel: Kocsár Balázs.

Jegyek válthatók
a Tourinform Irodában
(Debrecen, Piac u. 20.)
További (és aktuális) információk
a Debreceni Kodály Kórus
és a Debreceni Filharmonikus Zenekar
honlapjain:
www.dkk.hu; www.dfz.hu

„Emlékszem a röpülés boldogságára. Hiszem, hogy szárnyaim újranoéknak.” Latinovitsot idézi Vidnyánszky Attila, a Csokonai Színház igazgatója, sorjázva a 2010–11-es évad címein: *A tüzes angyal*, *Énekes madár*, *Mesés férfiak szárnyakkal*, *Ludas Matyi*, a szavak szárnyán repülő *Háry János*. A műsorterv összeállításakor mintha egy rejtett dramaturgia működött volna...

„Először is megköszönöm nézőinknek, hogy a szárnyaláshoz már az elmúlt négy évben is 'szabad eget' engedtek nekünk, és kitartottak mellettünk még akkor is, ha merész műsorpolitikánkkal olykor kissé megperzseltük szárnyainkat. (...) Debrecenben kétszeresére nőtt bérleteseink száma a 2006/2007-es évad óta. Ez óriási eredmény, bár azt is tudjuk, hogy időközben a bérletesek egy része lecserélődött. Épp ezért még többre vágyunk! Arra, hogy azok a nézők is visszatérjenek hozzánk, akiknek minden bizonynal eleinte túlságosan radikálisnak tűntek a színház falain belül véghezvitt változtatásaink. Igen, egy-egy előadás erejéig valóban – a zuhanás lehetőségét is magában rejtő – ikaroszi lendület jellemezte és jellemzi ma is társulatunkat, azonban műsortervünk kialakításakor sokkal inkább a mértéktartó Daedaloszt tekintjük mintának. A lehető legszélesebb közönségigényt szeretnénk kielégíteni úgy, hogy közben a „röpülés boldogságáról” se kelljen lemondanunk.

(...) Hagyományá vált színházunkban, hogy az évad első bemutatója mindig a zenei tagozat előadása. Így lesz ez most is a *Hunyadi László*val, mely a nyár folyamán az Erkel-év tiszteletére a Gyulai Várszínházzal koprodukcióban jön létre. Követke a *Bánk bán* és a Borisz Godunov színrevitelekor megfogalmazott alkotói döntésünket, Kocsár Balázzsal jelen esetben is a zeneszerző eredeti elképzeléséhez térünk vissza, (...) az előadást egy fiatal debreceni művész, Szabó Máté rendezi. Ezt követően a prózai társulat egy valódi ikaroszi vállalkozását láthatják majd nézőink *Mesés férfiak szárnyakkal* címen. Ez egyben egy új darab megszületését jelenti, melyet Szénási Miklóssal és Oleg Zsukovszkijjal közösen írunk, gyermekkorunk legendás úrhajósa, Gagarin életéből kiindulva. Az ősz során nemzetközi jelentőségű színházi esemény tanúi lehetünk: a világ egyik legelismertebb színházi mestere, Silviu Purcारेte

rendezésében szólal meg Prokofjev *A tüzes angyal* című operája. Ezzel az előadással ismét az Armel Operaverseny és Fesztivál versenyprogramját színesítjük, remélhetően a tavalyihoz hasonló sikerrel. Ismét láthatják a komáromi Jókai Színház előadásában Tamási Áron *Énekes madarát*, melyet a decemberi vendégszereplés melegt fogadtatásán felbuzdulva bérleteztünk be. Majd érkezik *Háry János*, aki „...midőn bejárta szép Tirolországot, / A stájer hegyekben oly magasra hágott: / Hogy haját a napnak lángra meg ne kapja, / A hegyet végiglen, csak hason mászhatta...” Kodály Zoltán gyönyörű daljátékát a mára klasszikussá vált filmváltozat rendezője, Sziinetár Miklós viszi színre a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karával együttműködve.

A huszadik század két magyar írónagyságának művét is láthatják majd nézőink, Hubay Miklós *Elnémulás*, valamint Márai Sándor *A gyertyák csonkig égnek* című művét, melyek nagyszerű színészi alakításokra nyújtanak alkalmat. Ismét visszatér hozzánk Viktor Rizsakov, moszkvai rendező, aki mostanra három előadást rendezett nálunk, valamennyit a közönség szeretete övezi, legutóbbi prózai rendezését pedig az idei POSZT fesztivál versenyprogramjába is beválogatták. Nála nem kevésbé hűséges alkotótársaink Nagy-Kálózy Eszter és Rudolf Péter, akik Edward Albee egy frissen lefordított, rendkívül izgalmas darabjában fognak majd játszani. Debrecen fölött repülünk a legendás PG csoport számaiból készülő romantikus musicalünkkel, melyet az ifjúságnak ajánlunk, és zenés előadást kínálunk a kisebb korosztály számára is szintén a városhoz kötődő műből, a *Ludas Matyiból* készült átdolgozásunkkal. A gyermekekhez még két vendéget hívunk, Csizmás Kandúrt és Süssüt, a sárkányt.

(...) Az eddig leírtakból is világosan kirajzolódik, hogy mindenekelőtt a város és környéke színházának érezzük magunkat, az itt élők kulturális igényeit akarjuk szolgálni.

Egyre jelentősebb szakmai és nemzetközi sikereink pedig elsősorban azért fontosak, mert e szolgálathoz újult erőt adnak számunkra, és természetesen anyagi lehetőségeinket is tágitják. Így az a tény, hogy Jaroslávtól Kijevén át Párizsig megy vendégszerelésre társulatunk csak az ősz folyamán, azon kívül, hogy a város hírét növeli a világban, egyszersmind itthoni nézőink egyre szélesebb skálán történő kiszolgálását teszi lehetővé. Az elmúlt évad egyik legszebb élménye, hogy kimozdultunk a város környekén lévő településekre, ahol óriási szere-

tettel fogadták társulatunkat. E „kiruccanásokat” jöleső feladatunknak tekintjük az elkövetkező évadban is.

Magyarországi viszonylatban színházunk jelentős szakmai hírnevét előadásainkon túl a DESZKA Fesztivál megrendezésének is köszönheti. A fesztivál is ötödik jubileumi évét ünnepli, s még változatosabbá próbáljuk tenni a kortárs magyar drámának szentelt hetünket. A klasszikus és kortárs magyar irodalom ápolása megmásíthatatlan misszióink valamennyi színházi évadunkban.

Vidnyánszky Attila, igazgató

Kocsár Balázs zeneigazgató olyan zenei utazásra invitál, amely az 1840-es évektől az 1920-as évekig tartó időszakot öleli fel, továbbra is ama törekvés jegyében, hogy visszatérjenek a darabok eredeti állapotához, születési formájukhoz. Ez nem valamilyen historizáló törekvés, hiszen éppen azáltal válhat modernné egy darab, hogy az előző évtizedek-évszázadok romantikus, pátoszos sallangjaitól megtisztul. Ahogy azt a *Bánk bán* és a *Borisz Godunov* esetében sikerrel tették, idén is arra vállalkoznak, hogy felszabadítsák az eredeti zenében jelen lévő, de az átdolgozások által elfojtott energiákat.

„A 2010/2011-es évadot Erkel Ferenc *Hunyadi László* című operájával nyitjuk meg: a *Bánk bán*t követően másik nemzeti klasszikusunkat is megtekintésre kínáljuk Debrecen közönségének. Erkel operái, a korban szinte egyedülálló módon, magyar nyelven szóltalt meg, és kísérletet tettek a nemzeti téma beleillesztésére a XIX. század első felében egveduralkodó bel canto és francia operák sorába. Míg Erkel a létező zenei formákba illesztette be a nemzeti témát, addig a *Háry János* esetében nemzeti örökségünk más típusú feldolgozása történt: Kodály Zoltán a Bartók Bélával és Lajta Lászlóval közösen fölkatott és földolgozott autentikus magyar népzenei helyezte színházi keretek közé.

A *Háry János* műfaja, a daljáték párhuzamba állítható a német Singspiel mellett a francia opéra comique-kal is, melyben tekintet nélkül a cselekmény jellegére prózai párbeszéd és zárt számok kapcsolódnak össze. A legismertebb opéra comique Bizet *Carmen*jének eredeti változata, mely csupán annyiban különbözik az átdolgozott változattól, hogy recitativók helyett prózai párbeszéd szerepel benne. Az elmúlt években igyekeztünk olyan klasszikus operákat bemutatni, melyeknek ismeretét minden generáció számára biztosítanunk kell; ezek sorát gyarapítja idén a *Carmen* is.

(...) A tavaly színpadra állított *Egy halálraítélt utolsó napjához* hasonlóan idén is nemzetközi megmérettetésre készülünk – a szláv operákat bemutató sorozatunk részeként – Prokofjev *A tízes angyal* című operájának magyarországi ősbemutatójával. Érdekes párhuzamba állítani a *Háry Jánost* és Prokofjev művét, hiszen Kodály 1926-ban készült daljátéka csupán egy évvel előzi meg az orosz operairodalom klasszikusát, de míg az előbbi a népzenei múlt feltárását vállalja, az utóbbi új utak keresésére vállalkozik. A *tízes angyal* expresszív stílusát Magyarországon leginkább Bartók *A kékszakállú herceg vára* című remekművéből ismerhetjük.

Nagy örömmre szolgál, hogy zenei törekvéseink egyre inkább visszhangra találnak, nem csak a közönség, de a szakértők soraiban is, és egyre növekszik a száma azoknak a Debrecenen kívüli kritikáknak, melyek méltatják a Csokonai Színház operatagozatának produkcióit. Zárásul hadd idézzem dr. Tallián Tibort, hazánk egyik legelismertebb zenei szakértőjét, a MTA Zenetudományi Intézetének igazgatóját: „Hogy is mondta Mária Terézia: Debrecenbe megyek, ha jó operát akarok látni?”

Kocsár Balázs zeneigazgató

(Forrás: www.csokonaiszinhaz.hu)

A Csokonai Színház műsortervéből

CSOKONAI SZÍNHÁZ

Erkel Ferenc: HUNYADI LÁSZLÓ (opera – rendező: Szabó Máté)
Szénási Miklós – Oleg Zsukovszkij – Lénárd Ödön szövegeiből összeállította Vidnyánszky Attila: MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (GAGARIN) (színmű – Vidnyánszky Attila)
Prokofjev: A TÜZES ANGYAL (opera; az Armel Operaverseny és Fesztivál a MEZZO Televízióval versenyprogramja – Silviu Purcarete)
Tamási Áron: ÉNEKES MADÁR (színmű; a komáromi Jókai Színház vendégjátéka – Vidnyánszky Attila)
Kodály Zoltán: HÁRY JÁNOS (daljáték – Szinetár Miklós)
Gogol: A REVIZOR (vígjáték – Vlad Troickij)
Bizet: CARMEN (opera – Nadine Duffaut)
Szócs Géza – Faragó Béla: LUDAS MATYI (zenés játék – Vidnyánszky Attila)

VÍG KAMARASZÍNHÁZ

Plautus: KÉT BÖGRE KINCS (vígjáték – Silló Sándor)
Csehov: HÁROM ÉV (színmű – Viktor Rizsakov)
DEBRECENI CAPRICCIO (kortárs musical a PG Csoport dalaiból – Vidnyánszky Attila)
J. és W. Grimm: CSIZMÁS KANDÚR (mesejáték; a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház vendégjátéka – Puskás Tivadar)
Csukás István - Bergendy István: SÜSŰ, A SÁRKÁNY (zenés mesejáték; a Komáromi Jókai Színház vendégjátéka – Pille Tamás)

HORVÁTH ÁRPÁD STÚDIÓSZÍNHÁZ

Edward Albee: PETER ÉS JERRY (Otthoni élet) (színmű; a Budapesti Tavasz Fesztivál és a Csokonai Színház közös bemutatója – Vidnyánszky Attila)
Hubay Miklós: ELNÉMULÁS (színmű – Árkosi Árpád)
Márai Sándor: A GYERTYÁK CSONKIG ÉGNEK (színmű – Dömölky János)

Műsoron marad:

CSOKONAI SZÍNHÁZ (Nagyszínpad és színpadi nézőtér)
Móricz Zsigmond: Úri muri (színmű – Vidnyánszky Attila)
Mihail Ugarov: Oblom-off (színmű – Andrzej Bubień)
Valère Novarina: Képzeletbeli operett (színmű – Valère Novarina)
Liszt Ferenc: Krisztus-oratórium (Mispál Attila)
Muszorgszkij: Borisz Godunov (opera – Vidnyánszky Attila)
Shakespeare: A makrancos hölgy, avagy a hárpia megzabolázása (vígjáték – Szergej Maszlobojsikov)
Dés–Nemes–Böhm–Horváth–Korcsmáros: Valahol Európában (musical – Horváth Patrícia)
Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika (mesejáték – Árkosi Árpád)
Borbély Szilárd: Halotti pompa (Vidnyánszky Attila)

VÍG KAMARASZÍNHÁZ

Földes László Hobo: Csattanuga Csucu (zenés játék – Vidnyánszky Attila)
Szergej Medvegyev: Fodrásznó (színmű – Viktor Rizsakov)
Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde (beavató színházi előadás – Szász Zsolt)
Shakespeare: Ahogy tetszik (vígjáték – Vidnyánszky Attila)
Goethe: A Zöld Kígyó és Szép Liliom (táncjáték – Gemza Péter)
HORVÁTH ÁRPÁD STÚDIÓSZÍNHÁZ
Molnár Ferenc: Olympia (színmű – Mispál Attila)
Tóth-Máthé Miklós: Én, Károli Gáspár (monodrám – Árkosi Árpád)
Kőrözsza, betonszív (kvintett Tóth Erzsébet versszövegeire – Mispál Attila)
Borbély Szilárd: Dea Debrecen (theátrumi bohóskodás – Csikos Sándor)

Vojtina Bábszínház

4026 Debrecen, Kálvin tér 13.

Tel. / fax: 06 (52) 418-160

e-mail: vojtina@vojtinababszinhaz.hu

Bérletajánló

Műsortervének összeállításához sok-sok ötletet, javaslatot kapott a színház az előző évadokban azokon a kérdőíveken, melyeket a bábszínház látogatói eljuttattak a társulathoz. Ebben az évadban változik a bérletes előadások rendszere, megtalálva a módot arra, hogy kisebb létszámú csoportok (80–100 fő) is láthassanak előadásokat, vagy a legapróbbak számára az óvodákba vigyenek el egy-egy előadást. A Vojtina Bábszínház most négy előadást ajánl bérletben, melyből három „kötött”, egy pedig szabadon választható.

Égen- földön mese

Írta: Gimesi Dóra; rendező: Kovács Géza

Kedves utasaink! Kérem, kapcsolják be biztonsági öveiket, a Vojtina természet-őrjárata azonnal indul!

Járatunk nem akármilyen csodajárgány: földön-vízen-égben járó, sugárhajtású, álmkerekű, felhők fölött repülő, tenger alatt tengeralttjáró. Idegenvezetőnk három huncut manó: szelekkel játszó viharlédérc, szende tavi-tündér, kalandvágó barlanglakó kobold. Ritka, furcsa lények ők, és nagy bajban vannak! Ha az emberek nem vigyáznak a természetre, elpusztulnak ők is, pedig milyen sok lenne a dolguk!

Virágzó fákon szirmot bontogatni, tengerben, tóban tisztaságot tartani, hegyeket építeni, völgyeket vágni... Nélkülük nem zöldül ki az erdő, nem érik a búza, nem kerül az égre szivárvány. Idegenvezetőink elka-lauzolnak minket oda, ahol még sohasem jártunk: meglessük, mi történik a felhők fölött, lemerülünk a tenger fenekére, sőt, a föld gyomrában is látogatást teszünk.

És ha nagyon, nagyon bátrak vagyunk, ha nem félünk a Gépkeselyűktől, és szembe merünk szállni a gonosz boszorkánnyal, talán kijavíthatjuk, amit az emberek elrontottak: megmenthetjük a manókat, és kicsit szebbé tehetjük a világot.

(Színházterem – 4 éves kortól)

A Fából faragott, avagy Pinokkió

Carlo Collodi meséje nyomán írta: Upor László; rendező: Rumi László

Pinokkiót az is ismeri, aki nem ismeri, az is szereti, aki sosem látta még szemtől szemben. A most újramesélt vidám történet hú is a régi meséhez, meg el is rugaszkodik tőle.

Mai nézőkhöz szól, mai világot mutat, de feleleveníti az emlékeinkben élő pinokkiádát. A tébláboló, butácska fabábu hosszú utat tesz meg kifaragója, Dzsepettő mester műhelyétől,

amíg igazi emberpalántává válhat. Hebehegyán elmulasztja legelemibb kötelességét, fülent, hibákat vét, minduntalan csapdába esik, hiszékenysége veszélybe sodorja, de mindig megmenekül. Kihasználják és megcsalják, sorozatos leckét kap álnokságból, de közben egyre jobban benő a feje lágya, s végül önfeláldozó tettel menti meg társait és önmagát.

A szó szoros értelmében tűzön és vízen keresztül vezet az útja, míg végül visszaér mesterehez-apjához, hogy együtt beteljesítsék az öreg fafaragó régi álmát, és megnyissák Dzszeptó saját bábszínházát...

(Színházterem – 6 éves kortól)

Ki hol lakik? – kukucskálós mese Szabó Magda verseivel

Dramaturg: Gimesi Dóra; rendező: Bartal Kiss Rita

Mindenki lakik valahol. Én például a Sárkány utcában, de ha nagymamámhoz megyek látogatóba, akkor a Pityang téren szállok le a buszról. Ha a barátnóm hív vendégségbe, azt írja a meghívóra: „Várlak a Mosolygó körút 12. szám alatt!”

De hol laknak az állatok? Nekik is van címük, ahol meglátogathatjuk őket? Hová megy haza az őzike, hol pihen a gyík, s a medvének hol a háza? És egyáltalán, miben laknak? Ólban? Vagy barlangban? Fészekben, víz alatt, kövek között? Látogassuk meg őket, keressük meg erdőn-mezőn, falun és városban, hogy ki hol lakik!

Persze először gyertek el hozzánk a Vojtina Bábszínházba, induljunk együtt a mi házunkból! Jaj! El ne felejtsem: a Vojtina Bábszínház Debrecenben, a Kálvin tér 13. szám alatt lakik.

(Színházterem – 4 éves kortól)

Iciri-piciri mesék

Móricz Zsigmond meséit bábszínpadra alkalmazta: Gimesi Dóra; rendező: Rumi László

„Volt egy török, Mehemed, sose látott tehenet...” Ezek a sorok még azok előtt sem ismeretlenek, akik nem tudják, hogy Móricz Zsigmond a gyerekeknek is írt.

„Ajaj, hol volt, hol nem... Volt egyszer egy iciri-piciri házaeska: ott lakott egy iciri-piciri kis macska...” – ugye ez is ismerős? Ezek a verses mesék nemzedékek óta a legkisebbek kedvencei. A szereplők természetesen emberi tulajdonságokkal rendelkeznek, így találkozhatnak a bumfordi farkassal és a butuska gidákkal, az okos kismalaccal és a ravasz rókával.

Móricz Zsigmond verses meséiből kerekítettünk zenés-mesés előadást az ovisok számára.

(Színházterem – 3 éves kortól)

Boldog képek

Rendező: Bartal Kiss Rita; tervező: Horváth Mari, Grosschmid Erik

---

Amikor nagyra nyitottátok a szemeteket a bábszínház nézőterén, akkor csillagos fények gyúlnak a színpadon, mi pedig mesébe kezdünk...

Képek sorjájának elő a vastag bársonyfűggöny mögött, velük együtt mesélünk Nektek egy faluról, ahová, ha betérünk, mosolygós emberek néznek ránk. Egy faluról, ahol a lányok viselete a tündérékéhez hasonlít. Egy faluról, ahol éjszakánként boldogok az emberek álmai, és ahol a macskák is boldogan pödörgetik a bajszukat a tejeslábas fölött. Ennek a falunak még a neve is Boldog! Ne keressétek idegen országok térképein, hiszen a Mátra alján, a Galga folyó völgyében, Palócföldön található, itt nálunk, Magyarországon.

S hogy mitől ilyen különleges ez a falucska? Gyertek velünk Boldogra, a boldogság titkát megkeresni!

(Színházterem – 6 éves kortól)

Hol jártál, báránykám?

Író-rendező: Láposi Terk; tervező: Bodor Judit; zene: Kerekes Zoltán; zenészek: Kerekes Zoltán és a játsszók; játsszók: Barkó Réka, Magi Krisztina, Sőrés Róza, Veres Kata

---

Hol jártál, báránykám? Zöld erdőben, zöld mezőben, vagy a fényességes csillagégen? Lenn a sötét vakondlyukban, a fénytelen alagútban, vagy talán a pokol hídján, a mocsarak ingoványán?

Hol jártál, báránykám? Rézkastélyban, selyemrétnek közepében, faodúban, dióhéjban, vagy talán egy tehénzarvban? Távól voltál, kicsi szentem, hiányodat nagyon mélyen megéreztem, kicsi tested sokszor-sokszor megidéztem.

S ahol voltál, ott mi várt rád, volt-e ott is kisanyácskád? Volt-e ott is enned, innod, volt-e, ki reád vigyázott? Barátaid, mondd, voltak-e, s ha nem, ellenséged kitett-e? Hol aludtál, hol ébredtél? S most már végképp hazaértél? Örömet oszt meg velem, játszótársam légy, kedvesem, légy te megint a kis bárány, én pedig a puha párnád!

Föld alatt, földön, föld felett is élnek lények. Mi három mesés történetben bejárjuk mindezeket. Izgalmas kalandok várnak azokra, akik elindulnak a báránka útján. Már az első állomáson megismerkedünk a birodalmakat jól ismerő, titokzatos öreggel és segítőtővel, a lent, fent és középen lakókkal. Három magyar népmesét hívunk segítségül, hogy a legkisebekhez szólva, könnyeden, de mégis komolyan, a népek bölcsességeit alapul véve utazzunk a mesebeli világok között.

(Játsszósínház – 3 éves kortól)

Ovis bérlet:

Égen-földön mese; Hol jártál, báránykám? Icir-piciri mesék + egy szabadon választható előadás vagy játsszósínházi foglalkozás

Iskolás bérlet:

Égen-földön mese; A Fából faragott, avagy Pinokkió; Boldog képek + egy szabadon választható előadás vagy játsszósínházi foglalkozás

Szabadon választható előadások vagy játsszósínházi foglalkozások (három éves kortól):

Ki hol lakik?; A Hegedűs Ember története; A Csudakard története; Mátyás, a furfangos + egy kézműves foglalkozás / rítusjáték / tánc házi alkalom a repertoárban lévő foglalkozások közül

Ez a világ olyan kerek... – a rajzpályázat nyertesei: *Gyöngyi Marietta* (9 éves, „Igazgyöngy” Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Berettyóújfalu); *Kocsis Ivett* (13 éves, Kazinczy Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Debrecen); *Csáki Boglárka* (6 éves, Kovács Máté Városi Művelődési Központ és Könyvtár, Hajdúszoboszló); *Apagyai Ádám* (4.b., Benedek Elek Általános Iskola, Debrecen); *Nagy Nikolett* (3.b., Kölcsey Ferenc Gimnázium és Általános Iskola, Nyíradony); *Tolvaj Petra* (10 éves, „Igazgyöngy” Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Berettyóújfalu); *Terdik Bianka* (2.b., Benedek Elek Általános Iskola, Debrecen); *Cserős Anna* (10 éves, Kazinczy Ferenc Általános Iskola és A.M.I., Debrecen); *Karakas Gréta* (8 éves, „Igazgyöngy” Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Berettyóújfalu).

MUTATVÁNYOS NAP

Kemény Henrik Kossuth-díjas bábművész az idén elmúlt 85 éves, és bizony, Vitéz László is nyugdíjas már az emlékezetben, ez a páros azonban valamiképp mindig az örök fiatalságot üzeni. Még akkor is, ha Heni bácsival szemben sem mindig kegyes a kor, és a test megérzi az időt.
– A lélek ám ragyog!

Vitéz László és a „fütyös ördög” ezredszer is kacagtató vásári viadala elmaradhatatlan bevezető játéka a Vojtina Bábszínház *Mutatványos napjának* a Nagyerdőn (ahol egyre várjuk a Korgnut–Kemény Bábmúzeum és játéktér felépülését), így a nyárkezdő június 13-ai vasárnapon is családok sorát hívta a kánikulából a „vidám” parki fák hívősebe. Itt várta a kicsiket s nagyokat a Vojtina Burattino cirkusza, a Ziráno Színház Pulcinellája, majd a Márkus Színház Laci királyfija is, játszóházzal, bábkészítéssel, nevetéssel s neveléssel a játék-szépre.

A Vojtina Bábszínház 420 előadását az elmúlt évadban 40 ezer látogató tekintette meg. A jövő évad terveiből az előző oldalakon adtunk ízelítőt, s az augusztus 29-ei „**Idesüss a Figurásra!**” mutatványos évadnyitón már részleteket is megtekinthetünk az előadásokból.

A Debreceni Művelődési Központ kiállítási programjaiból

Mű–Terem Galéria (Batthyány u. 24.); Belvárosi Galéria (Kossuth u. 1.); Tímárház – Kézművesek Háza (Nagy Gál István u. 6.); Újkerti Közösségi Ház (Jerikó u. 17–19.); Józsai Közösségi Ház (Debrecen–Józsa, Szentgyörgyfalvi u. 9.)

MŰ–TEREM GALÉRIA

augusztus 5–27.

BEIN KLÁRA, NYÁRI ILDIKÓ, BÁNYÁSZ
JUDIT ruhatervező iparművészek

szeptember 9–30.

TOLVAJ PANNA és TARASI DANIEL IOSIF
(2009. évi FRESH-ART-díjasok)

október 7–29.

SULYOK GÉZA festőművész

november 4–26.

LESTYÁN GODA JÁNOS szobrászművész

december 2–30.

GYÖNGY ENIKŐ és BÓDI ILDIKÓ

BELVÁROSI GALÉRIA

szeptember 14. – október 5.

MAKOLDI SÁNDOR festőművész

október 18. – november 12.

MAGYAR SOKSZOROSÍTOTT GRAFIKA
(országos kiállítás)

JÓZSAI KÖZÖSSÉGI HÁZ

Szeptember 15. – október 16.

CSUKÁSNÉ HORVÁTH JUDIT művésztanár

November 13. – december 12.

KOROKNAI RÓZA festőművész

ÚJKERTI KÖZÖSSÉGI HÁZ

Október 1–12.

AZ ÉV TERMÉSZETFOTÓSA KIÁLLÍTÁS a
2009. évi díjnyertes fotókból

Október 18–22.

DOKUMENTUM-KIÁLLÍTÁS 1956 emlékére

TÍMÁRHÁZ

Szeptember 14. – október 8.

MÚLTIDÉZŐ MESTERSÉGEK
a rézműves mester: KONYÁRI SÁNDOR

Szeptember 17. – október 30.

35 éves a DMK TISZTA FORRÁS
HÍMZŐKÖRE – jubileumi kiállítás

Október 12. – november 12.

MÚLTIDÉZŐ MESTERSÉGEK
A bútorfestő mester

November 5. – december 31.

DEBRECENI KÉZMŰVESEK - 20 éves a
Kézműves Alapítvány

December 7–24.

MÚLTIDÉZŐ MESTERSÉGEK

A mézeskalácsos mester:
RADICS LÁSZLÓ népi iparművész

Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ Debrecen, Bem tér 19.

---

300 ezer dokumentum, 270 különböző folyóirat, napi- és hetilap, a megye településeinek rendszeres bemutatója, valamint fotóklub várja a Meliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központba látogatókat. Az intézmény a gazdag gyűjteményen túl gyermekfoglalkozások s egyéb rendezvények szervezésével segíti az ismeretszerzést a különböző korosztályok számára. Kiállításain neves művészek munkáit mutatja be.

A könyvtári dokumentumok helyben használatán kívül lehetőség van kölcsönzésre, fénymásolásra, adatbázisok használatára, internetezésre. Szolgáltatásainak egy része interneten keresztül helytől és nyitva tartási időtől függetlenül is elérhető. Helytörténeti gyűjteménye értékes anyagot őriz Hajdú Bihar megyével, Debrecen történetével, kultúrájával, gazdaságával kapcsolatban, segítséget nyújt a tanuláshoz, a kutatáshoz, művelődéshez.

Keddőtől péntekig 10 és 18 óra között, szombatoként 9-től délután 5-ig akadálymentesített épületben várják a kultúra, a könyvek, hangos-könyvek, DVD-k kedvelőit.

Hajdú-Bihari Helytörténeti Esték, minden hónap első szerdáján

A Hajdú-Bihar megyével, Debrecennel, a történelmi Bihar vármegyével kapcsolatos könyveket mutatják be a szerzők és szerkesztők, képet adva a bemutatott könyv keletkezési körülményeiről, a kutatómunka állomásairól, a kutatással kapcsolatos további tervekről.

Nyelvek Európai Napja, szeptember 26.

A Méliusz Központ a nyelvek európai napja alkalmából felhívja a diákok és felnőttek figyelmét a nyelvtanulás fontosságára, ezzel is motiválva az idegen nyelvek elsajátítására. Az angol, eszperantó, latin után 2010-ben a holland nyelv van középpontban. Frappáns ismeretterjesztő előadások szólnak nyelvtanulásról, nyelvoktatásról, irodalomról, hiedelmekről és legújabb kutatási eredményekről. – Közös rendezvény a Debreceni Egyetem Néderlandisztika Tanszékével.

Könyvtárak összefogása a társadalomért, október 4–10.

2010 a családi olvasás éve! Ennek jegyében szerveznek olvasással, szövegértéssel, szövegfeldolgozással kapcsolatos játékokat, vetélkedőket, találkozókat. Október 10-én családi irodalmi vetélkedőre várják a játékos kedvű felnőtteket és gyerekeket, akik 10 művel kapcsolatosan olvasmányélményeiket meg akarják osztani, és győztesként – az élményeken túl – értékes könyvcsomaggal szeretnének gazdagodni.

A megye Debrecenbe megy – Megyejárás-program sorozat

Bemutatkoznak:

szeptember 24. – Szerep

október 8. – Nyírábrány

okt. 29. – Nyírmártonfalva

november 12. – Egyek

Kiállítások

szeptember 2-22.

Debrecen új arca:

A MAOE fotósainak kiállítása Debrecenről

november 3-16.

A Debreceni Fotóklub kiállítása

november 17-30.

Bolgár Napok

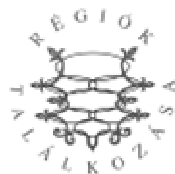
december 14-23.

Adventi kézműves kiállítás és vásár a megye gyermekotthonai, szociális intézményei nevelőinek és gondozottjainak munkáiból

L. RITÓK NÓRA grafikusművész jubileumi, 50. születésnapjára június 15–27. között rendezte meg a Méliusz Központ. A Berettyóújfaluban élő művésztanárt a megnyitón Bényei József költő köszöntötte.

Részlet a kiállításból

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY – HOTEL KULTURINNOV

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel: (36-1) 224-8100 Fax: (36-1) 375-1886; mka@mka.hu • www.mka.hu

KIÁLLÍTÁSOK

Augusztus 22-ig:

„Régiók találkozása a képzőművészetben”
– Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete

Augusztus 29-ig

Keresztes Zsuzsa kiállítása

Október 10-ig

Józsa Judit kerámiaszobrász:
„Magyar Nagyasszonyok III.”

Szeptember 30-ig

Kozma-Grimm Mária kanadai magyar
grafikus- és festőművész

Szeptember 13. – október 7.

Dely Teréz tűzzománcai

Október 2–17.

Gerencsér Lajos festőművész

Október 4. – november 4.

Magyar Fotóművészek Szövetsége Senior
Alkotócsoportja: „Vizek, partok, emberek”

Október 18–24.

Magyar Festészet Napja – Vincze Angéla
festőművész

Október 26. – november 4.

Honvéd Kulturális Egyesület
(csoportos festménykiállítás)

November 5–7.

IX. Határtalanul Foltvarró Fesztivál és
Kiállítás

November 11. – december 3.

Kézművesipari Szakközépiskola –
„VII. Nemzetközi Fotókiállítás”

December 8–21.

Magyar Páneurópai Unió VIII. festészeti
kiállítása

Ballagó

*M. Keresztes Zsuzsa rongyképe
(a túloldalon a Balaton című kép látható)*

Fesztiválok

Szeptember 6–8.

XIX. Budapesti Nemzetközi Bor-
és Pezsgőfesztivál – Boregyetem
(információ: www.aborfesztival.hu)

Szeptember 6–30.

„Kadarka és Portugieser” – kiállítás

Szeptember 11.

Borfesztivál – szüreti felvonulás

Szeptember 24–26.

XV. Kárpát-medencei Napok

December 3–5.

XIII. Budavári Mézes-napok

Szeptember 17. október 15.

Panoráma Világklub

Lapzárta:

KERESZTES ZSUZSA „rongyképezs” kiállítása a Magyar Kultúra Alapítvány székházában

---

A „rongyképezs” fogalmának értelmezéséhez van mintánk: tudjuk például, mivel foglalkozik a fényképezs – leegyszerűsítve: a fény segítségével hoz létre képet. Alkalmazva a példát tehát: M. Keresztes Zsuzsa a rongy segítségével hoz létre képet. A megnevezés fotografiai asszociációi pedig azt sugallják, hogy e holt (hulladék) anyagnak új létezési közege lesz a fény, így talán nemcsak szituációs attribútuma, hanem egyik alaplényege is.

Hogy a „hulladékból” műalkotás születik, azt a „folton folt” mozgalom patchwork alkotásai is megmutatják (melyet egy fajta modern, városi népművészetnek vagy akár a naiv művészet újonnan életre kelt ágának vélhetünk), de az ilyen munkák elsősorban funkcionálisak, és csak ehhez társul valami-

lyen díszítő, esztétikai jelleg. Az a módszer és eszközhasználat sem ismeretlen előttünk amelyet a *kollázsok* és *assemblage*-ok esetében vagy különböző *installációk* felépítésénél figyelhetünk meg. (A környezetben talált elemeket, tárgyakat, hulladékokat is be lehet emelni a műalkotásba, áttörve egyben nemcsak a műfajok, hanem a művészeti ágak közötti határokat, szervesen illeszkedve a modern művészetnek abba a vonalába, amely válaszokat keres az anyag által felvetett kérdésekre, az új összefüggések megjelenésének nyomán a műfajhatárok áttörésének kísérletével együtt.)

Az anyaghasználat meglepő, ennek ellenére igen természetes. Régen felretettük a sémát, hogy festeni csak festékkel lehet, hogy a képkészítéshez ecset és kréta kell.

Képet ugyanis színből, alakból, anyagból – s mindenek előtt a teremtő lélekből, szel-
lemből, intuíció nyomán – lehet létrehozni.
A kép, a festmény szín és kompozíció.
Kompozíciót pedig textilből, hulladékból,
rongyból is lehet építeni. A textilnek saját
anyagszerűsége van, színe van, alakítható,
ragasztható, gyűrhető, vágható, alkalmas
arra, hogy segítségével megjelenhessen –
fizikai valóságában is – az alkotóban meg-
született kép, hogy a belső látás nyomán
kialakult látvány mások számára is érzékel-
hető legyen, hogy esztétikai minőséget
mutasson fel, hogy üzenetet hordozhasson.
Ehhez pedig M. Keresztes Zsuzsa alapvető-
en a kollázs technikát alkalmazza – vágni és
ragasztani –, s eleve a festő szemével látva
végzi e műveleteket.

*M. Keresztes Zsuzsa:
Harangszó a kastélydombon*

Mielőtt „textilkép-festőművész” lett, M.
Keresztes Zsuzsa a képző- és iparművészet
számos ágát kipróbálta. Tizenhárom éve-
sen a Márffy Ödön által alapított Képző-
művészeti Szabadiskolában Szegedi Dobó
Illés és Bagi Jenő tanítványa volt. A művé-
szeti pályát *intarziakészítőként* kezdte, ké-
sőbb *textilméteráru-tervezőként* mutatko-
zott be. Helyét keresve, az agyaggal megis-
merkedve ért el sikereket *keramikusmű-
vészként* – a keramikus szakmát B. Várde-
ák Ildikónál gyakorolta; főleg figurális és

szobrászati témák érdekelték, beruházási
munkákban vett részt –, s kipróbálta mag-
gát a *televízióban*, a *színházakban*. Majd-
nem másfél évtizeden keresztül dolgozott a
Magyar Televízió Szcenikai Műhelyében,
ahol *keramikus*, *szobrász* és *makett készítő*
volt, közben bábszínházi darabokhoz la-
pozható *rongykép díszletek* kerültek ki a
keze alól. 1992-ben Tokaj, Tállya és Lajos-
mizse alkotótáborában újabb művészeti
ágak vonzásába került, a szitanyomat, réz-
karc, grafika foglalkoztatta. 1995-től készít
a textilmaradékokból rongyképeket. Rend-
szeres résztvevője a Tolna megyében ren-
dezett alkotótáboroknak, több alkalommal
részt vett a pálfai képzőművészeti tábor és
a Tamási Művészkert munkájában. Munkái
közül sok került magángyűjtőkhöz
ithon és külföldön (Ausztria, Németor-
szág, Hollandia, Belgium, Svájc, Ciprus,
Kalifornia, Arizona, Colorado).

Az anyagszerűség, a funkció és az esztéti-
kum sajátos együttest alkot M. Keresztes
Zsuzsa művészetében. A felhasznált, képbe
épített, applikált textileknek igenis van
funkciója: mégpedig az anyagnak az alkotá-
son megjelenített témához, motívumvilág-
hoz kell illeszkednie. Erre a művész igen
hamar rájött, és az elmúlt másfél évtized-
ben egyre mélyebbre, egyre érzékenyebb
rétegekig hatolt az anyag és a lélek harmó-
niájának megtalálásában.

M. Keresztes Zsuzsa: Kalotaszeg

Nem elég színben rálelni a kromatikus rendezhez szükséges anyagra, hanem a képi szituációk, a jelenet mellett a témát felépítő és árnyaló, kiegészítő motívumok is megkövetelik azt a leleményességet és intuíciót, mely nyomán a művész megtalálja azt a textildarabot, amely a hangulathoz és formavilághoz egyaránt illeszkedve adja meg a kompozícióhoz szükséges dekoratívítást.

*A fuvola
kék hangja*

*M. Keresztes
Zsuzsa
rongyképe*

M. Keresztes Zsuzsa az első időszakban folyamatosan készítette el portrésorozatát a magyar uralkodókról. Nem véletlenül használt például aranyszálakat és nemesebb brokátot, mert anyag, téma és stílus együtt-hangzásával vált az alkotás abból a szempontból is hitelessé, felidéző erejűvé, hogy az illuminátorok világára utalva, a történelmi miniatúra képzeteit keltette fel. Más képein hasonló hangulati hatásokat ér el például a reneszánsz hangulatok és alakok megidézésével, a táncos vagy zenei szituációk koreográfiájának ábrázolásakor.

Ezzel szemben a parasztszoba, az enteriőr megformálásában mindig nyersebb, rusztikusabb anyagokat alkalmaz, a parasztkor barokk faragáshoz nem használhat ugyanis hivalkodó selymet vagy csipkéket, másrészt viszont a csipke kiválóan alkalmas a szecessziós jelleg kiemelésénél. Nem egy alkotásán bukkanunk rá a funkció esztétikumában való továbbélésre akképpen, hogy nemcsak a kifejezéshez szükséges színt és anyagtypust, hanem a származását és eredeti funkcióját is felismerjük. Az anyag a képen is eredeti szerepkörében él tovább: a függönydarab például függöny marad, vagy

másutt bársonnyal és selyemmel illusztrálja a téli tájak hideg érzékiségét.

A növényi világot megidézve, a nyersebb s finomabb darabok keverednek jótékonyan, megfelelően a fauna karakterének, monokróm anyagokat használva a tájképi háttérhez. Csúpan a lombot képező gézt festi néha meg előre, mutatva egyben a természet által irányított átalakulás folyamatát is.

Mivel M. Keresztes Zsuzsa ugyanúgy figyelt a színértékek egymás mellé helyezésére, a kromatikus összhangra, hangsúlyra, mint a távlatokra, a perspektivikus ábrázolásra vagy akár a motívumok jelképiségére, a bemutatott helyzet és az ábrázolás expresszív, realista vagy impresszionista stílusjegyeire, a rongykép megalkotása ugyanolyan szabályszerűséget mutat, mint egy festményé, egy akvarell vagy pasztell képé. (A tájképek egy része az akvarellre, más, archaikusabb szituációk a középkori könyv-illusztrációra vagy gobelinre, több természeti-figurális munkája a pasztrellre, olajfestményre emlékeztet.) Kiválóan érzékelteti a fényárnyék-hatásokat, igazi bravúrokat látunk a dombos utcák, az erdélyi képek, a paraszttornácok, a sikátorok és árkádok, a lakóterek és városenteriók, de még az úgynevezett népeleti zsánerek esetében is.

A lírai és a rusztikus hatáson ötvöződik M. Keresztes Zsuzsa alkotásain. E két karakter párhuzamba állítható a közelítés, a térbeli befogadás mikéntjével is. A képektől csak érintésnyi távolságra, intim közelségből nyomom tudjak követni az anyag rejtelmeit, látjuk karcosságát vagy puhaságát, a

kollázs felépítésének folyamatát, látjuk, mennyi műgond sűrűsödhet akár néhány négyzetcentiméternyi felületen. Távlabbról pedig nem is igazán tudjuk eldönteni, hogy milyen képet látunk (értem ez alatt, hogy milyen anyagból készült a kép), mert a kromatika, a perspektíva, a kompozíció élményszerű, szellemi és lelki architektúrát-

vá emelkedik, egyáltalán: csupán a mű képjellege számít.

M. Keresztes Zsuzsa azonban nem azzal a szándékkal alkotja képét, hogy az olyan legyen, mintha... Mert minden munkája elsősorban rongy akar lenni, a létező egyik legprofánabb minőséget kívánja a szakrális szférába, műalkotássá emelni.

Akkor szüret... – rongykép; részlet M. Keresztes Zsuzsa hatmozaikos ablak-kompozíciójából

---

Józsa Judit kerámiaszobrász *Magyar nagyasszonyok III.* című kiállítása október közepéig látható a Magyar Kultúra Alapítvány székházában

---

A korondi származású művész több sorozatát (legutóbb az elmúlt évben a *Magyar táncokat*) az alapítvány székházában láthattuk, s 2005-ben ugyanitt mutatták be a Magyar nagyasszonyok ciklus előző darabjait is (Bába Szilvia a *Napút* című folyóiratban közölte róla ismertetőt akkor).

Szerepelt az összeállításban mások mellett *Aranyvári Emília* (az első magyar primabalerina), *Bezerédi Amália* (a meseirodalom nagyasszonya), *Blaha Lujza* (a nemzet csalóánya), *Brunszvik Terézia* (a kisdedovók megalapítója), *Götz Irén Júlia* (az első magyar vegyész), *Karacs Teréz* (a nőnevelés élharcosa), *Lebstück Mária* (az 1848-as szabadságharc legendás „Mária főhadnagya”), *Leövey Klára* (az első magyar újságíró), *Lesznai Anna* (festő, iparművész, költő), *Meszlényi Rudolfné Kossuth Zsuzsanna* (a szabadságharc főápolónője).

Józsa Judit a legősibb szobrászati anyagból, az agyagból mintázott kisplasztikáival szeretné közelebb hozni a régi korok teljességre, tökéletességre, önfeláldozásra és tartalmas életre törekvő magyar nagyasszonyait, olvassuk Bába Szilvia ajánlását, s e szemlélet jellemzi a sorozat legújabb darabjait is, amelyről a következő folyóiratkiötetben adok bővebb beszámolót.

OKTATÁSI
ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM

OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM
KÖZMŰVELŐDÉSI FŐOSZTÁLY

MÉLIUSZ JUHÁSZ PÉTER MEGYEI KÖNYVTÁR
ÉS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

MÉLIUSZ JUHÁSZ PÉTER
MEGYEI KÖNYVTÁR ÉS
MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

DEBRECENI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

A DÉRI MÚZEUM
BARÁTI KÖRE

és HOLLÓ LÁSZLÓNÉ MAKSA OLGA

PATIKA EGÉSZSÉGPÉNZTÁR
...az Igazi

PATIKA EGÉSZSÉGPÉNZTÁR
PatikaCenter Szervező és Szolgáltató Zrt.

H-1022 Budapest, Bimbó út 18.
levelezési cím:1535 Budapest Pf. 861

www.patikapenztar.hu, www.ujpiller.hu

MAGYAR KULTÚRA
ALAPÍTVÁNY

HOTEL KULTURINNOV

H-1014 Budapest
Szentháromság tér 6.

Tel: (36-1) 224-8100, Tel/fax: (36-1) 375-1886 Honlap: www.mka.hu E-mail: mka@mka.hu

ONIX NYOMDA KFT.

Koszorús Erika és dr. Karancsi János

KAPITÁLIS KFT – Kapusi József

KARTONPACK RT. – Tóth Gábor

SZÍNFORRÁS KFT. – Gergely Attila

M NYOMDAELLÁTÓ–PAPÍR KFT. – Májér István

VOJTINA BÁBSZÍNHÁZ, Debrecen

PULYKAKAKAS ÜZLET- ÉS IRODAHÁZ (Sipos László)
HOLLÓ LÁSZLÓ GALÉRIA és Péter Képervezés (Péter Gábor)

BLONDEX Kft. – Bodó István (Csapó utcai művészellátó bolt, Debrecen)

ÁDÁNY LÁSZLÓ – Csokonai-ház); Csokonai Vitéz Mihály Szellemi Műhelyért
„Élet-fa” Közhasznú Alapítvány

SER-MÜLLER Kft. (Serfőző Attila)

CEZE ÚT-, MÉLYÉPÍTŐ, KERESKEDELMI
ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT.

KÓS KÁROLY MŰVÉSZETI SZAKKÉPZŐ ISKOLA ÉS KOLLÉGIUM

KÖLCSEY FERENC REFORMÁTUS FŐISKOLA
Tudományos és Művészeti Bizottsága;

ANDICS ÁRPÁD – fotóművész
ERDÉLYI MÁRTA
– Déri Múzeum Baráti Köre
MAKSAI JÁNOS – festőművész

KONCZ SÁNDOR
és családja

Békés

Nagy József; Katolikus plébánia

Budapest

Dr. BÁNFI TAMÁS egyetemi tanár

*Békés Megye
Önkormányzata*

Holló Ila (festőművész)

dr. Márton Gyula (geológus szakértő)

„KBK” Grafikagyűjtő és Művelődési
Egyesület – Palásthy Lajos

Debrecen

Anders Gyula és
Andersné Papp Zsuzsa
dr. Antal Péter

Korompai Balázs
(történelem-muzeológus)

Nyíri László és neje
dr. Ötvös László
(bibliakutató, költő)

(ügyvéd, műgyűjtő)

dr. Bartha Erzsébet

Korompainé
Mocsnik Marianna
(múzeumpedagógus)

Pál Csaba

Bihari Erzsébet

dr. Kövér József
(szobrászművész)

dr. Papp Gyula
(ny. á. ezredes)

Cserép Zsuzsanna
(népművelő)

Kujbus János
dr. Kurucz Márta

Pongor Sándor
Dr. Rab Ferenc
(ügyvéd)

dr. Csohány János és neje
Farkasné Kovács Piroska
Gáti János

dr. Ladányi Éva
Madarász Gyula
(festőművész)

Rác–Fodor Sándor
dr. Ráthonyi György

dr. Háló Magdolna

Madarász Kathy Margit
(iparművész)

Rózsa János

Harangi Jánosné

Major Béla
dr. Major Józsefné

R. Poncz Mária
Szabó András
(festőművész)

Józsáné Bíró Mária

Márián Katalin
Máté László
(kulturális menedzser)

Székely Tiborné
Szilva Ernő és neje

(fagottművész)

dr. Maticsák Sándor
(nyelvész)

Tamás–Kiss Andrásné
Turcsányi Béla
(festőművész)

dr. Juha Enikő

Dr. Nagy Attila és neje
Nagy Zoltán és neje

Vántsá Zoltán
(költő)

(művészettörténész)

Németh Endre és neje
Németh Rudolf és neje

Zeke Lászlóné

Juha Richárd
(szobrászművész)

Kármán József és neje
Kerékyártó Kálmán
(költő)

Kolozsváry Katalin
(festőművész)

Komiszár János
(festőművész)

Érd
Skorniyák Ferencné

Gömörszőlős
É. Kovács László
(festőművész
helyismereti kutató)

Vidovszky Béla Helytörténeti
Gyűjtemény, Tájház és Múzeum,
Művelődési Ház
Dr. Szonda István etnográfus

Gyula
Póka György (képzőművész)

Hajdúböszörmény
SZABADHAJDÚ Nonprofit Kft.
ARANYCERUZA Kkt. Tarczy Péter

Sántha Antal műgyűjtő;
Formula Holding Kft.

Andorkó Mária
Balla Zoltán
Illyés András
Molnár Pál
Pálnagy Balázs (festőművész)

HAJDÚSÁGI
MÚZEUM

Hajdúhadház
Égerházi Imre Emlékház
és Holló László Emlékszoba

Hajdúnánás
Móricz Pál Városi Könyvtár
és Helytörténeti Gyűjtemény

Hét Község
Ujváry Zoltán professor
emeritus, a település
Diszpolgára

Hódmezővásárhely
Hézsó Ferenc (festőművész) és neje

Kecskemét
Kalmárné Horóczy Margit
(festőművész)

Keszthely
dr. Sólyom Sándor
Keszthelyi Városi Könyvtár

Komárom
Gazda Anna (képzőművész)
Orbán Irén (képzőművész)

Mátészalka
Szatmári Múzeum;
dr. Cserenyák László

Mohács
Hegyibeszédesek Baráti Társasága;
dr. Lenkey István

Monor
Koday László (festőművész)

Nádudvar
Ludman Imre

Nyíradony Város
Önkormányzata

Móricz Zsigmond Művelődési Ház

Pomáz
Ásztai Csaba (festőművész)
Testvérműzsák Alapítvány

Putnok
GÖMÖRI MÚZEUM;
HOLLÓ LÁSZLÓ GALÉRIA

Szekszárd
Szabóné Papp Ibolya

Médiapartnerek

Lícium Médiaportál

Szakralitás – Művészet – kommunikáció

Kivel beszélgetünk? – A transzcendens megszólalásának reprezentációja	385
Hozzásimulva a csendhez – két szoltár között	394
<i>Hungaria Sacra</i> – öltöztetés ábrázolások	396
<i>IV. Szakrális Művészetek Hete</i>	398
<i>Súgott képek</i> – Nagy B. István emlékkiállítás	399
<i>Barangolások</i> – In memoriam Gy. Szabó Béla	402
<i>Az én keresztem</i> – Katona György emlékkiállítás	404

Margó

Körmendi Lajos: <i>A kilenc kízás földjén</i> ; Nagy Gáborné Pataki Erzsébet: <i>Hit, remény, szeretet; Az adhatás gyönyörűsége és a ma öröme; Ethnica, 2010/1., 2.; Írások Tompa Mihályról; Néprajzi Látóhatár, 2008/3.; Múltidéző képeslapok; Könyvheti exlibrisek 2010</i>	406
Ujváry Zoltán: <i>Dugonics András példabeszédei; Száz kis írás</i>	412
<i>Az alföldi vőfélyek hagyományai; Magyar Iparművészet, 2010/1.; Debreceni Disputa, 2010/május; Ezer magyar haiku; Pannon Tükör, 2010/3.; Lyukasóra, 2010/2.; Bárka, 2010/3.; Az Agria Debrecenben – Debrecen az Agriában;</i>	
Kelemen Erzsébet: <i>Tiszta szándék; Tar Károly: Várom, hogy ébredjen</i>	415
Tanulmány: <i>„Legszebb halandó, ki szeretheted magad” – Nárcisz: a Gondolat és tükörképe Paul Valéry költészetében</i>	425
Feledy Balázs: <i>Fodor József, a krónikás festő</i>	434
Székely Ambrus: <i>Válogatott versek</i>	436
<i>Curriculum Caniculae – Válaszversek</i>	438

Múzeumi Kurír – kitekintő – képes kulturális és művészeti hírek

Benne: Szabó György István „elemi festészete”; A Szomolányi-gyűjtemény Füreden; A Déri György néprajzi gyűjteményről; Méliusz művésztelep; „Virágos” Szent János; Domján József fametszetei; Mikola Nándor festészete; <i>Dobozban a nagyvilág – Magyar Nobel-díjasok – Világhírű Magyarok Arcképcsarnoka</i> ; Herpay József grafikái; A debreceni Csokonai Ház kiállításai; Irinyi János kiállítóhely Létavértesen	443
<i>A létezés ritmusa</i> – reflexiók Reigl Judit életmű-kiállítására	468

Trianon 90

Törvény a nemzeti összetartozásról; Turulszobrok a Kárpát-medencében; Lerakták a nyíradonyi Trianon-emlékmű alapkövét	472
---	-----

Kórusmuzsika

Monteverdi: <i>Vespro della Beata Vergine</i> ; A Debreceni Kodály Kórus és a Debreceni Filharmonikus Zenekar új évadbeli hangversenyeiből	476
--	-----

Színház – Bábszínház

A Csokonai Színház műsortervéből, műsortervéről	478
A Vojtina Bábszínház előadásai az új évadban; Mutatványos nap	481
Kiállítási és közművelődési programajánlat	485
A Magyar Kultúra Alapítvány programjaiból	488

Lapzárta

Keresztes Zsuzsa „rongyképész” kiállítása a Magyar Kultúra Alapítvány székházában; Józsa Judit: <i>Magyar nagyasszonyok III.</i>	489
<i>A Néző • Pont</i> támogatói és előfizetői	493